

دفتر شانزدهم پرسش ها و پاسخ ها «رساله دانشجویی» - قسمت یکم

پرسش ها و پاسخ ها - دفتر شانزدهم

رساله دانشجویی

احکام تقلید، احکام نماز و روزه، احکام ازدواج، احکام نگاه و پوشش، احکام موسیقی
احکام بانکی، احکام پزشکی، احکام خارج از کشور، احکام ویژه دانشجویی و ...
(مطابق با نظر ده تن از مراجع عظام)

نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه ها
معاونت مطالعات راهبردی - اداره مشاوره و پاسخ
سرشناسه: حسینی، سید مجتبی، 1345 - گردآورنده
عنوان و نام پدیدآور: رساله دانشجویی: احکام تقلید، احکام نماز و روزه، احکام ازدواج، احکام نگاه و پوشش، احکام
موسیقی، احکام بانکی، احکام پزشکی، احکام خارج از کشور، احکام ویژه دانشجویی و ... (مطابق با نظر ده تن از
مراجع عظام) / سیدمجتبی حسینی؛ تنظیم و نظارت نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه ها، معاونت
مطالعات راهبردی - اداره مشاوره و پاسخ.

مشخصات نشر: قم: نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه ها، دفتر نشر معارف، 1384.

مشخصات ظاهری: 400 ص؛ [ویراست دوم با اضافات]

فروست: پرسش ها و پاسخ های دانشجویی؛ دفتر شانزدهم؛ (احکام 2)

شابک: 92/000 ریال: 978-964-8523-94-2

یادداشت: کتابنامه [397] - 399؛ همچنین به صورت زیرنویس

موضوع: فقه جعفری - رساله عملیه. موضوع: فقه جعفری - قرن 14.

موضوع: فتوای شیعه - قرن 14

شناسه افزوده: نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه ها، معاونت مطالعات راهبردی، اداره مشاوره و پاسخ.

شناسه افزوده: نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه ها، دفتر نشر معارف.

رده بندی کنگره: 1385 4ر5 ح/9/183 BP رده بندی دیویی: 297/3422

شماره کتابشناسی ملی: 1142708

تنظیم و نظارت: ... نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه ها

معاونت مطالعات راهبردی - اداره مشاوره و پاسخ

مؤلف: ... سیدمجتبی حسینی

تایپ و صفحه آرایی: ... طالب بخشایش

ناشر: ... دفتر نشر معارف

نوبت چاپ: ... سی ام (بیست و سوم از ویراست دوم)، زمستان 1391

تیراژ: ... 3/000 جلد

قیمت: ... 9200 تومان

شابک: ... 978-964-8523-94-2

«همه حقوق برای ناشر محفوظ است»

مراکز پخش:

مدیریت پخش دفتر نشر معارف: قم، خ شهداء، کوچه 32، پلاک 3، تلفن و نمابر: 7740004
فروشگاه 1 (یاتوق کتاب): قم، خ شهداء، روبه‌روی دفتر مقام معظم رهبری، تلفن 7735451
فروشگاه 2 (یاتوق کتاب): تهران، خ انقلاب، چهار راه کالج، پ 715، تلفن 88911212
فروشگاه 3 (فرهنگ و اندیشه): قم، بلوار امین، بلوار جمهوری، نهاد رهبری در دانشگاه‌ها، تلفن 2904440
قم، مؤسسه فرهنگی و اطلاع‌رسانی طلوع طاها، تلفن 7748345
نشانی اینترنت: www.Ketabroom.ir - www.porsemani.ir
پست الکترونیک: info@Ketabroom.ir - info@porseman.org

فهرست اجمالی

فهرست تفصیلی ...	7
مقدمه ...	41
احکام تقلید ...	45
احکام وضو ...	61
احکام غسل ...	75
احکام جنابت ...	81
احکام استمنا ...	89
احکام تیمم ...	93
احکام اسمای متبرکه ...	99
احکام نماز ...	103
احکام نماز و روزه اساتید و دانشجویان ...	125
احکام روزه ...	133
احکام اول ماه ...	149
احکام زکات فطره ...	157
احکام اعتکاف ...	161
احکام خمس ...	169
احکام نذر ...	193
احکام موسیقی و جشن‌ها ...	201
احکام پوشش ...	219
احکام نامحرم ...	227
احکام نگاه ...	233
احکام ازدواج ...	247
احکام زن و شوهر ...	269
احکام پزشکی ...	281
احکام آموزشی ...	299
احکام امر به معروف ...	305
احکام منزل ...	331
احکام مالی ...	349
احکام بانکی ...	359
احکام غیرمسلمانان و خارج از کشور ...	371
احکام کپی‌رایت ...	379
احکام ویژه دانشجویی ...	384
کلیدواژه‌ها (به ترتیب حروف الفبا) ...	385
اصطلاح‌شناسی ...	395
کتابنامه ...	397

فهرست تفصیلی

مقدمه ... 41

احکام تقلید

- پرسش 1 . اجتهاد و تقلید به چه معناست؟ ... 45
- پرسش 2 . پیشینه تقلید از مجتهد از چه زمانی است؟ آیا در زمان پیامبر (صلی الله علیه و آله) و ائمه (علیهم السلام) نیز مطرح بوده است؟ ... 46
- پرسش 3 . ضرورت تقلید و فلسفه آن چیست؟ ... 49
- پرسش 4 . آیا شنیدن فتوا از طریق تلفن، اینترنت و... حجیت دارد؟ ... 50
- پرسش 5 . اختلاف مراجع تقلید، با یکدیگر به چه دلیل است؟ ... 51
- پرسش 6 . معیار تقلید از يك مرجع چگونه تحقق می‌یابد؟ ... 51
- پرسش 7 . آیا لازم است رساله مرجع تقلید را به طور کامل بخوانیم؟ ... 51
- پرسش 8 . اگر رساله مرجع تقلید نبود آیا تقلید از او جایز است؟ ... 52
- پرسش 9 . راه تشخیص علم چیست؟ ... 52
- پرسش 10 . اگر نتوانیم مجتهد اعلم را بشناسیم، وظیفه چیست؟ ... 52
- پرسش 11 . آیا تخصصی شدن مراجع تقلید در زمینه‌های مختلف علمی جایز است؟ ... 53
- پرسش 12 . در مورد مسائلی مانند بازاریابی شبکه‌ای تکلیف چیست؟ ... 53
- پرسش 13 . آیا درست است که مرجع تقلید خانوادگی داشته باشیم؟ ... 54
- پرسش 14 . آیا تبعیض در تقلید جایز است؟ ... 54
- پرسش 15 . آیا عدول از مرجع تقلید زنده به مرجع مساوی با او، جایز است؟ ... 55
- پرسش 16 . معنای احتیاط واجب و مستحب را توضیح دهید؟ ... 56
- پرسش 17 . اگر مرجع تقلیدمان در مسئله‌ای احتیاط واجب نمود آیا می‌توانیم به مجتهد دیگری رجوع کنیم؟ ... 57
- پرسش 18 . آیا بقا بر تقلید پس از وفات مرجع صحیح است؟ ... 57
- پرسش 19 . اگر مجتهد میت با مجتهد زنده، در علم و تقوا مساوی باشند، حکم بقا بر تقلید میت چیست؟ ... 58
- پرسش 20 . مرجع تقلید از دنیا رفته و او را از مجتهدان زنده اعلم می‌دانم، آیا می‌توانم بر تقلید او باقی بمانم؟ ... 59

پرسش 21 . جاهل قاصر و مقصر چیست؟ ... 59

احکام وضو

- پرسش 22 . معنای وضو و فایده آن چیست؟ ... 61
- پرسش 23 . شرایط وضو چیست؟ ... 62
- پرسش 24 . موارد وضوی واجب چیست؟ ... 63
- پرسش 25 . منظور از يك بار شستن در وضو چیست؟ ... 63
- پرسش 26 . آیا شستن دست‌ها از آرنج تا مچ کافی است؟ ... 64
- پرسش 27 . هنگام وضو چند مرتبه دست کشیدن، آیا اشکالی دارد؟ ... 64
- پرسش 28 . در وضو شستن صورت و دست‌ها تا چند مرتبه جایز است؟ ... 64
- پرسش 29 . آیا شستن سه بار صورت و دست، وضو را باطل می‌کند؟ ... 65
- پرسش 30 . مسح سر برای موهای بلند جلوی سر چگونه است؟ ... 65
- پرسش 31 . مقدار مسح پا از درازا چقدر است؟ ... 66
- پرسش 32 . آیا لازم است مسح پا بر روی شست پا انجام گیرد؟ ... 66
- پرسش 33 . آیا رنگ مو و حنا و رنگ پوست میوه‌ها، مانع وضو است؟ ... 66
- پرسش 34 . اگر بعد از وضو، در اعضا مانع وضو ببینیم، چه کنیم؟ ... 67
- پرسش 35 . مداد چشم و ریمل در هنگام وضو چه حکمی دارد؟ ... 67
- پرسش 36 . اگر چرکی زیر ناخن باشد آیا وضو صحیح است؟ ... 68
- پرسش 37 . آیا رنگ خودکار مانع از صحت وضو است؟ ... 68
- پرسش 38 . آیا مالیدن کرم به دست و صورت مانع وضو می‌شود؟ ... 68

- پرسش 39 . مسح سر بر موهای روغن زده، چگونه است؟ ... 69
- پرسش 40 . نگاه به نامحرم در حال وضو، باعث بطلان وضو می‌شود؟ ... 69
- پرسش 41 . بستن شیر آب در حال وضو چه حکمی دارد؟ ... 69
- پرسش 42 . اگر شك در غسل و وضو زیاد باشد وظیفه‌ام چیست؟ ... 69
- پرسش 43 . کسی که شك در وضو دارد، آیا باید برای نماز وضو بگیرد؟ ... 70
- پرسش 44 . کسی که شك دارد وضویش باطل شده است یا نه، چه حکمی دارد؟ ... 70
- پرسش 45 . تکلیف کسی که بعد از نماز شك در وضو کند چیست؟ ... 70
- پرسش 46 . اگر بعد از وضو یقین کنیم یکی از اعمال وضو را انجام نداده‌ایم، وظیفه چیست؟ ... 71
- پرسش 47 . آیا قبل از اذان می‌توان برای نماز وضو گرفت؟ ... 71
- پرسش 48 . آیا خشك بودن اعضای وضو، قبل از وضو لازم است؟ ... 71
- پرسش 49 . اگر هنگام وضو، دست از پایین به بالا کشیده شود، آیا صحیح است؟ ... 71
- پرسش 50 . اگر هنگام مسح کشیدن راه برویم، وضو باطل می‌شود؟ ... 72
- پرسش 51 . اگر در هنگام وضو چیزی بخوریم، وضویمان درست است؟ ... 72
- پرسش 52 . وضوی کسی که از خروج باد معده خودداری می‌کند، چه حکمی دارد؟ ... 72
- پرسش 53 . خواب در چه حدی وضو را باطل می‌کند؟ ... 72
- پرسش 54 . وضو گرفتن زن در جایی که مرد نامحرم او را می‌بیند، چگونه است؟ ... 73
- پرسش 55 . آیا ترشحات معمولی خانم‌ها، وضو را باطل می‌کند؟ ... 73
- پرسش 56 . کسی که دستش شکسته است، چگونه وضو بگیرد؟ ... 73
- احکام غسل
- پرسش 57 . درباره غسل و اهمیت آن توضیح دهید؟ ... 75
- پرسش 58 . آیا کسی که چند غسل بر ذمه او هست، می‌تواند به نیت همه يك غسل انجام دهد؟ ... 77
- پرسش 59 . اگر کسی برای انجام غسل خاص نیت کند و آن را به جا آورد، آیا از سایر غسل‌ها کفایت می‌کند؟ ... 77
- پرسش 60 . آیا می‌توان با دوش حمام غسل ارتماسی گرفت؟ ... 78
- پرسش 61 . آیا بعد از غسل، خارج شدن بول و باد معده آن را باطل می‌کند؟ ... 78
- پرسش 62 . اگر در هنگام غسل جنابت، حدث اصغر (بول، باد معده و...) خارج شود، آیا غسل صحیح است؟ ... 78
- پرسش 63 . آیا در غسل شستن موهای بلند بدن واجب است؟ ... 79
- پرسش 64 . اگر بعد از اتمام غسل، در صحت غسل شك کنیم، تکلیف چیست؟ ... 79
- پرسش 65 . اگر پس از غسل بفهمد جایی از بدن را نشسته، تکلیف چیست؟ ... 80
- احکام جنابت
- پرسش 66 . راه‌های تشخیص جنابت چیست؟ ... 81
- پرسش 67 . وذی، مذی و ودی را توضیح دهید؟ ... 81
- پرسش 68 . راه تشخیص منی و احتلام در مرد چیست؟ ... 82
- پرسش 69 . راه تشخیص منی و احتلام در زن چیست؟ ... 83
- پرسش 70 . آیا ترشحات و رطوبت‌هایی که از بانوان خارج می‌شود، پاك است؟ ... 84
- پرسش 71 . کارهایی که برای شخص جنب، حرام است کدامند؟ ... 84
- پرسش 72 . کارهایی که برای شخص جنب، مکروه است کدامند؟ ... 84
- پرسش 73 . با چه غسل‌هایی می‌توان نماز خواند؟ ... 85
- پرسش 74 . به قصد غسل جنابت به حمام رفتم؛ وقتی بیرون آمدم در انجام غسل شك کردم تکلیف چیست؟ ... 85
- پرسش 75 . آیا غسل جنابت، فوری بر انسان واجب می‌شود؟ ... 86
- پرسش 76 . با غسل جنابت تا چه زمان می‌توان نماز خواند؟ ... 86
- پرسش 77 . آیا می‌شود غسل جنابت را قبل از وقت نماز انجام داد؟ ... 86
- پرسش 78 . کسی که نمی‌تواند غسل کند، ولی تیمم برایش ممکن است؛ آیا می‌تواند با همسر خود نزدیکی کند و با تیمم نماز بخواند؟ ... 86
- پرسش 79 . اگر در خواب مایعی از انسان خارج شود که نمی‌داند منی است یا نه، حکمش چیست؟ ... 86

پرسش 80 صبح بعد از بیداری متوجه می‌شوم که محتلم شده‌ام ؛ در حالی که اصلاً هیچ گونه لذتی در خود حس نکرده‌ام، آیا غسل واجب است؟ ... 87

پرسش 81 بعد از غسل جنابت، آب مشکوکی از من خارج می‌شود، تکلیف چیست؟ ... 88
پرسش 82 کسی که بعد از اذان صبح با حالت احتلام از خواب بیدار می‌شود، آیا می‌تواند نماز خود را تا نزدیک طلوع آفتاب به تأخیر اندازد و با تیمم نماز بخواند؟ ... 88

احکام استمنا

پرسش 83 . استمنا چیست؟ ... 89

پرسش 84 . آیا خودارضایی در صورتی که به حد خروج منی نرسد، باز هم حرام است؟ ... 89
پرسش 85 یرخی از روان شناسان، استمنا را در شرایطی که امکان حفظ تعادل روحی سالم وجود ندارد، توجیه می‌کنند ؛ نظر مراجع چیست؟ ... 90

پرسش 86 . کسی که شرایط ازواج برایش فراهم نیست و از نظر غریزه جنسی در سختی به سر می‌برد، آیا می‌تواند استمنا کند؟ ... 90

پرسش 87 . برای تشخیص اینکه مرد قادر بر بچه‌دار شدن هست آیا می‌تواند استمنا کند تا آزمایش های پزشکی بر روی منی او، انجام شود؟ ... 90

پرسش 88 . آیا استمنا كفاره دارد؟ كفاره آن چیست؟ ... 91

پرسش 89 . شخصی به قصد اینکه از همسرش منی خارج شود، او را با دست تحريك می‌کند ؛ آیا این کار از نظر شرعی جایز است؟ ... 91

پرسش 90 آبی که هنگام خواندن مطالب مهیج و یا دیدن تصاویر محرک از انسان خارج می‌شود، چه حکمی دارد؟ ... 91

پرسش 91 بر کسی که خودارضایی می‌کند ؛ ولی نمی‌گذارد منی خارج شود، غسل واجب است؟ ... 92
احکام تیمم

پرسش 92 . درباره دلیل تیمم و فایده آن برایم توضیح دهید؟ ... 93

پرسش 93 . در چه مواردی باید تیمم کنیم؟ ... 95

پرسش 94 اگر مهمان، جنب شود، آیا به جهت خجالت می‌تواند تیمم کند؟ ... 95

پرسش 95 . آیا فرقی بین تیمم بدل از وضو و غسل است؟ ... 95

پرسش 96 . آیا بعد از تیمم بدل از غسل، تیمم بدل از وضو نیز لازم است؟ ... 96

پرسش 97 . کسی که شك دارد که اگر غسل جنابت کند، وقت برای نماز او می‌ماند یا نه ؛ تکلیف چیست؟ ... 97

پرسش 98 . پس از برطرف شدن عذر، آیا نمازهایی را که با تیمم خوانده‌ایم، باید دوباره قضا کنیم؟ ... 97

پرسش 99 . آیا کسی که برای جنابت، تیمم بدل از غسل کرده است، می‌تواند نمازهای بعدی را نیز با آن تیمم بخواند؟ ... 97

پرسش 100 . آیا لازم است محل تیمم گرد و غبار هم داشته باشد؟ ... 98

پرسش 101 . آیا کسی که وظیفه‌اش به جای غسل، تیمم بوده، می‌تواند دست به قرآن بزند و یا به مسجد برود؟ ... 98
احکام اسمای متبرکه

پرسش 102 . حکم تماس بدن با اسمای جلاله، بدون وضو چگونه است؟ ... 99

پرسش 103 . لمس کلمه بسمه تعالی و یا «...بدون وضو چه حکمی دارد؟ ... 99

پرسش 104 . آیا لمس آرم جمهوری اسلامی ایران حرام است؟ ... 100

پرسش 105 . لمس کردن نام نبی اکرم (صلی الله علیه و آله) و سلم، امامان (علیهم السلام) و حضرت زهرا علیها السلام بدون وضو چگونه است؟ 101

پرسش 106 . افرادی که اسمشان عبدالله است، اگر بدون وضو آن را بنویسند و مس کنند، چه حکمی دارد؟ ... 101
پرسش 107 . استفاده از گردن بند منقش به نام خدا چه حکمی دارد؟ ... 102

پرسش 108 . آویختن گردن بندی که آیه قرآن نوشته شده چه حکمی دارد؟ ... 102

پرسش 109 . آیا می‌توان عقیقی را که اسمای متبرکه بر آن نوشته شده، به گردن انداخت و با آن به دستشویی رفت؟ ... 102

احکام نماز

پرسش 110 . درباره اهمیت نماز و فواید آن توضیح دهید؟ ... 103

- 111 پرسش . نماز های واجب کدامند؟ ... 105
- 112 پرسش . نماز های مستحب کدامند؟ ... 105
- 113 پرسش . شرایط لباس نماز گزار کدامند؟ ... 106
- 114 پرسش . شرایط مکان نماز گزار کدامند؟ ... 106
- 115 پرسش . اگر خانمی در بین نماز متوجه شود که موهای او از چادر بیرون آمده، تکلیف چیست؟ ... 107
- 116 پرسش . نماز خواندن با مانتو و روسری چه صورت دارد؟ ... 108
- 117 پرسش . آیا پوشاندن کف پا هنگام سجده کردن واجب است؟ ... 108
- 118 پرسش . بعد از نماز فهمیدم که لباس یا بدنم نجس بوده است ؛ نماز چه حکمی دارد؟ ... 108
- 119 پرسش . تکلیف شخصی که نجاست لباس یا بدن را فراموش کرده و نماز خوانده، چیست؟ ... 109
- 120 پرسش . اگر در نماز جمعه از روزنامه ای که اسم خدا در آن نوشته شده، به عنوان زیر انداز استفاده کنیم چطور است؟ ... 109
- 121 پرسش . آیا در رکوع نماز باید دست ها روی زانو باشد یا اگر بالاتر از زانو هم گذاشته شود، اشکال ندارد؟ ... 109
- 122 پرسش . اگر فرش اتاق نجس باشد، آیا نماز بر روی آن صحیح است؟ ... 110
- 123 پرسش . اگر مهر نماز و یا محل سجده نجس باشد، نماز بر آن صحیح است؟ ... 110
- 124 پرسش . اگر هنگام گذاشتن پیشانی روی مهر، قسمتی از موی سر یا چادر بین پیشانی و مهر حایل شود، وظیفه چیست؟ ... 110
- 125 پرسش . سجده بر مهر چرک دار چگونه است؟ ... 111
- 126 پرسش . وسط پیشانی جوش زده، در سجده خونی می شود، چگونه سجده کنیم؟ ... 111
- 127 پرسش . اگر جملات «حمد» و سوره یا اذکار نماز چند مرتبه تکرار شود، برای نماز اشکالی ایجاد می کند؟ ... 111
- 128 پرسش . اگر دو بار سر به مهر بخورد، وظیفه چیست؟ ... 112
- 129 پرسش . آیا می توان به عمد تسبیحات اربعه را کمتر یا بیشتر از سه بار خواند؟ ... 112
- 130 پرسش . اگر برای سلام نماز فقط جمله «السلام علیکم و رحمه الله و برکاته» بگوییم، کافی است، یا دو سلام قبلی هم لازم است؟ ... 113
- 131 پرسش . نماز مرد با زنجیر و انگشتر طلا چه حکمی دارد؟ ... 113
- 132 پرسش . آیا محل ایستادن در نماز، خانم ها حتما باید عقب تر از مردها باشد؟ ... 113
- 133 پرسش . اگر در حال خواندن «حمد» و سوره، به انسان تنه بزنند و او بی اختیار قدری حرکت کند، نمازش چه حکمی دارد؟ ... 114
- 134 پرسش . آیا نماز خواندن روی تخت و تشک ابری صحیح است؟ ... 114
- 135 پرسش . نماز خواندن در هواپیما و قطار در حال حرکت چگونه است؟ ... 115
- 136 پرسش . در چه صورتی تکلیف نماز از انسان برداشته می شود؟ ... 115
- 137 پرسش . اگر در حین نماز غذای بین دندان ها را فرو برد، اشکالی به نماز می رسد؟ ... 115
- 138 پرسش . پرت شدن حواس در نماز - در حالی که حمد و سوره می خواند - نماز را باطل می کند یا خیر؟ ... 116
- 139 پرسش . شك بعد از محل را با مثال توضیح دهید؟ ... 116
- 140 پرسش . کسانی که زیاد شك می کنند، در نماز چه تکلیفی دارند؟ ... 117
- 141 پرسش . کیفیت نماز احتیاط را توضیح دهید؟ ... 117
- 142 پرسش . دستور سجده سهو را بیان دارید؟ ... 118
- 143 پرسش . کسی که نماز و روزه قضا بر گردن دارد، آیا می تواند نماز و روزه مستحبی به جا آورد؟ ... 118
- 144 پرسش . آیا برای خواندن نماز قضا، می توانیم به جماعت اقتدا کنیم؟ ... 119
- 145 پرسش . آیا قضای نماز پدر را باید پسر بزرگ بخواند یا دیگری هم می تواند انجام دهد؟ ... 119
- 146 پرسش . در نماز فرادا بهتر می توانم به مستحبات عمل کنم، در این صورت باز هم نماز جماعت را توصیه می کنید؟ ... 119
- 147 پرسش . پس از تکبیر امام جماعت هنوز صف های جلو تکبیر نگفته اند ؛ کسی در صف های بعدی تکبیره الاحرام می گوید، نمازش چه صورت دارد؟ ... 120
- 148 پرسش . اگر خورشید گرفتگی در شهر ما قابل رؤیت نباشد و یا در شهر دیگری زلزله شود، نماز آیات بر ما

- واجب می‌شود؟ ... 120
- پرسش 149. آیا می‌توانم برای نماز و روزه‌هایی که از من قضا شده، کسی را اجیر بگیرم و یا دوستانم به من کمک کنند؟ ... 121
- پرسش 150. کیفیت خواندن نماز شب چگونه است؟ ... 121
- پرسش 151. آیا خواندن سوره در نمازهای مستحبی لازم است؟ ... 122
- پرسش 152. آیا نماز مستحبی را می‌توان در حال حرکت خواند؟ ... 122
- پرسش 153. نماز جمعه واجب است یا مستحب؟ ... 122
- پرسش 154. نماز غُفیله چیست؟ ... 123
- احکام نماز و روزه اساتید و دانشجویان
- پرسش 155. اساتید و دانشجویان در صورتی که کمتر از ده روز در محل تحصیل و خوابگاه می‌مانند، تکلیف نماز و روزه‌شان چیست؟ ... 125
- پرسش 156. اساتید و دانشجویان، در صورتی که بیش از ده روز با قصد اقامت در محل درس و تدریس می‌مانند، تکلیف نماز و روزه‌شان چیست؟ ... 128
- پرسش 157. دانشجویانی که در خوابگاه ده روز یا بیشتر می‌مانند و بین آنجا و محل تحصیل رفت و آمد می‌کنند و فاصله بین آن دو، کمتر از چهار فرسخ شرعی (22/5 کیلومتر) است، حکم نماز و روزه‌شان چگونه است؟ ... 128
- پرسش 158. اگر استاد یا دانشجو به طور اتفاقی، به شهری غیر از محل درس مسافرت کند، نماز و روزه او چگونه است؟ ... 129
- پرسش 159. حکم نماز و روزه اساتیدی که يك یا چندروز در هفته، رفت و آمد دارند؛ چگونه است؟ 129
- پرسش 160. حکم نماز و روزه دانشجوی مسافر، در سفر اول چگونه است؟ ... 131
- پرسش 161. مقدار مسافت شرعی چند کیلومتر است؟ ... 132
- احکام روزه
- پرسش 162. درباره اهمیت روزه و فواید آن توضیح دهید؟ ... 133
- پرسش 163. روزه‌های واجب کدامند؟ ... 135
- پرسش 164. روزه‌های حرام کدامند؟ ... 135
- پرسش 165. روزه‌های مکروه کدامند؟ ... 136
- پرسش 166. برای چه کسانی روزه‌خواری جایز است؟ ... 136
- پرسش 167. گاهی از لثه‌هایم خون بیرون می‌آید و با آب دهان مخلوط می‌شود، اگر آن را فرو ببرم روزه باطل می‌شود؟ ... 137
- پرسش 168. پرکردن دندان در ماه رمضان چگونه است؟ ... 137
- پرسش 169. آیا فرو بردن خلط، روزه را باطل می‌کند؟ ... 138
- پرسش 170. استفاده از عطر، شامپو، کرم و رژلب در ماه مبارک رمضان مجاز است؟ ... 138
- پرسش 171. گاهی انسان روزه دار در کنار وسیله نقلیه قرار می‌گیرد و دود آن به حلق او می‌رسد آیا روزه‌اش باطل می‌شود؟ ... 139
- پرسش 172. تنفس بخار آب در حمام، برای روزه‌دار چه حکمی دارد؟ ... 139
- پرسش 173. شستن سر در زیر شیر آب در حال روزه، چه حکمی دارد؟ ... 139
- پرسش 174. اگر روزه‌دار به نامحرم نگاه کند، آیا روزه‌اش باطل می‌شود؟ ... 140
- پرسش 175. آیا ملاعبه با همسر - به جز نزدیکی - در حال روزه جایز است؟ ... 140
- پرسش 176. چه نوع دروغی روزه را باطل می‌کند؟ ... 140
- پرسش 177. کسی که در سحر تا پایان اذان غذا بخورد، روزه‌اش چه حکمی دارد؟ ... 141
- پرسش 178. اگر شخصی مشغول سحری بشود سپس متوجه بشود که اذان صبح گذشته است حکم روزه او چیست؟ ... 141
- پرسش 179. چشم من ضعیف است و می‌ترسم روزه برآیم ضرر داشته باشد، تکلیف من چیست؟ ... 142
- پرسش 180. هنگامی که روزه می‌گیرم، به شدت بدنم سست می‌شود و نمی‌توانم کارهایی مثل درس خواندن را انجام دهم، وظیفه من چیست؟ ... 142
- پرسش 181. بدتی روزه نگرفته‌ام، اما تعداد روزه‌ها را فراموش کرده‌ام، وظیفه‌ام چیست؟ ... 143

- پرسش 182. روزه‌ها را از روی عمد نگرفتم ولی نمی‌دانستم افزون بر قضا، کفاره هم دارد، آیا در این فرض کفاره واجب می‌شود؟ ... 143
- پرسش 183. کفاره روزه زن بر مرد است یا بر زن؟ ... 143
- پرسش 184. کسی که به واسطه بیماری نتوانسته روزه بگیرد، اگر چند سال قضای آن را به تأخیر بیندازد تکلیف چیست؟ ... 143
- پرسش 185. شخص جنبی که در ماه رمضان، قبل از اذان صبح دسترسی به آب ندارد، وظیفه‌اش چیست؟ ... 144
- پرسش 186. اگر در شب ماه رمضان جُنب شویم و تا نزدیک اذان صبح غسل را به تأخیر اندازیم و سپس تیمم کنیم، آیا روزه صحیح است؟ ... 144
- پرسش 187. اگر شخصی بعد از نماز صبح، محتلم شود و تا غروب غسل نکند، آیا اشکالی به روزه او وارد می‌شود؟ ... 145
- پرسش 188. چندین سال با حال جنابت، روزه گرفتم و نماز خواندم، در حالی که نمی‌دانستم جنب باید غسل کند، تکلیف چیست؟ ... 145
- پرسش 189. اگر در ماه رمضان غسل جنابت را فراموش کنیم و پس از چند روز یادمان بیاید، چه تکلیفی داریم؟ ... 146
- پرسش 190. کسی که مدتی نماز خوانده و روزه گرفته و بعد بفهمد جنب بوده، تکلیف او چیست؟ ... 146
- پرسش 191. اگر کسی به عمد روزه خود را در ماه مبارک رمضان به وسیله استمنا باطل کند، چه حکمی دارد؟ ... 146
- پرسش 192. در جوانی گاهی در ماه رمضان استمنا می‌کردم، ولی به هیچ وجه از حرمت آن آگاهی نداشتم و نیز نمی‌دانستم که روزه را باطل می‌کند، تکلیف من چیست؟ ... 147
- پرسش 193. آیا می‌شود در ماه رمضان مسافرت کرد؟ ... 148
- پرسش 194. آیا می‌توانیم نذر کنیم که روزه ماه رمضان و یا قضای آن را در سفر بجا آوریم؟ ... 148
- احکام اول ماه
- پرسش 195. راه‌های ثبوت اول ماه را به طور مختصر بیان کنید؟ ... 149
- پرسش 196. علت اختلاف نظر مراجع تقلید، در اعلام اول ماه رمضان و عید فطر چیست؟ آیا در گذشته این اختلاف بوده است؟ ... 149
- پرسش 197. شما می‌گویید اگر دو نفر عادل شهادت بدهند کافی است؛ آیا اعلام عید از سوی چند مرجع، به اندازه دو نفر عادل نیست؟ ... 151
- پرسش 198. با توجه به اینکه هر سال در ثبوت اول ماه رمضان، دچار اختلاف می‌شویم، تکلیف شب قدر چه می‌شود؟ ... 151
- پرسش 199. اگر بین مراجع تقلید در ثبوت عید فطر، اختلاف پیش آید، وظیفه مکلف چیست؟ آیا هر مقلد باید به نظر مرجع تقلید خود مراجعه کند؟ ... 151
- پرسش 200. اگر پیش از ظهر اعلام کردند که امروز اول ماه رمضان است؛ تکلیف روزه آن روز چه می‌شود؟ ... 152
- پرسش 201. آیا اول ماه بر اساس تقویم محاسبات منجمان ثابت می‌شود؟ ... 152
- پرسش 202. افرادی که برای کار به کشورهای حوزه خلیج فارس می‌روند، با توجه به اینکه در آنجا رؤیت هلال اول ماه، یک روز زودتر اعلام می‌شود؛ تکلیف روزه آنان در ماه رمضان و عید فطر باید بر مبنای کدام محل باشد؟ ... 153
- پرسش 203. اگر هلال ماه در عربستان دیده شود، آیا برای ایران نیز اول ماه ثابت می‌شود؟ ... 153
- پرسش 204. اگر هلال ماه رمضان یا شوال، در کشوری دیده شود - که افق آنها یک یا دو ساعت با شهر ما تفاوت دارد - آیا اول ماه برای ما هم ثابت می‌شود؟ ... 153
- پرسش 205. اگر هلال ماه در عراق دیده شود، آیا برای مردم ساکن تهران نیز اول ماه ثابت می‌شود؟ ... 154
- پرسش 206. آیا حکم حاکم شرع، در ثبوت اول ماه، برای غیرمقلدان او نیز حجت است؟ ... 154
- پرسش 207. اگر چند نفر عادل شهادت بدهند که دو نفر عادل ماه را دیده‌اند؛ آیا اول ماه رمضان یا شوال ثابت می‌شود؟ ... 155
- پرسش 208. آیا رؤیت ماه به وسیله چشم مسلح و تلسکوپ‌ها و وسایل نجومی، اعتبار دارد؟ ... 155
- پرسش 209. اگر از گفته عده‌ای حدس بزنیم که فردا عید فطر است، آیا می‌توانیم روزه بگیریم؟ ... 156

زکات فطره

- پرسش 210. معنای فطره و فواید پرداخت آن را توضیح دهید؟ ... 157
- پرسش 211. آیا زکات فطره برای دانشجویی که در خوابگاه سکونت دارد، واجب است؟ ... 158
- پرسش 212. فطره سربازان و دانشجویانی که بدون پرداخت هزینه از غذای دولتی استفاده می‌کنند، بر عهده چه کسی است؟ ... 158
- پرسش 213. فطره دختری که در حال عقد است، بر عهده کیست؟ ... 159
- پرسش 214. آیا فرزندی که هنوز متولد نشده زکات فطره دارد؟ ... 159
- پرسش 215. آیا زکات فطره را می‌توان به پدر و مادر خود، در صورت مستحق بودن پرداخت کرد؟ ... 159
- پرسش 216. آیا پدر می‌تواند زکات فطره را به فرزند خود که محتاج است، بدهد؟ ... 160
- ### احکام اعتکاف
- پرسش 217. درباره اهمیت اعتکاف و چگونگی آن توضیح دهید؟ ... 161
- پرسش 218. محرمات اعتکاف کدامند؟ ... 163
- پرسش 219. با توجه به اینکه اعتکاف باید در مسجد جامع شهر باشد، آیا جایز است در مسجد دانشگاه اعتکاف را به قصد رجا انجام داد؟ ... 163
- پرسش 220. آیا در ایام اعتکاف، رفتن به کلاس و شرکت در درس‌ها جایز است؟ ... 164
- پرسش 221. در حیاط مسجد هم اعتکاف صحیح است یا خیر؟ ... 164
- پرسش 222. آیا دانشجویان می‌توانند نذر کنند که سه روز در مسجد دانشگاه اجتماع کنند؟ ... 164
- پرسش 223. آیا می‌توانیم در روزهایی که معتکف هستیم، درسهای خود را مطالعه و یا مسئله درسی حل کنیم؟ ... 165
- پرسش 224. گفت‌وگو با تلفن همراه هنگام اعتکاف، در موارد غیرضروری و مکرر، چه صورت دارد؟ ... 165
- پرسش 225. به علت بیماری از روزه گرفتن معذورم، آیا می‌توانم بدون روزه اعتکاف کنم؟ ... 165
- پرسش 226. آیا روزه‌های قضا که بر عهده داریم، می‌توانیم در اعتکاف بگیریم؟ ... 165
- پرسش 227. در چه مواردی می‌توان از مسجد اعتکاف خارج شد؟ ... 166
- پرسش 228. اگر کسی به جهت ضرورت از مسجد خارج شود و خروج او طولانی گردد، اعتکافش چه حکمی دارد؟ ... 166
- پرسش 229. آیا قطع اعتکاف گناه دارد؟ ... 166
- پرسش 230. آیا برای رفتن به نماز جمعه می‌توان از محل اعتکاف خارج شد؟ ... 167
- ### احکام خمس
- پرسش 231. درباره خمس و اهمیت آن توضیح دهید؟ ... 169
- پرسش 232. مؤونه چیست؟ ... 171
- پرسش 233. آیا به درآمد دانشجویی که تحت تکفل خانواده است، خمس تعلق می‌گیرد؟ ... 172
- پرسش 234. آیا به کمک هزینه، خمس تعلق می‌گیرد؟ ... 172
- پرسش 235. آیا به کتاب‌هایی که برای ترم‌های آینده تهیه می‌کنیم، خمس تعلق می‌گیرد؟ ... 173
- پرسش 236. آیا به درآمد زنی که برای خود کسبی داشته و مخارج او را شوهر می‌دهد، خمس تعلق می‌گیرد؟ ... 173
- پرسش 237. آیا پولی که به عنوان بورسیه به دانشجو می‌دهند، خمس دارد؟ ... 174
- پرسش 238. آیا به پولی که در بانک سپرده گذاری شده و از درآمد (سود) آن ارتزاق می‌شود، خمس تعلق می‌گیرد؟ ... 174
- پرسش 239. آیا سهامی که از سازمان بورس خریداری می‌کنیم، خمس دارد؟ ... 175
- پرسش 240. اگر شریک من، خمس ندهد، تکلیف چیست؟ ... 175
- پرسش 241. اگر چیزی را به انسان هدیه یا جایزه بدهند، آیا باید خمس آن را پرداخت؟ ... 176
- پرسش 242. آیا به پولی که برای خرید وسایل ضروری زندگی ذخیره می‌شود، خمس تعلق می‌گیرد؟ ... 176
- پرسش 243. آیا به پولی که جهت گرفتن وام مسکن، در بانک گذاشته می‌شود و چندین سال از آن می‌گذرد، خمس تعلق می‌گیرد؟ ... 177
- پرسش 244. کسانی که قصد تشریف به حج و عمره دارند، برای حفظ نوبت باید مبلغ مقرری را به بانک بسپارند؛ آیا در این فرض به اصل پول و سود آن خمس تعلق می‌گیرد؟ ... 178

- پرسش 245. به جهت نیاز وسایلی خریدهام ؛ ولی با اینکه بیش از يك سال از خرید آنها می‌گذرد و هیچ استفاده‌ای نکرده‌ام، آیا به اینها خمس تعلق می‌گیرد؟ ... 178
- پرسش 246. از درآمد خود، زمینی خریدهام تا دو سال دیگر آن را بسازم و در آن زندگی کنم، آیا سر سال به آن خمس تعلق می‌گیرد؟ ... 179
- پرسش 247. آیا به پولی که از درآمد کسب تهیه شده و به عنوان رهن به صاحبخانه پرداخت می‌شود، خمس تعلق می‌گیرد؟ ... 180
- پرسش 248. آیا به پولی که انسان برای ازدواج ذخیره کرده، خمس تعلق می‌گیرد؟ ... 181
- پرسش 249. شخصی وسیله‌ای برای جهیزیه دختر خود خریده اگر آن را برای زندگی خویش استفاده کند، باز باید خمس آن را بپردازد؟ ... 181
- پرسش 250. آیا به پول درآمدی که برای تهیه موبایل و خودروی مورد نیاز، به حساب ریخته می‌شود و سال هم بر آن می‌گذرد، خمس تعلق می‌گیرد؟ ... 182
- پرسش 251. به پولی که از درآمد کسب تهیه شده و به عنوان قرض الحسنه به دیگری داده‌ایم، آیا خمس تعلق می‌گیرد؟ ... 182
- پرسش 252. یدهی که به جهت نیاز زندگی بوده و چند ماه بعد از سال خمسی، زمانش فرا می‌رسد ؛ آیا می‌توان هنگام محاسبه مقدار آن را از درآمد کم کرد؟ ... 183
- پرسش 253. خانمی از حقوق خود طلا و زیورآلاتی خریده است، آیا دادن خمس این گونه خریدها بر زن لازم است؟ ... 183
- پرسش 254. آیا به سکه بهار آزادی، خمس تعلق می‌گیرد؟ ... 183
- پرسش 255. خمس را باید به چه کسی پرداخت کرد؟ ... 184
- پرسش 256. آیامی‌توان خمس را در امور فرهنگی و احداث اماکن علمی و دانشگاهی، مصرف کرد؟ ... 185
- پرسش 257. آیا به سیدی که بیش از مخارج سالش داشته باشد، می‌توان خمس داد؟ ... 185
- پرسش 258. آیا می‌توان به زن سیده‌ای که فقیر است و شوهرش قادر به اداره زندگی او نیست، سهم سادات داد؟ ... 186
- پرسش 259. آیا در پرداخت خمس لازم است به مستحق گفته شود که این پول خمس است؟ ... 186
- پرسش 260. از کسی طلبکار هستم ؛ آیا جایز است طلب خود را بابت خمس حساب کنم؟ ... 186
- پرسش 261. شخص از چه زمانی باید سال خمسی داشته باشد؟ ... 187
- پرسش 262. کسی که درآمد او کمتر از مخارجش باشد و در عین حال سر سال مقداری پول، خوراکی و... زیاد می‌آورد، باز هم واجب است حساب سال داشته باشد و خمس بپردازد؟ ... 188
- پرسش 263. آیا پرداخت خمس به صورت اقساط جایز است؟ ... 189
- پرسش 264. راه محاسبه خمس را ذکر نمایید. ... 189
- پرسش 265. اگر مال مخمس با مال غیرمخمس، در يك حساب بانکی جمع شود ؛ آیا می‌توانیم برای مخارج زندگی نیت کنیم مال غیرمخمس کسر شود؟ ... 190
- پرسش 266. آیا شخص می‌تواند اموال خود را به قصد فرار از خمس به همسرش ببخشد؟ ... 191
- پرسش 267. آیا به پولی که خمس تعلق گرفته، جایز است به مقدار خمس جدا کرد و در بقیه آن تصرف نمود؟ ... 191
- پرسش 268. رفت و آمد با خانواده‌ای که خمس پرداخت نمی‌کنند، چه حکمی دارد؟ ... 191
- پرسش 269. جنسی که به آن خمس تعلق گرفته فروخته‌ام ؛ وظیفه‌ام چیست؟ ... 192
- احکام نذر
- پرسش 270. درباره اهمیت نذر و سابقه تاریخی آن توضیح دهید؟ ... 193
- پرسش 271. شرایط نذر کدام است؟ ... 195
- پرسش 272. صیغه نذر چیست و آیا جمله خاصی دارد؟ ... 195
- پرسش 273. آیا تغییر نذر جایز است؟ ... 196
- پرسش 274. آیا عمل به نذر فوری است؟ ... 196
- پرسش 275. اگر انسان برای نذر خود وقت تعیین کند ؛ ولی در زمان خود نتواند آن را انجام دهد، وظیفه‌اش چیست؟ ... 196
- پرسش 276. بذری کرده‌ام ولی بین دو چیز شك دارم و نمی‌دانم کدام يك از آن دو است ؛ تکلیف چیست؟ ... 197

- پرسش 277 کسی نذر کرده به فقیر مبلغی پول بدهد ؛ ولی فراموش کرده که مقدار آن چقدر است ؛ تکلیف چیست؟
197 ...
- پرسش 278 . کفاره نذری که از روی عمد به جا نیاورده، چگونه است؟ ... 197
- پرسش 279 . آیا برای نذر اجازه پدر لازم است؟ ... 198
- پرسش 280 . آیا زن می‌تواند بدون اذن شوهر، از مال خودش نذر کند؟ ... 199
- پرسش 281 . آیا نذر روزه در سفر صحیح است؟ ... 200
- احکام موسیقی و جشن‌ها
- پرسش 282 . درباره موسیقی و دلیل حرمت آن توضیح دهید؟ ... 201
- پرسش 283 . حکم نواختن با آلات موسیقی را بیان کنید؟ ... 204
- پرسش 284 . آیا میان انواع موسیقی‌ها - از قبیل اصیل (سنتی)، کلاسیک، محلی، پاپ و... - تفاوتی در حکم هست؟
204 ...
- پرسش 285 . حکم گوش دادن به آهنگ بدون کلام چیست؟ ... 204
- پرسش 286 . اگر استماع موسیقی هیچ‌گونه تأثیری در انسان نداشته باشد، آیا باز حرام است؟ ... 205
- پرسش 287 . اگر اشعار خوب و مذهبی در قالب موسیقی مطرب و لهنوی خوانده شود، آیا باز حرام است؟ ... 206
- پرسش 288 . ویژگی‌های موسیقی حرام (بدون کلام) کدام است؟ ... 206
- پرسش 289 . اگر گوش دادن به هموزیک، باعث نیرو گرفتن و ایجاد علاقه به کار باشد چه حکمی دارد؟ 207
- پرسش 290 . آیا زن و شوهر به جهت تمایل به یکدیگر و افزایش شهوت، می‌توانند به موسیقی لهنوی گوش فرادهند؟
207 ...
- پرسش 291 . امروزه موسیقی برای معالجه بعضی از بیماری‌های روانی (مانند افسردگی، اضطراب، مشکلات جنسی و سرد مزاجی زنان) به کار می‌رود، حکم آن چیست؟ ... 208
- پرسش 292 . در صورتی که در مجلسی، مجبور باشیم موسیقی مطرب و لهنوی را تحمل کنیم، آیا باز هم مرتکب گناه شده‌ایم؟ ... 208
- پرسش 293 . شرکت در مجالسی که موسیقی و ترانه مبتذل پخش می‌کنند - در حالی که تذکر دادن فایده ندارد - چگونه است؟ ... 209
- پرسش 294 . ملاک تشخیص موسیقی حرام در نظام اسلامی چیست؟ ... 209
- پرسش 295 . درآمدی که از رهگذر تکثیر و توزیع نوار و سی‌دی‌های موسیقی به دست می‌آید، حلال است یا حرام؟
210 ...
- پرسش 296 . حکم استفاده از دف و دایره زنگی در عروسی چیست؟ ... 210
- پرسش 297 . آیا جایز است زن در شب عروسی غنا و آواز بخواند؟ ... 211
- پرسش 298 . اگر به مجلس عروسی و مانند آن دعوت شدیم ؛ ولی در آنجا موسیقی و ترانه مبتذل پخش کردند، تکلیف چیست؟ ... 211
- پرسش 299 . گاهی از صدا و سیما و یا نوار ضبط صوت، آهنگ‌هایی پخش می‌شود که به نظر می‌رسد مناسب با مجالس لهنوی و خوش‌گذرانی است ؛ در حالی که در نظر دیگران این چنین نیست! آیا می‌توانم آنان را از گوش دادن به آن منع کنم؟ ... 212
- پرسش 300 . استفاده از آهنگ‌های مبتذل، در مجالس عروسی زنان چه حکمی دارد؟ ... 212
- پرسش 301 . من در مکانی کار می‌کنم که صاحب آن همیشه به نوارهای موسیقی مبتذل و حرام گوش می‌دهد و من هم مجبور به شنیدن آن هستم ؛ آیا این کار برای من جایز است یا خیر؟ ... 213
- پرسش 302 . حکم دست زدن در مراسم عروسی چیست؟ ... 214
- پرسش 303 . حکم دست زدن در مراسم و جشن امامان (علیهم‌السلام) چیست؟ ... 214
- پرسش 304 . آیا رقص زن و مرد اشکال دارد؟ ... 215
- پرسش 305 . آیا زن می‌تواند برای شوهرش برقصد و همراه با آن، به موسیقی طرب انگیز و شاد گوش کنند؟ ...
216
- پرسش 306 . آیا نگاه به رقص از تلویزیون داخلی و خارجی، اشکال دارد؟ ... 216
- پرسش 307 . گوش دادن به نواری که خواننده‌اش زن باشد و از اشعار شاعرانی مثل حافظ و مولوی و... استفاده کند، چه حکمی دارد؟ ... 217
- پرسش 308 . همخوانی زنان در سرودها و تواشیح چه حکمی دارد؟ ... 217

- پرسش 309 مداحی زنان، در مجلس خودشان، به گونه‌ای است که صدای آنان با بلندگو به گوش مردان رهگذر می‌رسد؛ آیا جایز است؟ ... 218
 احکام پوشش
- پرسش 310. درباره حجاب و دلیل وجوب آن توضیح دهید؟ ... 219
- پرسش 311. پوشیدن مانتو‌هایی که برجستگی‌های بدن را نمایان می‌کند، چگونه است؟ ... 221
- پرسش 312. آیا بر زن لازم است خود را در مقابل بچه نابالغ بپوشاند؟ ... 221
- پرسش 313. آیا پوشاندن زیر چانه و پشت و روی پا، در مقابل نامحرم واجب است؟ ... 222
- پرسش 314. پوشیدن پیراهن آستین کوتاه در مقابل زن نامحرم، چه حکمی دارد؟ ... 222
- پرسش 315 زنی که می‌داند به جهت چهره زیبایی که دارد، مردان نامحرم به او نگاه می‌کنند، چه وظیفه‌ای دارد؟ ... 223
- پرسش 316. آیا برای زن جایز است که عطر بزند و از منزل بیرون رود؟ ... 224
- پرسش 317. زیورآلات زن، اگر در معرض دید نامحرم باشد، چه حکمی دارد؟ ... 224
- پرسش 318. آیا سرمه چشم، اصلاح صورت و ابروهای رنگ کرده را باید از نامحرم پوشاند؟ ... 225
 احکام نامحرم
- پرسش 319. آیا در گفت‌وگوی زن و مرد نامحرم، فرقی بین گفت‌وگوی مستقیم و از راه دور هست؟ ... 227
- پرسش 320. آیا صحبت کردن با کسی که قصد داریم در آینده با او ازدواج کنیم، گناه است؟ ... 227
- پرسش 321. چت کردن با جنس مخالف و رد و بدل کردن صحبت‌های معمولی، چه حکمی دارد؟ ... 228
- پرسش 322. چت کردن با شخصی که از جنسیت او بی‌اطلاعیم، چه حکمی دارد؟ ... 228
- پرسش 323. برگزاری جشن‌ها و مراسم در دانشگاه - که در آن دختران و پسران مختلط‌اند - چه حکمی دارد؟ ... 228
- پرسش 324. آیا دانشجویان دختر و پسر، می‌توانند به طور مشترک به اردوهای تفریحی و سیاحتی بروند؟ ... 229
- پرسش 325. آیا سلام کردن مرد به زن نامحرم و زن به مرد نامحرم، جایز است؟ ... 229
- پرسش 326. شوخی کردن با نامحرم چه حکمی دارد؟ ... 229
- پرسش 327. خنده زن هنگام صحبت با مرد نامحرم، چه حکمی دارد؟ ... 229
- پرسش 328. آیا ارتباط صمیمی بین دختر و پسر در هنگام همکاری یا میهمانی اشکال دارد؟ ... 230
- پرسش 329. آیا خلوت کردن دو نفر نامحرم در یک مکان جایز است؟ ... 230
- پرسش 330. گاهی در وسایل نقلیه به جهت نشستن مرد کنار زن، بدنشان به یکدیگر برخورد می‌کند، در اینجا تکلیف چیست؟ ... 231
- پرسش 331. هرگاه در منطقه یا محیطی، رسم بر این باشد که زنان و مردان مصافحه کنند؛ حکم دست دادن زن و مرد با این فرض چیست؟ ... 231
- پرسش 332. آیا خواندن داستان‌های تحریک‌کننده جنسی، جایز است؟ ... 232
- پرسش 333. نامه‌نگاری با نامحرم و طرح مسائل شهوانی از طریق ایمیل، چه حکمی دارد؟ ... 232
 احکام نگاه
- پرسش 334. درباره حرمت نگاه به نامحرم توضیح دهید؟ ... 233
- پرسش 335. نگاه‌های جایز و حلال کدامند؟ ... 234
- پرسش 336. نگاه‌های ممنوع و حرام کدامند؟ ... 234
- پرسش 337. آیا مرد می‌تواند برای آگاهی از خصوصیات جسمی و زیبایی دختری که می‌خواهد با او ازدواج کند، عکس یا فیلم او را مشاهده کند؟ ... 235
- پرسش 338. شخصی قصد ازدواج دارد، آیا می‌تواند بدون قصد لذت به چهره و موی خانم‌ها (مثلاً در خیابان) نگاه کند تا یکی را ببیند و بعد از او خواستگاری کند؟ ... 235
- پرسش 339. آیا نگاه مرد به بدن نامزد خود - که هنوز نامحرم است؛ ولی ازدواج با او قطعی است - جایز است؟ ... 235
- پرسش 340. مرد تا چه اندازه می‌تواند به بدن زن، هنگام خواستگاری نگاه کند؟ ... 236
- پرسش 341. آیا نگاه به برجستگی‌های بدن زن نامحرم، از روی لباس و مانتو جایز است؟ ... 237
- پرسش 342. اگر انسان همان طور که از دیدن باغ و گلستان لذت می‌برد، از نگاه کردن به چهره زن لذت ببرد؛ آیا این کار حرام است؟ ... 237

- پرسش 343. نگاه به زنان نامحرم بدون قصد لذت و تنها از روی علاقه و محبت (مثلاً به چشم خواهری)، چه حکمی دارد؟ ... 237
- پرسش 344. آیا نگاه به موهای زن نامحرم، از آینه جایز است؟ ... 238
- پرسش 345. حکم نگاه کردن زن به بازو و آرنج مرد نامحرم چیست؟ ... 238
- پرسش 346. آیا نگاه کردن به مو و بدن دختر نابالغ جایز است؟ ... 239
- پرسش 347. دیدن عکس دوران کودکی زنان نامحرم، چه حکمی دارد؟ ... 239
- پرسش 348. نگاه به عکس و فیلم برخی از فامیل‌ها و آشنایان که از نظر حجاب بی‌بند و بار و بی‌باک هستند، چه حکمی دارد؟ ... 240
- پرسش 349. نگاه به فیلم‌های مجاز داخلی و خارجی چه حکمی دارد؟ ... 240
- پرسش 350. آیا زن و شوهر برای تحریک جنسی، می‌توانند به فیلم‌های سکس و مبتذل نگاه کنند؟ ... 241
- پرسش 351. اگر با مشاهده فیلم‌های شهوت‌انگیز، مقداری از شهوت انسان فروکش کند و در جلوگیری از ارتکاب حرام موثر باشد؛ آیا مشاهده آن جایز است؟ ... 241
- پرسش 352. نگاه به فیلم‌های مبتذل چه حکمی دارد؟ ... 241
- پرسش 353. در حین کار با شبکه اینترنت عکس‌های مبتذل دیده می‌شود راهنمایی شما چیست؟ ... 242
- پرسش 354. دیدن فیلم‌های مبتذل به منظور سانسور کردن آن، چه حکمی دارد؟ ... 242
- پرسش 355. ظهور فیلم‌های عکاسی و میکس به وسیله مرد، چه حکمی دارد؟ ... 243
- پرسش 356. آیا بر زنان جایز است بدون حجاب در مقابل فیلم‌بردار ظاهر شویم؟ ... 243
- پرسش 357. حضور بانوان در ورزشگاه مردان (مانند فوتبال و کشتی) چه حکمی دارد؟ ... 244
- پرسش 358. حکم تماشای کشتی‌گیران و سایر ورزشکاران با بدن نیمه برهنه، از تلویزیون برای بانوان چگونه است؟ ... 244
- احکام ازدواج
- پرسش 359. درباره اهمیت ازدواج و فواید آن توضیح دهید؟ ... 247
- پرسش 360. شرایط عقد ازدواج چیست؟ ... 249
- پرسش 361. ازدواج‌های حرام کدام است؟ ... 249
- پرسش 362. آیا در زمان عقد، اجازه پدر عروس در مورد هم‌خوابی شرط است؟ ... 250
- پرسش 363. آیا ازدواج در اسلام واجب است یا اینکه شخص می‌تواند مجرد بماند؟ ... 250
- پرسش 364. اگر جوانی از نظر شغلی و مالی، قادر به ازدواج نباشد؛ آیا باز ازدواج بر او واجب است؟ ... 250
- پرسش 365. آیا خانواده عروس می‌تواند برای داماد حلقه و انگشتر طلا تهیه کند؟ ... 251
- پرسش 366. زینت مردان با طلای زرد چه حکمی دارد؟ ... 251
- پرسش 367. طلای سفید برای مردان چه حکمی دارد؟ ... 251
- پرسش 368. آیا به دست کردن و استفاده از پلاستین برای مرد اشکال دارد؟ ... 251
- پرسش 369. آیا مراسم عقد و عروسی در ماه محرم و صفر جایز است؟ ... 252
- پرسش 370. بفریح و رفتن به گردش با نامزد خود - که هنوز عقد نکرده است - چه حکمی دارد؟ ... 252
- پرسش 371. زن و مردی صیغه موقت جاری می‌کنند و بعد از آمیزش متوجه می‌شوند که عقدشان به جهتی باطل بوده است؛ آیا این کار آنان در حکم زنا است و بچه به دنیا آمده نامشروع است؟ ... 252
- پرسش 372. جدافل و حداکثر مدت در عقد موقت چه مقدار است؟ ... 253
- پرسش 373. آیا جایز است پیش از تمام شدن مدت عقد موقت، زن را به عقد دائم خود در آورد؟ ... 253
- پرسش 374. آیا در عقد ازدواج عربی خواندن شرط است؟ ... 254
- پرسش 375. اگر در خواندن عقد نکاح يك حرف یا بیشتر اشتباه شود، آیا عقد باطل است؟ ... 254
- پرسش 376. کسی که معنای لفظ عربی صیغه ازدواج را نمی‌داند، می‌تواند آن را بخواند؟ ... 254
- پرسش 377. آیا زن و مرد می‌توانند خودشان صیغه ازدواج را به فارسی بخوانند یا اینکه باید وکیل بگیرند تا عربی خوانده شود؟ ... 255
- پرسش 378. اگر دختر و پسری بخواهند خودشان صیغه عقد موقت بخوانند، کیفیت آن به چه شکل است؟ ... 256
- پرسش 379. آیا زن و شوهر باید در مجلسی که صیغه عقد خوانده می‌شود، حضور داشته باشند؟ ... 256
- پرسش 380. آیا در اسلام چیزی به نام صیغه خواهر و برادری وجود دارد؟ ... 256
- پرسش 381. آیا خود مرد می‌تواند از طرف زن، وکیل شود و عقد را بخواند؟ ... 256

- پرسش 382. اگر پدر و مادر فرزندان خود را (پسر یا دختر) مجبور سازند با شخص غیر مورد علاقه خود ازدواج کنند، آیا عقد صحیح است؟ ... 257
- پرسش 383. آیا جایز است عقد ازدواج را از طریق چت اجرا کرد؟ ... 257
- پرسش 384. آیا عقد و نکاح معاطاتی نیز جایز است؟ به عنوان مثال پسر انگشتی را در دست دختر کند به قصد اینکه همسر یکدیگر شوند، بی آنکه صیغه عقد بخوانند؟ ... 257
- پرسش 385. آیا در عقد ازدواج، شاهد گرفتن لازم است؟ ... 258
- پرسش 386. آیا در ازدواج با دختر باکره، اجازه پدر او واجب است؟ ... 258
- پرسش 387. آیا عقد موقت نیز مانند عقد دائم، احتیاج به اجازه پدر دارد؟ ... 258
- پرسش 388. ما دو نفر همکار مجرد هستیم، برای آنکه روابط مان از نظر شرعی دچار مشکل نشود و به گناه کشیده نشویم، می‌توانیم بدون اجازه پدر دختر، ازدواج موقت کنیم؟ ... 259
- پرسش 389. اگر مرد، مقلد مرجعی باشد که معتقد است ازدواج موقت دختر باکره بدون اجازه پدرش جایز نیست؛ ولی دختر مقلد کسی است که می‌گوید اجازه پدر لازم است؛ آیا مرد می‌تواند این دختر را بدون اجازه پدرش عقد کند؟ ... 259
- پرسش 390. اگر دختر گفت پدر و مادرم رضایت قلبی به ازدواج دارند؛ آیا می‌توان به گفته او بدون اذن پدر با او ازدواج کرد؟ ... 260
- پرسش 391. اگر دختر بکارتش را در دوران کودکی از دست داده باشد (البته نه از راه نامشروع؛ بلکه مثلاً با بازی و ورزش)، آیا در ازدواج با او، اجازه پدرش شرط است؟ ... 260
- پرسش 392. اگر دختر باکره‌ای شوهر کند و بدون اینکه با او نزدیکی شود، طلاق بگیرد؛ آیا ازدواج با او نیاز به اجازه پدر دارد؟ ... 260
- پرسش 393. اگر پدر دختر به ازدواج دائم با جوانی اجازه دهد؛ آیا آنان می‌توانند برای آشنایی از خصوصیات یکدیگر، بدون اطلاع خانواده او عقد موقت بخوانند؟ ... 261
- پرسش 394. دختر باکره رشیده‌ای که پدرش فوت کرده، اجازه چه کسی برای عقد او لازم است؟ ... 261
- پرسش 395. آیا دختر و پسر می‌توانند بدون اطلاع خانواده برای ازدواج با هم صحبت کنند و سپس خانواده را مطلع سازند؟ ... 261
- پرسش 396. در صورتی که دختر و پسری هم کفو باشند؛ ولی پدر دختر مخالف ازدواج آنها باشد، آیا باز هم رضایت او لازم است؟ ... 262
- پرسش 397. در صورتی که ولی دختر باکره به اصل ازدواج دخترش با جوانی راضی است؛ ولی نسبت به خصوصیات ازدواج (مانند مقدار مهر و تعیین زمان عقد و عروسی و...) مخالف است و خود پسر و دختر توافق دارند؛ آیا در این صورت هم اجازه پدر لازم است؟ ... 262
- پرسش 398. آیا زن می‌تواند در ضمن عقد ازدواج، شرط کند که شوهر او همسر دوم اختیار نکند؟ ... 263
- پرسش 399. صیغه کردن زنان بدکاره چه حکمی دارد؟ ... 263
- پرسش 400. آیا ازدواج با شخص بی‌نماز، جایز است؟ ... 264
- پرسش 401. حکم ازدواج دختر شیعه با مردی از اهل تسنن چیست؟ ... 264
- پرسش 402. هرگاه با زنی به صورت دائم یا موقت ازدواج کند، آن‌گاه معلوم شود که شوهر دارد، تکلیف چیست؟ ... 265
- پرسش 403. شخصی با پسر بچه‌ای نابالغ وطی (لواط) کرده؛ بعد خواهر او را گرفته است. اکنون تکلیف چیست؟ ... 265
- پرسش 404. اگر لواط کننده و لواط دهنده هر دو نابالغ باشند، آیا باز ازدواج با خواهر لواط دهنده حرام می‌شود؟ ... 265
- پرسش 405. اگر مردی با زنی که در عده است، عقد دائم یا موقت بخواند؛ آیا این زن بر او حرام ابدی می‌شود؟ ... 266
- پرسش 406. اگر به اعتقاد اینکه، دختر باکره است با او ازدواج کند، آن‌گاه بعد از عقد متوجه شود که بکارتش از بین رفته؛ آیا عقد صحیح است؟ ... 266
- پرسش 407. اگر مردی قصد پرداختن مهریه همسرش را نداشته باشد، آیا این عقد آنها باطل است؟ ... 267
- پرسش 408. اگر مرد هنگام اجرای عقد ازدواج، مهریه‌های را قرار دهد که می‌داند قدرت پرداخت آن را ندارد؛ آیا این عقد باطل است؟ ... 267

پرسش 409 . مقدار مهر السنه را بیان کنید؟ ... 267

احکام زن و شوهر

پرسش 410 . درباره حقوق زن و شوهر توضیح دهید؟ ... 269

پرسش 411 . آیا بدهی های شرعی زن - از قبیل كفاره، خمس، رد مظالم و... - بر عهده شوهر است؟ ... 271
پرسش 412 . آیا علاوه بر نفقه و نیازهای ضروری زن، نیازهای دیگر او نیز - از قبیل خرید کتاب، انفاق، هدیه

دادن، برپا کردن مجالس روضه خوانی و جشن ائمه (علیهم السلام) - بر شوهر واجب است؟ ... 271
پرسش 413 چنانچه مردی نفقه همسرش را ندهد و یا از آن کم بگذارد، زن چگونه می تواند نفقه خود را از شوهر استیفا نماید؟ ... 271

پرسش 414 . اگر زن در آمد کافی داشته باشد، آیا شوهر می تواند از پرداخت نفقه به همسر خود امتناع ورزد؟ ...
272

پرسش 415 . در دوران عقد تا عروسی - که دختر در خانه پدر به سر می برد - آیا تأمین نفقه او بر عهده شوهر است؟ ... 272

پرسش 416 . آیا زن حق دارد از زندگی کردن در خانه ای که پدر و مادر شوهر هستند، امتناع ورزد و منزل جداگانه ای درخواست کند؟ ... 273

پرسش 417 . آیا زن بعد از عقد از دواج، می تواند از سکونت در شهری خاص امتناع ورزد؟ ... 273
پرسش 418 . اگر زن بعد از نزدیکی با همسرش، مهرش را از شوهر بطلبد ؛ ولی او قادر به پرداخت آن نباشد، تکلیف چیست؟ ... 274

پرسش 419 . در جایی که بیرون رفتن زن با حق شوهر منافات نداشته باشد (مانند اینکه شوهر سر کار است)، آیا باز اجازه او لازم است؟ ... 274

پرسش 420 . هنگام ازدواج (در ضمن عقد) با شوهرم شرط کردم که اجازه ادامه تحصیل در دانشگاه را به من بدهد ؛ آیا اکنون می تواند از شرط خود دست بردارد و اجازه ندهد؟ ... 274

پرسش 421 . مردی با دختری دانشجوی ازدواج می کند ؛ آیا پس از آن، شوهر می تواند او را از ادامه تحصیل باز دارد؟ ... 275

پرسش 422 . اگر مرد به هر علتی اجازه ادامه تحصیل و مانند آن را به زن ندهد، آیا زن هم می تواند نسبت به او تمکین نکند؟ ... 275

پرسش 423 . اگر شوهر از روی لجابت و انتقام گیری از زن، اجازه بیرون رفتن را به او ندهد، آیا اطاعت از او واجب است؟ ... 275

پرسش 424 . آیا در دوران عقد - که دختر در خانه پدر و مادر زندگی می کند - برای بیرون رفتن از خانه اجازه شوهر لازم است؟ ... 276

پرسش 425 . اگر شوهری، همسرش را از صلح رحم - به ویژه دیدار والدین - منع کند، تکلیف زن چیست؟ ... 276
پرسش 426 . آیا همین اندازه که زن بداند شوهرش برای بیرون رفتن از منزل راضی است، کفایت می کند یا اینکه باید از او اجازه بگیرد؟ ... 277

پرسش 427 . آیا حضور در مراسم مذهبی (مثل نماز جمعه و راهپیمایی) نیاز به اجازه شوهر دارد؟ ... 277
پرسش 428 . آیا زن در انتخاب پوشش، باید مطیع همسر خود باشد؟ ... 278

پرسش 429 . اگر شوهر پوشیدن لباس و یا آرایش خاصی را از همسرش درخواست کند، آیا اطاعت او بر زن واجب است؟ ... 278

پرسش 430 . آیا برای گرفتن روزه های مستحبی، اجازه شوهر لازم است؟ ... 278

پرسش 431 . آیا زن می تواند در اموال شوهر، بدون اجازه او تصرف کند؟ ... 279

پرسش 432 . آیا شوهر می تواند همسر را از تصرف در اموال خودش، نهی کند؟ ... 279

پرسش 433 . تمکین زن نسبت به روابط زناشویی چه مقدار باید باشد؟ ... 279

پرسش 434 . آیا زن و شوهر، می توانند در زمان حیض به جز نزدیکی، سایر استمتاعات را از یکدیگر داشته باشند؟
280 ...

پرسش 435 . حکم نزدیکی از پشت در زمانی که زن حائض است، چیست؟ ... 280
احکام پزشکی

پرسش 436 . در جایی که پزشك زن نیز در دسترس باشد، آیا لمس بدن زن از روی لباس، توسط پزشك مرد جایز است؟ ... 282

- پرسش 437. در صورتی که احتمال می‌رود که متخصص غیر همجنس بیماری را بهتر تشخیص دهد، تکلیف چیست؟ ... 282
- پرسش 438. لمس بیمار برای معاینات و درمان چه حکمی دارد؟ ... 283
- پرسش 439. آیا پرستار می‌تواند برای گرفتن نبض و فشار خون و... به بدن نامحرم نگاه و او را لمس کند؟ ... 283
- پرسش 440. حکم آمپول زدن توسط نامحرم چگونه است؟ ... 284
- پرسش 441. آیا سقط جنین در ماه‌های اول حاملگی، اشکال شرعی دارد؟ ... 284
- پرسش 442. دیه سقط جنین چه مقدار است؟ ... 285
- پرسش 443. دیه جنینی که به وسیله پزشک سقط می‌شود، بر عهده کیست؟ وظیفه پدر و مادری که اقدام به چنین کاری کرده‌اند، چیست؟ ... 285
- پرسش 444. سقط جنین نامشروع، چه حکمی دارد؟ ... 285
- پرسش 445. آیا استفاده از اعضای بدن شخصی که دچار مرگ مغزی شده برای نجات جان بیماران دیگر جایز است؟ ... 286
- پرسش 446. آیا پیوند زدن اعضای بدن به بدن بیماران مسلمان جایز است؟ ... 286
- پرسش 447. در مواردی که پیوند عضو جایز است؛ آیا جایز است؟ ... 287
- پرسش 448. آیا قطع عضو میت مسلمان برای پیوند زدن دیه دارد؟ ... 288
- پرسش 449. پیوند قسمتی از بدن میت به انسان زنده، از نظر طهارت و نجاست چه حکمی دارد؟ ... 288
- پرسش 450. کالبد شکافی برای کشف جرایم و شناسایی قاتل چه حکمی دارد؟ ... 289
- پرسش 451. حکم کالبد شکافی و تشریح بدن میت غیر مسلمان چیست؟ ... 289
- پرسش 452. آیا تشریح جسد کافر ذمی جایز است؟ ... 289
- پرسش 453. آیا شخص می‌تواند در مقابل اهدای خون به بیماران نیازمند، پول بگیرد؟ ... 290
- پرسش 454. حکم باردار نمودن مصنوعی زن با نطفه شوهرش چیست؟ آیا فرزندی که از این راه متولد می‌شود، حکم فرزند حقیقی را دارد؟ ... 290
- پرسش 455. حکم وارد کردن اسپرم مرد اجنبی به رحم زن - در صورتی که شوهرش عقیم باشد - چیست؟ فرزندی که متولد می‌شود، متعلق به کیست؟ ... 291
- پرسش 456. حکم استعمال مواد مخدر چیست؟ ... 291
- پرسش 457. در مواردی که مواد مخدر جنبه درمانی پیدا کند، استفاده از آن چه حکمی دارد؟ ... 292
- پرسش 458. آیا حشیش و تریاک نجس است؟ ... 292
- پرسش 459. کشیدن سیگار چه حکمی دارد؟ ... 292
- پرسش 460. بکندن و جویدن پوست لب و جاهای دیگر بدن، چه حکمی دارد؟ ... 293
- پرسش 461. اگر از دندان خون بیاید و با آب دهان مخلوط شود، فرو بردن آن چه حکمی دارد؟ آیا باید دهان را آب کشید؟ ... 293
- پرسش 462. آیا خونی که بر روی زخم خشک می‌شود، نجس است؟ ... 294
- پرسش 463. گاهی هنگام خون‌گیری از بیمار، مقدار بسیار کم و ناچیزی از خون سرایت می‌کند؛ آیا با پنبه الکلی می‌توان محل را تطهیر کرد؟ ... 294
- پرسش 464. آیا ماساژ فردی که نمی‌دانیم زنده است یا مرده آیا غسل مس میت دارد؟ ... 294
- پرسش 465. آیا دست زدن به بیماری که در کما بوده و یا دچار مرگ مغزی شده و چند لحظه دیگر می‌میرد، غسل مس میت دارد؟ ... 294
- پرسش 466. در هنگام تشریح، اگر دست ما به مرده‌ای بخورد که نمی‌دانیم مسلمان است یا کافر؛ آیا غسل مس میت لازم است؟ ... 295
- پرسش 467. حکم دست زدن دانشجویان پرستاری به استخوان‌های میت چیست؟ ... 295
- پرسش 468. کسی که به بدن میت قبل از غسل دست بزند، آیا بدن و لباسش هم نجس می‌شود و باید آب بکشد، یا فقط غسل کند؟ ... 295
- پرسش 469. اگر مس میت با دستکش صورت گیرد، باز غسل مس میت لازم است؟ ... 295
- پرسش 470. آیا الکل صنعتی مورد استفاده در آزمایشگاه‌ها و الکلی که در تزریقات و مانند آن به کار می‌رود، نجس است؟ ... 296
- پرسش 471. به طور کلی حکم طهارت و نجاست انواع الکل‌ها چیست؟ ... 297

احکام آموزشی

- پرسش 472. در بیمارستان ها و مراکز آموزشی - پزشکی، دانشجویان جهت آموزش به معاینه نواحی مختلف بدن (شکم، سینه، لگن و عورت) بیمار زن می‌پردازند حکم آن چیست؟ ... 299
- پرسش 473. نگاه کردن به عکس های عریان موجود در کتاب های پزشکی چه حکمی دارد؟ ... 300
- پرسش 474. آیا برای آموزش دانشجویان تشریح بدن میت مسلمان جایز است؟ ... 300
- پرسش 475. حکم آموزش و یادگیری نوازندگی آلات موسیقی چیست؟ ... 300
- پرسش 476. حکم نگاه به صورت استاد زن، در هنگام تدریس چیست؟ ... 301
- پرسش 477. استاد ما بد حجاب است و حجاب شرعی را رعایت نمی‌کند و در هنگام نوشتن مطالب روی تخته سیاه، دست و موهای سر او، بیش از اندازه ظاهر می‌شود؛ تکلیف ما چیست؟ ... 301
- پرسش 478. با توجه به اینکه کلاس های دانشجویان دختر و پسر، با هم برگزار می‌شود، ناخودآگاه چشم انسان به دختران نامحرم می‌افتد؛ حکم آن چیست؟ ... 302
- پرسش 479. حکم تقلب در امتحان چیست؟ ... 302
- پرسش 480. اگر طرف مقابل راضی به تقلب از روی نوشته‌اش باشد، حکم تقلب چگونه است؟ ... 303
- پرسش 481. تقلب در امتحانهایی که برای ورزیدگی و تست دانش آموزان انجام می‌شود، چه حکمی دارد؟ ... 303
- پرسش 482. تقلب در آزمونهایی که جهت استخدام در مشاغل صورت می‌گیرد، در دستمزدها و حقوق هایی که افراد بعد از تصدی شغل مربوطه دریافت می‌کنند، ایجاد شبهه می‌کند یا نه؟ ... 303
- پرسش 483. دانشجویی که در خود قدرت ادامه تحصیل می‌بیند، چنانچه تقلب کند، آیا عمل او جایز است؟ ... 304
- احکام امر به معروف
- پرسش 484. درباره اهمیت امر به معروف و نهی از منکر و ضرورت آن توضیح دهید؟ ... 305
- پرسش 485. مراتب امر به معروف و نهی از منکر کدامند؟ ... 307
- پرسش 486. شرایط امر به معروف و نهی از منکر کدامند؟ ... 308
- پرسش 487. آیا بر کسی که از احکام شرعی و راه و روش امر به معروف آگاهی ندارد، امر به معروف واجب است؟ ... 308
- پرسش 488. از نظر شرعی کدام يك از معروف ها امر به آن و کدام يك از منکرها نهی از آن واجب است؟ ... 308
- پرسش 489. اگر کسی عملی را مرتکب شود که مرجع تقلید شخص دیگری آن را حرام می‌داند؛ ولی به نظر مرجع تقلید خودش جایز است؛ آیا باید او را از آن عمل نهی کند؟ ... 309
- پرسش 490. آیا کسی که خودش به معروف عمل نمی‌کند و مرتکب گناه می‌شود؛ حق دارد دیگران را امر و نهی کند؟ ... 309
- پرسش 491. برخی از بستگان هیچ گونه نصیحت و موعظه‌ای در آنها اثر نمی‌کند؛ آیا معاشرت با آنان جایز است؟ ... 309
- پرسش 492. اگر نیروی انتظامی در برخورد با مفاسد اجتماعی از خود جدیت نشان ندهد وظیفه مردم چیست؟ ... 310
- پرسش 493. گاهی در عروسی ها به پخش نوارهای موسیقی - که بعضی از آنها از صدا و سیما هم پخش می‌شود - می‌پردازند؛ آیا نیروی انتظامی می‌تواند آنها نهی از منکر کنند؟ ... 311
- پرسش 494. با کسانی که در خوابگاه های دانشجویی به موسیقیهای مبتذل گوش می‌دهند، چه باید کرد؟ ... 311
- پرسش 495. وظیفه مردم در قبال بدحجابی و مفاسد موجود در جامعه چیست؟ ... 311
- پرسش 496. در دانشگاه ها، روابط پسر و دختر غوغا می‌کند؛ وظیفه ما نسبت با آنان چیست؟ ... 312
- پرسش 497. بعضی از گناهان (مانند بدحجابی و...) به حدی است که اگر بخواهم تمام وقتم را برای آن سپری کنم، باز هم نمی‌توانم به تکلیف خود عمل کنم؛ در این صورت تکلیف چیست؟ ... 312
- پرسش 498. هرگاه نهی از منکر باعث نگاه به زنان بی‌موالات و آرایش کرده شود، آیا باز هم واجب است؟ ... 312
- پرسش 499. برای اینکه اطلاع پیدا کنیم که در اتاق خوابگاه ها، گناه (نه توطئه بر ضد نظام) انجام می‌شود یا نه، آیا جایز است تفتّص کنیم؟ ... 313
- پرسش 500. اگر فرش کسی نجس باشد و ببیند دیگران با پای مرطوب بر آن قدم می‌گذارند، تکلیف چیست؟ ... 313

- پرسش 501. اگر پدر و مادر انسان مرتکب گناه شوند، آیا نهی از منکر آنان بی‌احترامی محسوب نمی‌شود؟ ...
314
- پرسش 502. در فریضه امر به معروف و نهی از منکر، آیا يك بار تذکر دادن کافی است یا باید چندین بار تکرار کند؟ ... 314
- پرسش 503. اگر انسان ببیند کسی چیز نجسی را می‌خورد، آیا لازم است به او بگوید؟ ... 314
- پرسش 504. اگر صاحب خانه در بین غذا خوردن، بفهمد غذا نجس است (مانند دیدن فضله موش در غذا)، آیا لازم است به میهمانان بگوید؟ ... 315
- پرسش 505. دروغ مصلحتی چه حکمی دارد؟ ... 315
- پرسش 506. کسی که از شخصی غیبت کرده یا شنیده است، آیا باید رضایت فرد غیبت شده را به دست آورد؟ ...
316
- پرسش 507. کسی که عیب ظاهری دارد (مثلاً قدش کوتاه است) آیا می‌توان پشت سر او این عیب را گفت؟ ...
316
- پرسش 508. غیبت در مسائلی که اگر درباره آن صحبت نشود، حل نمی‌گردد (مثلاً درباره استادی که خوب درس نمی‌دهد) چه حکمی دارد؟ ... 316
- پرسش 509. خویشاوندانی که قطع رحم با آنان جایز نیست، چه کسانی‌اند؟ ... 317
- پرسش 510. اگر برادر یا سایر نزدیکان فرد به وظایف دینی (نماز، روزه، خمس و ...) عمل نمی‌کنند و به تذکر هم گوش نمی‌دهند، آیا می‌تواند رفت و آمد را با آنان قطع کند؟ ... 317
- پرسش 511. صلّه رحم به چه چیز تحقق می‌یابد؟ ... 317
- پرسش 512. منظور از لباس شهرت چه نوع لباسی است؟ ... 318
- پرسش 513. حکم پوشیدن لباس شهرت را بیان کنید؟ ... 318
- پرسش 514. پوشیدن لباس زنانه برای مردان و بالعکس چه حکمی دارد؟ ... 319
- پرسش 515. آیا در حرمت پوشیدن لباس جنس مخالف، تفاوتی بین پوشیدن آن در خانه و بیرون از آن دارد؟ ...
320
- پرسش 516. آیا پوشیدن دمپایی زنان برای مردان و بالعکس اشکال دارد؟ ... 321
- پرسش 517. تراشیدن ریش تمام صورت با ماشین یا تیغ چه حکمی دارد؟ ... 321
- پرسش 518. آیا تراشیدن موهای کم صورت به منظور رشد و پرپشت شدن آن، اشکال دارد؟ ... 322
- پرسش 519. اگر انسان برای اینکه توهین مردم را نشنود، ریشش را بزند چه حکمی دارد؟ ... 322
- پرسش 520. آیا گذاشتن ریش پرفسوری کفایت می‌کند؟ ... 322
- پرسش 521. اگر بعضی از وسیله‌های بازی در شهری از آلات قمار محسوب شود؛ ولی در شهر دیگر این طور نباشد، آیا بازی با آنها جایز است؟ ... 323
- پرسش 522. بازی قمار، به صورت نك نفره با رایانه چه حکمی دارد؟ ... 323
- پرسش 523. بازی با شطرنج، بدون برد و باخت و به منظور تقویت فکر و حافظه، چه حکمی دارد؟ ... 324
- پرسش 524. اگر برای مقلد ثابت شود که شطرنج در زمان حاضر آلت قمار بودن خود را از دست داده است، بازی با آن بدون برد و باخت، چه حکمی دارد؟ ... 324
- پرسش 525. آیا در بازی‌های ورزشی، تعیین جایزه از سوی شخص یا گروه دیگر (غیر از مسابقه دهندگان) اشکال دارد؟ ... 325
- پرسش 526. آیا هر بازی که در آن برد و باخت و شرط بندی انجام گیرد، حرام است؟ ... 325
- پرسش 527. حکم بازی با تخت نرد را بیان کنید؟ ... 325
- پرسش 528. بازی ورق و یا پاسور چه حکمی دارد؟ ... 326
- پرسش 529. با توجه به رواج بلیارد در سطح جامعه و تمایل بعضی مراکز آموزش عالی به استفاده از آن لطفاً نظر مراجع عظام تقلید را در این خصوص بیان کنید؟ ... 326
- پرسش 530. حکم نگهداری آلات قمار را بیان کنید؟ ... 327
- پرسش 531. ساختن مجسمه انسان یا حیوان، به صورت نیم تنه و یا برجسته روی دیوار چه حکمی دارد؟ ... 327
- پرسش 532. حکم خرید و فروش و نگهداری مجسمه جاندار چیست؟ ... 328
- پرسش 533. کشیدن کاریکاتور اشخاص، در صورتی که موجب استهزاء و هتک آنان شود، چه حکمی دارد؟ ...
328

- پرسش 534 . حکم شراب از نظر حرمت و نجاست چیست؟ آیا تفاوتی بین کم و زیاد آن نیست؟ ... 329
- پرسش 535 . آیا هر مایع مست کننده، نوشیدن آن گناه بزرگ است و باعث جاری شدن حد می‌گردد؟ ... 329
- پرسش 536 . آیا هر مایعی که مست کننده باشد، نجس و نوشیدن آن حرام است؟ ... 329
- احکام منزل
- پرسش 537 . آیا درباره نظافت و پاکیزگی آیه‌ای وجود دارد؟ ... 331
- پرسش 538 . اگر چیزی به بول، نجس شود چگونه با آب قلیل پاک می‌شود؟ ... 332
- پرسش 539 . اگر چیزی به بول، نجس شود چگونه با آب کر (مانند آب لوله‌کشی) پاک می‌شود؟ ... 333
- پرسش 540 . اگر چیزی به غیر بول (مانند خون) نجس شود چگونه با آب قلیل پاک می‌شود؟ ... 334
- پرسش 541 . اگر چیزی به غیر بول (مانند خون) نجس شود چگونه با آب کر (مانند آب لوله‌کشی) پاک می‌شود؟ ... 334
- پرسش 542 . اگر بعد از شستن لباس، رنگ نجاست روی آن باقی باشد، آیا هنوز نجس است؟ ... 335
- پرسش 543 . آیا آبی که کف صابون دارد، می‌تواند چیز نجس را پاک کند؟ ... 335
- پرسش 544 . آیا لباس شویی اتوماتیک که چند بار لباس را می‌شوید، می‌تواند لباس نجس را پاک کند؟ ... 335
- پرسش 545 . اگر پیش از آنکه لباس‌ها را داخل لباس شویی بریزیم، عین نجاست آنها را برطرف کنیم، آیا لباس شویی در این هنگام لباس‌ها را پاک می‌کند؟ ... 336
- پرسش 546 . آیا خون کم (کمتر از درهم) که در نماز بخشیده، پاک است؟ ... 337
- پرسش 547 . چگونه موکتی که به زمین چسبیده و به بول نجس شده، پاک می‌شود؟ ... 337
- پرسش 548 . آیا فرش نجس زیر باران زیاد، پاک می‌شود؟ ... 338
- پرسش 549 . آیا لباس و فرش نجس و مانند آن، با آفتاب پاک می‌شود؟ ... 339
- پرسش 550 . اگر دیوار اتاق یا برخی اثاث آن، نجس شود، آیا تطهیر آنها واجب است؟ ... 339
- پرسش 551 . اگر ظرف یا وسیله‌ای نجس شده و به دیگری داده یا فروخته شود؛ آیا باید به او اعلام شود؟ ... 339
- پرسش 552 . اگر لباس نجس شده باشد؛ آیا هنگام فروختن به دیگری و یا هدیه دادن و مانند آن، باید به او اعلام شود (با توجه به اینکه می‌دانیم با آن نماز می‌خواند)؟ ... 340
- پرسش 553 . اگر قسمتی از روغن جامد یا رب گوجه با فضل موش و یا چیز دیگر نجس شده باشد، آیا با برداشتن قسمت نجس شده است، جایز است از بقیه آن استفاده کرد؟ ... 340
- پرسش 554 . اگر هنگام خوردن غذا، دهان خونی شود؛ آیا خوردن لقمه‌ای که در دهان است، جایز است؟ ... 340
- پرسش 555 . خوردن پلویی که کشمش یا خرماي جوشیده در آن استفاده شده، چه حکمی دارد؟ ... 341
- پرسش 556 . آیا غذایی که گربه به آن دهان زده، نجس است؟ ... 341
- پرسش 557 . آیا غذایی که نجس شده، خوراندن آن به بچه جایز است؟ ... 342
- پرسش 558 . حکم خونی که گاهی در تخم مرغ پیدا می‌شود، چیست؟ ... 342
- پرسش 559 . آیا استفاده از ظرف‌های طلا و نقره جایز است؟ ... 343
- پرسش 560 . آیا استفاده از ظرف‌هایی که روی آن را آب طلا یا نقره داده‌اند، اشکال دارد؟ ... 344
- پرسش 561 . خوردن چای از استکان‌هایی که گیره‌اش طلا یا نقره است، چه حکمی دارد؟ ... 344
- پرسش 562 . حکم استفاده از قلمدان، سرمه‌دان و... که از طلا یا نقره ساخته شده، چیست؟ ... 344
- پرسش 563 . آیا نماز خواندن بر روی فرش ابریشم، صحیح است؟ ... 345
- پرسش 564 . حکم پوشیدن لباس ابریشم برای زن و مرد چیست؟ ... 345
- پرسش 565 . گاهی به مدت کوتاهی و به طور موقت لباس شوهرم را در منزل می‌پوشم، آیا این کار جایز است؟ ... 345
- پرسش 566 . هنگام تخی، مخرج بول باید چند مرتبه شسته شود؟ ... 345
- پرسش 567 . هنگام تطهیر نجاست گاهی آب لوله‌کشی در اثر رسیدن به عین نجاست به بدن ترشح می‌کند، حکم این ترشح چیست؟ ... 346
- پرسش 568 . آبی که هنگام کشیدن سیفون توالت به بدن ترشح می‌کند پاک است؟ ... 346
- پرسش 569 . آیا جایز است چاه آشپزخانه و توالت یکی باشد؟ ... 347
- پرسش 570 . اگر توالت خانه رو یا پشت به قبله ساخته شده باشد، وظیفه هنگام تخی چیست؟ ... 347
- پرسش 571 . برای رهن خانه، چه کنیم تا دچار ربا نشویم؟ ... 347
- احکام مالی

- پرسش 572 . درباره حق الناس و حقوق مالی توضیح دهید؟ ... 349
- پرسش 573 پر دوران کودکی، پولی از کسی برداشته‌ام، حالا نمی‌توانم به او بگویم، وظیفه‌ام چیست؟ ... 350
- پرسش 574 . اگر مالی را از کسی برداشته باشیم و اکنون به او دسترسی نداریم، تکلیف چیست؟ ... 350
- پرسش 575 . اگر در گذشته، پولی را از کسی برداشته باشیم و اکنون از دنیا رفته است، چگونه آن را جبران کنیم؟
350 ...
- پرسش 576 . آیا استفاده از بیمه دیگران، جایز است؟ ... 351
- پرسش 577 . اختلال در تلفن کارتی و استفاده از آن، چه حکمی دارد؟ ... 351
- پرسش 578 . گاهی در سالن دانشگاه و نمازخانه کفش‌ها جابه‌جا می‌شود، آیا جایز است به جای کفشان کفشی که باقی مانده برداریم؟ ... 351
- پرسش 579 . اگر کفش هم اتاقی خود را بدون رضایت او بپوشد و با آن وضو بگیرد ؛ چه حکمی دارد؟ ... 352
- پرسش 580 . چند سال پیش، از یکی از دوستانم در دانشگاه کتابی را امانت گرفتم ؛ حال تکلیف کتاب چه می‌شود؟
353 ...
- پرسش 581 . در دانشگاه‌ها امکاناتی برای غذا و لوازم مورد نیاز دانشگاهی به دانشجویان داده می‌شود آیا توزیع آنها بین سایر کارمندان دانشگاه نیز جایز است؟ ... 353
- پرسش 582 . آیا جایز است فیش‌های غذای باطل شده را در روزهای دیگر، به عنوان فیش‌های معتبر برای دریافت غذا ارائه دهیم؟ ... 354
- پرسش 583 . استفاده دانشجویان از مواد خوراکی دیگران - که در یخچال مشترک نگاه‌داری می‌شود - چگونه است؟
354 ...
- پرسش 584 . آیا جایز است از مواد خوراکی دوستان استفاده کنیم و پول آن را به او بدهیم؟ ... 354
- پرسش 585 . کسی که قرض می‌گیرد چنانچه سود آن را با رضایت کامل بدهد، آیا باز حرام است؟ ... 354
- پرسش 586 از شخصی مبلغی پول طلب دارم که باید آن را یکسال دیگر بگیرم آیا می‌توانم مقداری از آن را کم کنم و باقی آن را به صورت نقد دریافت نمایم؟ ... 355
- پرسش 587 . اگر مدیون در سختی قرار گرفته باشد و نتواند بدهی خود را بپردازد آیا مطالبه طلب از سوی طلبکار جایز است؟ آیا می‌تواند بابت تأخیر سود آن را بگیرد؟ ... 355
- پرسش 588 . رد مظالم چیست؟ ... 355
- پرسش 589 . اگر بدهکار در پرداخت بدهی خود کوتاهی نماید آیا جایز است طلبکار از مال او تقاص نماید؟ ... 356
- پرسش 590 . حکم مالی که پیدا می‌شود و ارزش آن بسیار کم است ؛ چیست؟ ... 356
- پرسش 591 . اگر مالی پیدا شود و ارزش آن زیاد باشد تکلیف چیست؟ ... 357
- پرسش 592 . مالی که پیدا شده و باید تا يك سال اعلام شود، چنانچه با گذشت يك یا دو هفته از پیدا شدن صاحبش مایوس شویم آیا می‌توانیم آن را از طرف صاحبش صدقه بدهیم یا اینکه باید تا يك سال اعلام شود؟ ... 357
- پرسش 593 مبلغ بیست هزار تومان پول پیدا کردم ؛ آیا می‌توانم آن را برای خود بردارم، یا اینکه باید از طرف صاحبش صدقه بدهم؟ ... 357
- پرسش 594 . شرکت در طرح تجاری گلدکوئیست و مانند آن چیست؟ ... 358
- پرسش 595 . تکلیف پولی که از طریق معامله با شرکت گلدکوئیست و مانند آن به دست آمده چیست؟ ... 358
احکام بانکی
- پرسش 596 . درباره نظام بانکی در کشور ما توضیح دهید؟ ... 359
- پرسش 597 . آیا جایز است تسهیلاتی را که بانک برای استفاده خاصی (مانند تعمیر، خرید و ساخت خانه) به اشخاص واگذار می‌کند، در کارهای دیگر مصرف کرد؟ ... 361
- پرسش 598 . آیا گرفتن جریمه دیرکرد توسط بانک‌ها، جنبه شرعی دارد؟ ... 361
- پرسش 599 . شخصی ده سال پیش مبلغی را به دیگری قرض داده ؛ آیا جایز است به عنوان تورم و کاهش ارزش پول، بیش از آن از او بگیرد؟ ... 362
- پرسش 600 . آیا در کاهش ارزش پول، بین قرض، مهریه، مضاربه، خمس و... تفاوتی هست؟ ... 363
- پرسش 601 . از دیدگاه برخی از متخصصان و کارشناسان اقتصادی، بدهکار ضامن کاهش ارزش پول است و باید آن را جبران کند و این امر نزد آنان ربا محسوب نمی‌شود! آیا کارشناسی آنان، می‌تواند معیار قرار گیرد؟ ... 363
- پرسش 602 . کسی که قرض می‌گیرد، چنانچه سود آن را با رضایت کامل بدهد، آیا باز حرام است؟ ... 364
- پرسش 603 . آیا شخص می‌تواند نزد دیگران پول بگذارد و هرماه سود پول آن را دریافت کند؟ ... 364

- پرسش 604 . گرفتن درصد بسیار کم (مانند 1 %) به عنوان کارمزد توسط صندوق های قرض الحسنه به منظور تأمین مخارج صندوق، چه حکمی دارد؟ ... 364
- پرسش 605 . در چه مواردی گرفتن ربا جایز است؟ ... 365
- پرسش 606 . اگر با سپردن پول به کسی، بخواهم در هر ماه درصد مشخصی از سود پول از او دریافت کنم راه حل بدون ربا چیست؟ ... 365
- پرسش 607 . آیا جایز است مبلغی پول به کسی داده شود و آن را به قیمت طلا محاسبه کند و هنگام پرداخت بدهی، بر اساس نرخ روز طلا محاسبه شود؟ ... 366
- پرسش 608 . خرید و فروش ارز با تفاوت قیمت، به صورت نقد و نسیه چه حکمی دارد؟ ... 367
- پرسش 609 . آیا فروش اسکناس های نو و پول خرده با قیمت بیشتر جایز است؟ ... 367
- پرسش 610 . فروش مبلغ چک مدت دار به صورت نقد با قیمت کمتر، چه حکمی دارد؟ ... 367
- پرسش 611 . شخصی به کارمندان به عنوان تشویق به کارمندی که کار را برایش انجام داده عیدی می پردازد، آیا گرفتن آن جایز است؟ ... 368
- پرسش 612 . سپردن پول به حساب قرض الحسنه بانک ها و یا مؤسسات خصوصی، به قصد دریافت جوایز بانکی چه حکمی دارد؟ ... 369
- پرسش 613 . دادن رشوه برای حل مشکل اداری و تسریع در کار، چه حکمی دارد؟ ... 369
- پرسش 614 . اگر در کارهای اداری گرفتن حق، مستلزم دادن رشوه باشد ؛ آیا دادن آن جایز است؟ ... 370
- احکام غیرمسلمانان و خارج از کشور
- پرسش 615 . اهل کتاب پاکند یا نجس؟ ... 371
- پرسش 616 . اگر راه های مطمئن و معتبر در تعیین قبیله ممکن نبود مانند دانشجویانی که در کشورهای خارجی زندگی می کنند تکلیف چیست؟ ... 371
- پرسش 617 . مکانی قرار دارم که هیچ راهی برای پیدا کردن قبیله وجود ندارد و به هیچ طرف نیز گمان پیدا نمی شود تکلیف چیست؟ ... 372
- پرسش 618 . آیا حفظ حجاب در سفر به کشورهای غیرمسلمان، واجب است؟ ... 373
- پرسش 619 . حکم نگاه، به زنان مسلمان - که در کشورهای خارجی فاقد حجاب و پوشش اسلامی اند - چگونه است؟ ... 373
- پرسش 620 . دست دادن با زنان غیرمسلمان چه حکمی دارد؟ ... 374
- پرسش 621 . نگاه کردن به عکس های عربیان و برهنه زنان و مردان غیرمسلمان، چه حکمی دارد؟ ... 374
- پرسش 622 . آیا ازدواج موقت با زنان اهل کتاب (یهود و نصارا) جایز است؟ ... 374
- پرسش 623 . آیا نحوه ازدواج موقت با زن مسلمان و غیرمسلمان متفاوت است؟ ... 375
- پرسش 624 . حکم ازدواج زن مسلمان با مرد غیرمسلمان چیست؟ ... 375
- پرسش 625 . آیا برای ازدواج با دختر مسلمانی که پدرش مسیحی است، اجازه پدرش شرط است؟ ... 375
- پرسش 626 . آیا ازدواج موقت با دختر مسیحی و یهودی، نیاز به اجازه پدرش دارد؟ ... 375
- پرسش 627 . چت کردن با زنان غیرمسلمان و انجام دادن صحبت های تحریک آمیز با آنها، چه حکمی دارد؟ ... 376
- پرسش 628 . آیا جایز است با غیرمسلمان اهل شراب هم نشین شد؟ ... 376
- پرسش 629 . در برخی کشورها روی محصولات آنها مارک ذبح اسلامی نوشته شده است، تهیه آنها چه حکمی دارد؟ ... 376
- پرسش 630 . آیا خرید وسایل چرمی از غیرمسلمانان جایز است؟ ... 377
- پرسش 631 . اگر دست خیس با کفش یا صندلی های چرمی که از کشورهای غیراسلامی وارد می شود تماس پیدا کند، آیا نجس می شود؟ ... 377
- پرسش 632 . دانشجویانی که در کشورهای غیراسلامی درس می خوانند ؛ چنانچه از بازار کفش و لباس چرمی تهیه کنند، حکم طهارت و نجاست آن چگونه می شود؟ ... 378
- احکام کپی راییت
- پرسش 633 . آیا اصولاً تولید نرم افزار حقی برای تولیدکننده ایجاد می کند؟ ... 379
- پرسش 634 . کپی و تکثیر نرم افزار بدون اجازه تولیدکننده، چه حکمی دارد؟ ... 379
- پرسش 635 . اگر در ضمن معامله نرم افزار، فروشنده (تولیدکننده اصلی) عدم تکثیر و کپی را شرط نماید یا عقد را مبتنی به آن قرار دهد. حکم تکثیر آن چیست؟ ... 380

- پرسش 636. تکثیر نرم افزار بدون اجازه تولید کننده در صورتی که از نظر قانون ممنوع باشد حکم آن چیست؟ ... 380
- پرسش 637. اگر از راه کپی یا تکثیر نرم افزار خسارتی به تولیدکننده وارد آید، آیا موجب ضمان است؟ ... 380
- پرسش 638. نرم افزارهایی که قبلاً توسط فرد یا افراد دیگری قفل آنها شکسته شده، حکم تکثیر آن چیست؟ ... 381
- پرسش 639. رأیت نرم افزار در حد استفاده شخصی چه حکمی دارد؟ ... 382
- پرسش 640. آیا در حکم تکثیر نرم افزار تفاوتی بین تولید داخل و خارج وجود دارد؟ ... 382
- پرسش 641. اگر ندانیم که تولید کننده نرم افزار به کپی و تکثیر و استفاده آن رضایت ندارد، تکلیف چیست؟ ... 383
- احکام ویژه دانشجویی ... 384
- کلیدواژه ها (به ترتیب حروف الفبا) ... 385
- اصطلاح شناسی ... 395
- کتابنامه ... 397

مقدمه

«پرسش‌گری» از آغاز آفرینش انسان، رخ‌نمایی کرده؛ بر بال سبز خود، فرشتگان را فرانشانده، بر برگ زرد خود، شیطان را فرو نشانده و در این میان، مقام آدمیت را نشان داده است. آفتاب کوفه چه زیبا فرموده است:

«مَنْ أَحْسَنَ السُّؤَالَ عِلْمٌ» و «مَنْ عِلْمٌ أَحْسَنَ السُّؤَالَ».

هم سؤال از علم خیزد هم جواب

همچنانکه خار و گل از خاک و آب

آری! هر که سؤال‌هایش آسمانی است، دانش و بینش پاسخش خواهد بود. پویایی و پایایی «جامعه» و «فرهنگ»، در گرو پرسش‌های حقیقت‌طلبانه و پاسخ‌های خردورزانه است. بدون تردید سؤال و پرسش‌گری، وسیله‌ای برای رسیدن به آگاهی‌ها و باورها است، ولی توجه به چند نکته، دارای اهمیت است.

نخست اینکه پرسش‌گر به دنبال حقیقت و یادگیری باشد و پاسخ‌گو در آن موضوع دارای تخصص و صاحب ایده و فکر باشد. دیگر اینکه گمان نرود این پاسخ، کامل‌ترین و آخرین است، بلکه برای يك پرسش، ممکن است چندین پاسخ درست وجود داشته باشد. چه بسا تحقیق‌ها و پاسخ‌های قوی دیگری نیز وجود داشته باشد که با همفکری اساتید، دانشجویان و پژوهشگران گران‌قدر، نیل به آنها ممکن خواهد بود.

اداره مشاوره و پاسخ‌معاونت مطالعات راهبردی نهاد، محفل انسی فراهم آورده است، تا «ابر رحمت» پرسش‌ها را بر «زمین اجابت» پاسخ‌گو باشد و نهال سبز دانش را بارور سازد. ما اگر بتوانیم سنگ صبور جوانان اندیشمند و بالنده ایران اسلامی باشیم، به خود خواهیم بالید.

شایان ذکر است در راستای ترویج فرهنگ دینی، اداره مشاوره و پاسخ‌نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها، تاکنون بیش از دویست هزار پرسش دانشجویی را در موضوعات مختلف اندیشه دینی، مشاوره، احکام و ... پاسخ داده است.

این اداره دارای گروه‌های علمی و تخصصی، به شرح زیر است:

- قرآن و حدیث؛

- احکام؛

- فلسفه، کلام و دین پژوهی؛

- حقوق و فلسفه احکام؛

- اخلاق و عرفان؛

- تربیتی و روان‌شناسی؛

- اندیشه سیاسی؛

- فرهنگی و اجتماعی؛

- تاریخ و سیره.

آنچه پیش رو دارید، بخشی از پرسش‌های احکام‌دارای فراوانی در میان قشر جوان و دانشگاهیان است که از سوی محقق ارجمند حجه‌الاسلام سیدمجتبی حسینی (زیدعزّه) پاسخ داده شده است. ویژگی‌های این مجموعه و شیوه تنظیم آن در چند نکته ذیل بیان می‌شود:

الف. پاسخ پرسش‌ها همراه با مأخذ و مستندات آن آورده شده است.
 ب. پاسخ‌های هم‌مضمون، با عبارت یکسان و روان تحریر شده است؛ از این رو بیشتر پاسخ‌ها اقتباسی است.
 ج. جهت اتقان و اطمینان بیشتر علاوه بر مستندسازی پاسخ‌ها، از دفاتر مراجع بزرگوار نیز استفتا شده است.
 د. جهت دستیابی آسان به پاسخ‌ها، در انتهای کتاب فهرست کلیدواژه‌ها و اصطلاحات براساس «حروف الفبا» تنظیم شده است.

ه. در تنظیم کتاب، نظر حضرت امام خمینی قدس سره به عنوان اولین فتوا آمده و فتاوای دیگر مراجع بزرگوار - که نامشان به ترتیب حروف الفبایی در ذیل می‌آید - پس از آن ذکر گردیده است:

1. حضرت آیه‌الله حاج شیخ محمدتقی بهجت (قدس سره الشریف)
2. حضرت آیه‌الله حاج شیخ میرزا جواد تبریزی (قدس سره الشریف)
3. حضرت آیه‌الله حاج سید علی حسینی خامنه‌ای (دام‌ظله‌العالی)
4. حضرت آیه‌الله حاج سید علی حسینی سیستانی (دام‌ظله‌العالی)
5. حضرت آیه‌الله حاج شیخ لطف‌الله صافی گلپایگانی (دام‌ظله‌العالی)
6. حضرت آیه‌الله حاج شیخ محمد فاضل لنکرانی (قدس سره الشریف)
7. حضرت آیه‌الله حاج شیخ حسین نوری همدانی (دام‌ظله‌العالی)
8. حضرت آیه‌الله حاج شیخ ناصر مکارم شیرازی (دام‌ظله‌العالی)
9. حضرت آیه‌الله حاج شیخ حسین وحید خراسانی (دام‌ظله‌العالی)

گفتنی است که در متن کتاب تنها به ذکر اسامی مراجع بزرگوار به اختصار اکتفا شده است، لذا از ساحت آن بزرگواران پوزش می‌طلبیم و از درگاه خداوند متعال برای ایشان، دوام عزت و سلامتی مسئلت داریم. برآنیم با توفیق خداوند، به تدریج ادامه این مجموعه را تقدیم شما خوبان کنیم. پیشنهادها و انتقادهای سازنده شما، راهنمای ما در ارائه شایسته و پر بار مجموعه‌هایی از این دست خواهد بود.

در پایان از تلاش‌های مخلصانه مؤلف محترم و مجموعه همکاران اداره مشاوره و پاسخ، به خصوص حجج اسلام سید محمد تقی علوی و صالح قنادی (زیدعزّهما) که در بازخوانی و آماده‌سازی این اثر تلاش کرده‌اند، تشکر و قدردانی می‌شود و دوام تاز: «همل کردن به آنچه مجتهد در مسائل شرعی فتوا می‌دهد».

گفتنی است: اگر چه واژه تقلید به معنای پیروی بدون چون و چرا، خوشایند نیست؛ اما در آموزه‌های فرهنگ اسلامی، مقلد کسی است که از حاصل تلاش علمی مجتهد استفاده می‌کند و مسؤولیت درستی و نادرستی استنباط احکام را بر عهده مجتهد می‌گذارد و چه بسا کاربرد واژه «تقلید» (برگرفته از «قلاده» به معنای گردن بند)، به این منظور باشد.

پیشینه تقلید

پرسش 2. تقلید از مجتهد از چه زمانی شروع شده است؟ آیا در زمان پیامبر (صلی‌الله‌علیه‌وآله) و ائمه (علیهم‌السلام) نیز مطرح بوده است؟

مراجعه به فقیه و اسلام شناس، جهت آگاهی به احکام الهی و اطمینان نسبت به درستی اعمال، ریشه در تاریخ صدر اسلام و عصر ائمه (علیهم‌السلام) دارد و طبق نظر برخی از بزرگان، دو آیه در این زمینه نازل شده است 3؛ آنجا که خداوند متعال می‌فرماید: «**فَسْئَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ**» 4؛ «اگر نمی‌دانید از آگاهان بپرسید». هر چند «اهل ذکر» در روایات به امامان (علیهم‌السلام) - که مصداق بارز و کامل آیه هستند - تفسیر شده است؛ ولی شأن نزول و مورد، کلیت آیه را تخصیص نمی‌زند و محدود به آنان نمی‌سازد و شامل هر اهل خبره‌ای می‌گردد و فقیهان نیز از جمله آنها هستند.

در جای دیگر می‌فرماید: «**وَ مَا كَانَ الْمُؤْمِنُونَ لِيَنْفِرُوا كَافَّةً فَلَوْ لَا نَفَرَ مِنْ كُلِّ فِرْقَةٍ مِّنْهُمْ طَائِفَةٌ لِّيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ وَ لِيُنذِرُوا قَوْمَهُمْ إِذَا رَجَعُوا إِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ**» 5؛ «شایسته نیست مؤمنان همگی [به سوی میدان جهاد] کوچ کنند؛ چرا از هر گروهی، طایفه‌ای از آنان کوچ نمی‌کنند [و طایفه‌ای بمانند] تا در دین [و معارف و احکام اسلام] آگاهی پیدا کنند و به هنگام بازگشت به سوی قوم خود آنها، را انداز نمایند تا [از مخالفت فرمان پروردگار] بترسند و خودداری کنند».

تردیدی نیست که «تفقه» در این آیه، مفهومی گسترده دارد و شامل معارف و احکام اسلام - اعم از اصول و فروع دین - می‌شود. از سوی دیگر مردم به پذیرش سخنان این گروه - که در حوزه دین تربیت و پرورش یافته‌اند - دعوت شده‌اند و این همان رجوع به فقیه و اهل خبره است.

رسول اکرم (صلی‌الله‌علیه‌وآله) برخی از صحابه را برای تبلیغ و تعلیم احکام دین، به سرزمین‌های اطراف

می‌فرستاد. مصعب بن عمیر و معاذ بن جبل از نمونه‌های بارز آنان به شمار می‌آیند. آن حضرت می‌فرمود: «از افتا بدون علم خودداری کنید که لعن فرشتگان را به دنبال خواهد داشت». 6 این امر نشانگر آن است که فتوا دادن از سوی مفتی و فقیه و تقلید و پیروی کردن از طرف مردم، در عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) مطرح بوده است و رجوع به فقیه پس از رحلت آن حضرت نیز همانند گذشته، ادامه داشت تا آنکه در دوران امام باقر و امام صادق (علیهم السلام)، فزونی گرفت. فقیهان بی‌شماری در مکتب آن دو بزرگوار، تربیت و پرورش یافتند 7 و به منظور احیا و تعلیم احکام، به شهرهای مختلف کوچ کردند و بسیاری از مردم - که شیفته و تشنه معارف و احکام الهی بودند و در نقاط دور دست زندگی می‌کردند و دستشان از اهل بیت کوتاه بود - به سراغ آنان می‌رفتند و مسائل خود را از ایشان می‌پرسیدند و از علم بی‌کران ائمه (علیهم السلام) سیراب می‌گشتند. این همان «تقلید» است که به نمونه‌هایی از آن اشاره می‌شود:

1. حضرت باقر (علیه السلام) به ابان بن تغلب می‌فرماید: **«إجئس فی مسجد المدینة و أفت الناس فإنی أحب أن أری فی شیعتی مثلك»**؛ «در مسجد مدینه بنشین و به مردم فتوا بده؛ زیرا دوست دارم در میان شیعیانم کسانی همچون تو باشند». 8

2. شعیب عرقوقی می‌گوید: به امام صادق (علیه السلام) عرض کردم: **«رُبما احتجنا أن نسال عن الشیء فَمَن نسال»**؛ «گاهی ما می‌خواهیم سؤال و مشکل دینی خود را از کسی بپرسیم (و به شما به جهت دوری راه یا حالت تقیه و... دسترسی نداریم)، شما بگویید به چه کسی رجوع کرده و سخن او را بپذیریم؟» حضرت در جواب فرمود: **«علیک بالأسدی یعنی ابا بصیر»**؛ یعنی، شما می‌توانید به ابوبصیر مراجعه کنید. 9 این امر به همین شکل در عصر امامان (علیهم السلام) بعد نیز تا زمان غیبت صغری حضرت مهدی (عج) ادامه یافت.

3. حسن بن علی بن یقظین می‌گوید: به امام رضا (علیه السلام) عرض کردم: **«لا أكاد أصل إلیک أسألك عن كل ما احتاج إلیه من معالم دینی. أفیونس بن عبید الرحمن ثقة أخذ منه ما احتاج إلیه من معالم دینی فقال نعم»** 10؛ «من نمی‌توانم به جهت هر مشکل دینی که برایم پیش می‌آید، از شما سؤال کنم! پس آیا یونس بن عبدالرحمان تقه و راستگو است و می‌توانم پاسخ نیازهای دینی خود را از او دریافت کنم؟ حضرت فرمود: آری».

4. حضرت مهدی (عج) در توفیق شریف و معروف خود به اسحاق بن یعقوب - به عنوان يك قاعده کلی - این چنین می‌نگارد: **«... و اما الحوادث الواقعة فارجعوا فیها إلی رواة احادیثنا فانهم حجتی علیکم و انا حجة الله علیهم»** 11؛ «در پیشامدهایی که رخ می‌دهد، به راویان احادیث ما (فقها) مراجعه کنید که آنها حجت من بر شمایند و من حجت خدا بر ایشان».

بر اساس این توفیق و دیگر روایات، مسئله رجوع به فقیه در عصر غیبت کبری، شکل دیگری به خود گرفت و دو راه «اجتهاد» و «تقلید» مطرح به وجود آمد و فقیهان و مجتهدان جامع شرایط، مسؤلیت افتا و پاسخ‌گویی را به عهده گرفتند و خلأ و مشکل عدم دسترسی به امام معصوم را با حضور خود در عرصه اجتماع پر کردند. این امر تاکنون ادامه دارد و خواهد داشت؛ چنان که شیخ طوسی می‌گوید: «من شیعه امامی را از زمان حضرت علی (علیه السلام) تاکنون (قرن پنجم هجری) این گونه یافتم که پیوسته سراغ فقیهان خود رفته و در احکام و عبادات خود، از آنان استفتا می‌کردند و بزرگان آنان نیز پاسخ و راه عمل به فتوا را به آنان نشان می‌دادند». 12

ضرورت تقلید

پرسش 3. چرا تقلید کنیم؟ فلسفه آن چیست؟

ذهن پرسش‌گر هر مسلمانی، در جست‌وجوی فلسفه احکام شرعی است. اهمیّت آگاهی از فلسفه تقلید، نسبت به دیگر احکام، بیشتر است؛ زیرا در شریعت اسلام، واجبات و محرّماتی وجود دارد که خدای حکیم، آنها را برای سعادت دنیا و آخرت انسان تشریح کرده است و اگر انسان آنها را اطاعت نکند، نه به سعادت مطلوب می‌رسد و نه از عذاب سرپیچی از آنها در امان می‌ماند.

برای شناخت احکام شرعی، آگاهی‌های فراوانی - از جمله: فهم آیات و روایات، شناخت حدیث صحیح از غیر صحیح، کیفیت ترکیب و جمع روایات و آیات و ده‌ها مسئله دیگر - لازم است که آموختن آنها، نیازمند سال‌ها تلاش جدی است. در چنین حالتی، مکلف خود را در برابر سه راه می‌بیند:

نخست اینکه راه تحصیل این علم (اجتهاد) را در پیش گیرد؛

دوم اینکه در هر کاری آرای موجود را مطالعه کرده، به گونه‌ای عمل کند که طبق همه آراء، عمل او صحیح باشد (احتیاط کند)؛

سوم اینکه از رأی کسی که این علوم را به طور کامل آموخته و در شناخت احکام شرعی کارشناس است، بهره جوید. بی‌شک، اگر او در راه اول به اجتهاد برسد، کارشناس احکام شرعی شده، از دو راه دیگر بی‌نیاز، خواهد بود؛ اما تا

رسیدن به آن، ناگزیر از دو راه دیگر است.

راه دوم نیازمند اطلاعات کافی از آرای موجود در هر مسئله و روش‌های احتیاط است و در بسیاری از موارد، به دلیل سختی احتیاط، زندگی عادی او را مختل می‌کند. ناگزیر گزینه «تقلید» برای توده مردم حتمیت می‌یابد. این سه راه اختصاص به برخورد انسان با احکام شرعی ندارد؛ بلکه در هر رشته تخصصی دیگر نیز وجود دارد. به عنوان مثال یک مهندس متخصص را فرض کنید که بیمار می‌شود. او برای درمان بیماری خویش، یا باید خود به تحصیل علم پزشکی بپردازد، یا تمام آرای پزشکان را مطالعه کرده، به گونه‌ای عمل کند که بعداً پشیمان نشود و یا به پزشک متخصص رجوع کند.

راه نخست او را به درمان سریع نمی‌رساند. راه دوم نیز بسیار دشوار است و او را از کار تخصصی خود (مهندسی) باز می‌دارد. از این رو بی‌درنگ از پزشک متخصص کمک می‌گیرد و به رأی او عمل می‌کند. وی در عمل به رأی پزشک متخصص، نه تنها خود را از پشیمانی آینده و احیانا سرزنش دوستان نجات می‌دهد؛ بلکه در اغلب موارد، درمان نیز می‌شود. مکلف نیز در عمل به رأی مجتهد متخصص، نه تنها خود را از پشیمانی آخرت و عذاب الهی نجات می‌دهد؛ بلکه به مصالح احکام شرعی نیز دست می‌یابد.

شنیدن فتوا

پرسش 4. آیا شنیدن فتوا از طریق وسایل ارتباط جمعی (تلفن، اینترنت، رادیو و...) برای مکلف حجیت دارد؟ همه مراجع: اگر به گفته او اطمینان پیدا کند، حجت است. 13

اختلاف مراجع تقلید

پرسش 5. چرا مراجع تقلید، با یکدیگر اختلاف نظر دارند؟ نظریه پردازان مختلف در ادبیات و اصول فقه، برداشت متفاوت از آیات و روایات و اختلاف نظر در سند احادیث و شناخت روایان، به طور طبیعی موجب تفاوت در بعضی از فتاوا می‌شود. گفتنی است این مقدار اختلاف نظر و اختلاف سلیقه، در میان صاحب نظران و حتی متخصصان پزشکی طبیعی است. اگرچه لازم است زمینه‌ای فراهم شود که با کارشناسی و موضوع شناسی مناسب، اختلاف فتاوا به حداقل برسد.

معیار تقلید

پرسش 6. در چه صورت، تقلید از یک مرجع تحقق می‌یابد؟ همه مراجع (به جز صافی): معیار تحقق تقلید، عمل به فتوای مجتهد است. 14
آیه الله صافی: معیار تحقق یافتن تقلید، یاد گرفتن فتوای مجتهد به قصد عمل است. 15

رساله مرجع تقلید

پرسش 7. آیا لازم است برای تقلید از یک مجتهد، تمام رساله او را بخوانیم؟ همه مراجع: خیر، خواندن تمام رساله لازم نیست؛ ولی مسائلی را که انسان غالباً به آنها احتیاج دارد، واجب است یاد بگیرد. 16

پرسش 8. اگر مرجع تقلید رساله نداشت، آیا تقلید از او جایز است؟ همه مراجع: اگر شرایط مرجعیت تقلید را داشته باشد، تقلید از او جایز است و داشتن رساله شرط نیست. 17

تشخیص علم

پرسش 9. راه تشخیص علم چیست؟ همه مراجع: مجتهد علم را از سه راه می‌توان شناخت:
1. خودش یقین کند؛ مثل آنکه از اهل علم باشد و بتواند مجتهد علم را بشناسد.
2. بگویند عالم عادل - که می‌توانند مجتهد علم را تشخیص دهند - علمیت او را تصدیق کنند (به شرط آنکه با گفته دو عالم عادل دیگر، تعارض پیدا نکند).
3. از گفته عده‌ای از اهل علم - که می‌توانند علم را تشخیص دهند - یقین یا اطمینان پیدا شود. 18
تبصره 1. آیات عظام سیستانی، تبریزی و وحید: اگر یک نفر عالم خبره و مورد اطمینان هم تصدیق کند، کافی است.
تبصره 2. آیه الله بهجت: اگر شخص از هر راهی که اطمینان به علمیت کسی پیدا کند، کافی است.

انتخاب مرجع تقلید

پرسش 10. اگر نتوانیم مجتهد اعلم را بشناسیم، وظیفه چیست؟
آیات عظام امام، خامنه‌ای، مکارم و نوری: باید به اهل خیره مراجعه کنید و در صورت تعارض بین شهادت آنان، احتیاط واجب است که از کسی تقلید کنید که احتمال علمیت را در او می‌یابید.
آیات عظام بهجت، فاضل، صافی و وحید: باید به اهل خیره مراجعه کنید و در صورت تعارض بین شهادت آنان، واجب است از کسی تقلید کنید که احتمال علمیت را در او می‌یابید. 19
آیات عظام تبریزی و سیستانی: باید به اهل خیره مراجعه کنید و در صورت تعارض بین شهادت آنان، نظر آن عده که تخصص‌شان بیشتر است، مقدم دارید. در غیر این صورت باید از کسی تقلید کنید که احتمال علمیت را در او می‌یابید. 20
تبصره. تعبیر آیه الله مکارم در مورد «احتمال علمیت» گمان به اعلم بودن است.

تخصص مراجع تقلید

پرسش 11. آیا تخصصی شدن مراجع تقلید در زمینه‌های مختلف علمی جایز است؟
همه مراجع اگر هر يك از آنان در بخشی از فقه اعلم باشند، مقلد باید در هر بخشی، از مجتهد اعلم تقلید کند. 21

مسائل مستحدثه

پرسش 12. با پیشرفت علم، ممکن است مسائلی مانند بازاریابی شبکه‌ای پیش بیاید که در منابع اسلامی ذکری از آن به میان نیامده باشد، در این صورت تکلیف چیست؟ آیا مراجع تقلید می‌توانند پاسخگوی آن باشند یا اینکه می‌توانیم از عقلمان کمک بگیریم؟
همه مراجع: هر چند دین اسلام به بسیاری از مسائل کلی و جزئی پرداخته و حکم آن‌ها را بیان کرده است؛ ولی با وجود آن يك سری از مسائل است که به طور صریح و روشن از آنها نامی به میان برده نشده است، اما در آن يك سلسله قواعد کلی وجود دارد که مجتهد می‌تواند بر اساس آن مسائل جدیدی که پیش می‌آید، پاسخ دهد و هیچ راه بن بستى وجود ندارد. امام رضا (علیه السلام) فرمود: «علینا القاء الاصول و علیکم التفريع»؛ «ما بیانگر قواعد کلی هستیم و شما با استفاده از آن‌ها عهده‌دار استنباط فروع و (مسائل جدید)» 22.

مرجع تقلید خانوادگی

پرسش 13. آیا درست است که تقلید افراد خانواده (همسر و فرزند)، تابع سرپرست خانواده است؟
همه مراجع: خیر، در تقلید پیروی از یکدیگر درست نیست و هر کس در این امر مستقل است. 23
تبصره، البته اگر افراد خانواده به صحت تحقیق سرپرست خانواده اطمینان یابند، می‌توانند بر اساس گفته او عمل کنند.

تبعیض در تقلید

پرسش 14. آیا تبعیض در تقلید جایز است؟ یعنی در برخی مسائل به فتوای مجتهدی و در برخی دیگر به فتوای مجتهد دیگری عمل کنیم؟
همه مراجع (به جز وحید): تبعیض در تقلید در صورت تساوی دو یا چند مجتهد جایز است؛ به عنوان مثال می‌توان در مسائل نماز و روزه، از مجتهدی و در خمس از مجتهد دیگر و در از دواج از شخص سومی تقلید کرد. اما در مسائلی که به هم مربوط است - چنانچه اخذ به فتوای آنان باعث بطلان عمل و یا مخالفت قطعی شود - تبعیض جایز نیست؛ مانند اینکه در احکام نجاست بدن و لباس، به فتوای مجتهدی و در احکام لباس نماز گزار به فتوای دیگری عمل کند. 24
آیه الله وحید: تبعیض در تقلید جایز نیست و در صورت تساوی دو یا چند مجتهد، باید به فتوای کسی عمل کند که نظرش مطابق با احتیاط است. در غیر این صورت بین آن دو جمع کند (مثل اینکه یکی به شکسته شدن نماز و دیگری به تمام فتوا داده است که بین آن دو جمع می‌کند). اگر احتیاط ممکن نبود و یا مشقت داشت، می‌تواند از یکی از آنان تقلید کند. 25

تبصره 1. حکم بالا در تبعیض ابتدایی است؛ یعنی، جایگاه این اختیاری که برای مقلد منظور شده، به پیش از عمل باز می‌گردد و اگر بخواهد بعد از عمل، به فتوای مجتهد دیگر رفتار نماید، در این صورت حکم رجوع و عدول را پیدا می‌کند.

تبصره 2 طبق فتوای آیه الله بهجت و آیه الله سیستانی، در صورتی تبعیض در تقلید جایز است که مجتهدان در تقوا و ورع نیز مساوی باشند.

رجوع به مرجع مساوی

پرسش 15. آیا عدول از مرجع تقلید زنده به مرجع مساوی با او، جایز است؟ به طور مثال آیا در نماز و روزه دانشجوی مسافر، می توان به مرجع دیگری که مساوی با مجتهد اول است، رجوع کرد؟ آیات عظام امام و فاضل: آری، رجوع به مساوی جایز است. 26
آیات عظام بهجت و سیستانی: اگر در علم و ورع مساوی باشند، رجوع به مساوی در مسائل غیر مرتبط به هم جایز است؛ برای مثال نمی تواند در مسائل احکام روزه مسافر باقی بماند و در احکام نماز رجوع کند. 27
آیه الله تبریزی: در خصوص مسائلی که یاد گرفته، رجوع به دیگری جایز نیست. 28
آیه الله صافی: در خصوص مسائلی که یاد گرفته، بنابر احتیاط واجب رجوع به مساوی جایز نیست. 29
آیه الله خامنه ای: بنابر احتیاط واجب، رجوع به مساوی جایز نیست. 30
آیات عظام مکارم و نوری: در خصوص مسائلی که تقلید (عمل) کرده، رجوع به مساوی جایز نیست. 31
آیه الله وحیدباید به فتوایی عمل کند که مطابق احتیاط است و اگر احتیاط ممکن نبود و یا مشقت داشت، می تواند به فتوای دیگری عمل کند. 32

معنای احتیاط

پرسش 16. احتیاط واجب و مستحب را توضیح دهید؟
اگر مرجع تقلید در مسئله ای فتوا نداشت و احتیاط واجب کرده بود، مقلد نمی تواند آن را ترك کند؛ بلکه می تواند به احتیاط واجب عمل کند و یا در مسئله به مرجع تقلید دیگری - با رعایت «الاعلم فالاعلم» - رجوع کند. اگر احتیاط مستحب داشت، ترك عمل برای مقلد جایز است؛ اگر چه انجام دادن آن ثواب و پاداش دارد. 34

احتیاط وجوب مرجع

پرسش 17 اگر مرجع تقلیدمان در مسئله ای احتیاط واجب نمود و ما هم به آن عمل کردیم، آیا می توانیم بعد از عمل، به مجتهد دیگری - که اعلم بعد از او است - رجوع کنیم؟
همه مراجع: آری، می توانید رجوع کنید. 35
تبصره اگر بدون توجه به مسئله، برخلاف احتیاط وجوبی مرجع تقلید خویش عمل کرده است و مطابق فتوای مرجع دیگر با رعایت (الاعلم فالاعلم) باشد، صحیح است.

بقاء بر تقلید

پرسش 18 مقلد یکی از مراجع بودم و پس از وفات او، بدون رجوع به مجتهد زنده، به تقلید از او باقی ماندم؛ اکنون چه وظیفه ای دارم؟
همه مراجع نخست باید به مجتهد زنده اعلم مراجعه کنید؛ سپس مطابق نظر او در مسئله بقای بر تقلید از میت، عمل نمایید. 36

پرسش 19 اگر مجتهد میت با مجتهد زنده، در علم و تقوا مساوی باشند، حکم بقا بر تقلید میت چیست؟
آیات عظام امام، خامنه ای، فاضل و نوری: کسی که در برخی مسائل به فتوای مجتهدی عمل کرده است، بعد از رحلت او می تواند در همه مسائل بر تقلید او باقی بماند. 37
آیات عظام بهجت و مکارم: تنها در مسائلی که به آنها عمل کرده، می تواند باقی بماند. 38
آیه الله وحید: اگر مجتهدی که وظیفه انسان تقلید از او بوده (لا اقل حیات او را درك کرده) از دنیا برود؛ تا وقتی که علمیت مجتهد زنده نسبت به او، برایش ثابت نشود (حتی در صورت تساوی) باید به فتوای مجتهد میت عمل کند. 39
آیه الله تبریزی: تنها در مسائلی که برای عمل یاد گرفته، می تواند باقی بماند. 40
آیه الله صافی: کسی که در برخی مسائل، به فتوای مجتهدی عمل کرده و یا به قصد عمل یاد گرفته است، می تواند در همه مسائل بر تقلید او باقی بماند. 41
آیه الله سیستانی: کسی که در برخی مسائل، تصمیم داشته به فتوای مجتهدی عمل کند (هر چند عمل نکرده باشد)؛ بعد از رحلت او، می تواند در همه مسائل بر تقلید او باقی بماند؛ مگر در موارد علم اجمالی بر تکلیف که بنابر احتیاط

واجب باید هر دو فتوا را رعایت کند (مانند موارد اختلاف در قصر و تمام). 42.
تبصره حکم یاد شده در جایی است که پس از فوت مجتهد، به فتوای مجتهد زنده عمل نکرده باشد؛ و گرنه حکم بازگشت از مجتهد زنده به مجتهد میت، در جای خود ذکر شده است.

اعلمیت مجتهد میت

پرسش 20 مرجع تقلید از دنیا رفته و او را از مجتهدان زنده اعلم می دانم، آیا می توانم بر تقلید او باقی بمانم؟
آیات عظام امام، خامنه ای و نوری آری، می توانند بر تقلید او باقی بمانید. 43
آیه الله بهجت: در مسائلی که به آنها عمل کرده اید، واجب است بر او باقی بمانید. 44
آیه الله تبریزی: باید در مسائلی که در زمان حیات، از او یاد گرفته اید، بر تقلید او باقی بمانید. 45
آیه الله صافی: بنابر احتیاط واجب، باید بر تقلید او باقی بمانید. 46
آیات عظام سیستانی، فاضل و وحید: باید بر تقلید او باقی بمانید. 47
آیه الله مکارم: باید در مسائلی که به فتوای میت عمل کرده اید، بر او باقی بمانید. 48

جاهل قاصر و مقصر

پرسش 21. جاهل قاصر و مقصر چیست؟
«جاهل قاصر» کسی است که در تحصیل علم کوتاهی نکرده است؛ یعنی، در شرایطی بوده است که امکان دسترسی به حکم خدا برای او وجود نداشته و یا خود را جاهل نمی داند و احتمال بطلان اعمالش را نمی دهد.
«جاهل مقصر» کسی است که در تحصیل کوتاهی کرده است؛ یعنی، امکان آموختن و یاد گرفتن احکام الهی را داشته؛ ولی آنها را یاد نگرفته است.
جاهل قاصر در برخی موارد، مورد عقاب و عذاب خداوند قرار نمی گیرد؛ ولی جاهل مقصر سزاوار آن است. 49

احکام وضو

پرسش 22. آیا در قرآن آیه ای درباره وضو وجود دارد؟ معنای وضو و فایده آن چیست؟
« **يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوا بِرُءُوسِكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَيْنِ...** » 50؛ «ای کسانی که ایمان آورده اید، چون به [عزم] نماز برخیزید، صورت و دستهایتان را تا آرنج بشویید؛ و سر و پاهای خودتان را تا برآمدگی پیشین [هر دو پا] مسح کنید...».
«وضو» در لغت به معنای نظافت و پاکیزه کردن است و در اصطلاح فقه عبارت است از: «شستن مخصوص؛ که می توان آن را به دو صورت انجام داد: ترتیبی و ارتماسی.
وضوی ترتیبی بدین صورت است که به قصد قربت و اطاعت از فرمان خدا، ابتدا صورت و سپس دست راست و بعد دست چپ را بشوید. آن گاه با رطوبتی که از شستن دست بر کف آن باقی مانده، سر را مسح کرده و سپس پای راست و در پایان پای چپ را مسح نماید».
وضوی ارتماسی عبارت است از فرو بردن صورت و دست ها در آب، به قصد وضو با مراعات شستن از بالا به پایین. گاهی ممکن است بین این دو شیوه تلفیق شود؛ به این معنا که صورت را ارتماسی و دست ها را ترتیبی بشوید. این شکل از وضو نیز صحیح است. باید دانست که وضو برای برخی از کارها واجب و برای بعضی دیگر مستحب است.
وضو دارای دو فایده روشن است: بهداشتی و معنوی. از نظر بهداشتی شستن صورت و دست ها - آن هم پنج بار یا سه بار در شبانه روز - اثر قابل ملاحظه ای در نظافت بدن دارد. مسح بر سر و پاها - که شرط آن رسیدن آب به موها یا پوست سر است - سبب می شود این اعضا را نیز پاکیزه بداریم. ضمن اینکه تماس آب با پوست بدن، اثر خاصی در تعادل اعصاب (سمپاتیك و پاراسمپاتیك) دارد. از نظر معنوی وضو چون با قصد قربت و برای رضای خدا انجام می گیرد، اثر تربیتی و اخلاقی دارد؛ زیرا مفهوم باطنی وضو این است: «از فرق تا قدم در راه اطاعت تو گام بر می دارم». 51

شرایط وضو

پرسش 23. شرایط وضو چیست؟

1. آب وضو پاک باشد.
2. آب وضو مطلق باشد (مضاف نباشد).

3. آب وضو مباح باشد (غصبی نباشد).
4. ظرف آب وضو مباح باشد.
5. ظرف آب وضو طلا و نقره نباشد.
6. اعضای وضو پاک باشد.
7. برای وضو گرفتن وقت باشد.
8. به قصد قربت باشد.
9. ترتیب را رعایت کند.
10. پی در پی باشد.
11. در کارهای وضو از دیگری کمک نگیرد.
12. استعمال آب برای او مانعی نداشته باشد.
13. مانعی از رسیدن آب بر اعضای وضو نباشد.

موارد وجوب وضو

- پرسش 24. در چه مواردی واجب است وضو گرفته شود؟
 موارد وجوب وضو گرفتن عبارت است از:
1. نمازهای واجب (غیر از نماز میت)،
 2. طواف واجب کعبه،
 3. سجده و تشهد فراموش شده،
 4. تماس بدن با نوشته قرآن و اسم خداوند،
 5. نذر یا عهد و یاقسم خورده باشد که وضو بگیرد.

شستن در وضو

- پرسش 25. منظور از يك بار شستن در وضو چیست؟
 آیات عظام امام، بهجت، تبریزی، فاضل و مکارم: منظور از يك بار شستن آن است که تمام عضو را بشوید خواه با يك مشت آب باشد یا چندین مشت. پس وقتی عضو به طور کامل شسته شد، يك مرتبه محسوب می شود. 52
 آیات عظام خامنه‌ای، سیستانی، صافی، نوری و وحید: ملاک برای تعیین يك بار شستن قصد انسان است؛ پس اگر به قصد شستن مرتبه اول مثلاً ده مرتبه آب بریزد، اشکال ندارد و همه آنها شستن اول محسوب می شود. 53

- پرسش 26. آیا شستن دست‌ها از آرنج تا مچ کافی است؛ در صورتی که قبلاً دست‌ها را تا مچ شسته باشیم؟
 همه مراجع: خیر، باید بعد از شستن صورت، در هنگامی که دست راست و چپ را می‌شویم، تمام دست شسته شود و اگر تنها تا مچ را بشویم، وضویمان باطل است. 54

- پرسش 27. هنگام وضو چند مرتبه دست می‌کشیم تا اطمینان پیدا کنیم که آب رسیده است؛ آیا این عمل اشکال دارد؟
 همه مراجع: چنانچه به حد وسواس نرسد، اشکال ندارد. 55

- پرسش 28. در وضو شستن صورت و دست‌ها تا چند مرتبه جایز است؟
 آیات عظام امام، خامنه‌ای، فاضل و نوری: برای مرتبه اول واجب و مرتبه دوم جایز و مرتبه سوم و بیشتر از آن حرام است. 56
 آیات عظام بهجت، سیستانی، صافی و وحید: برای مرتبه اول واجب و مرتبه دوم مستحب و مرتبه سوم و بیشتر از آن حرام است. 57
 آیه‌الله تبریزی: برای مرتبه اول واجب و مرتبه دوم بنا بر نظر مشهور مستحب است؛ ولی احتیاط واجب در دست چپ ترك مرتبه دوم است و برای مرتبه سوم و بیشتر از آن حرام است. 58
 آیه‌الله مکارم: برای مرتبه اول واجب و بنا بر احتیاط واجب ترك مرتبه دوم است و برای مرتبه سوم و بیشتر از آن حرام است. 59

سه بار شستن

پرسش 29 . آیا شستن سه بار صورت و دست، وضو را باطل می‌کند؟
همه مراجع: شستن سه مرتبه صورت و دست راست، به قصد وضو حرام است؛ ولی وضو را باطل نمی‌کند و اگر دست چپ را سه مرتبه بشوید، مسح او اشکال پیدا کرده و وضو را باطل می‌سازد. 60

مسح سر

پرسش 30 . کسی که موهای جلوی سرش بلند است و آن را بالای سر جمع می‌کند؛ چگونه در هنگام وضو مسح نماید؟

همه مراجع: یا باید بیخ موها را مسح کند و یا فرق سر را باز کرده، پوست سر را مسح نماید. 61

مسح پا

پرسش 31 . مقدار مسح پا از درازا چقدر است؟

آیات عظام امام، بهجت، فاضل، مکارم، نوری و وحید: باید پا را از سر یکی از انگشت‌ها تا برآمدگی روی پا، مسح کند و بنا بر احتیاط مستحب تا مفصل پا مسح نماید. 62

آیات عظام تبریزی و صافی: باید پا را از سر یکی از انگشت‌ها تا برآمدگی روی پا، مسح کند و بنا بر احتیاط واجب، تا مفصل پا مسح نماید. 63

آیات عظام خامنه‌ای و سیستانی: باید پا را از سر یکی از انگشت‌ها تا مفصل، مسح کند. 64

پرسش 32 . آیا لازم است مسح پا بر روی شست پا انجام گیرد؟

همه مراجع: لازم نیست مسح حتماً به روی شست پا انجام شود و مسح یکی از انگشتان دیگر نیز کافی است. 65
تبصره. آیه‌الله مکارم: اگر فقط از سر انگشت کوچک مسح بکشد کافی نیست.

رنگ مو

پرسش 33 . آیا رنگ مو و حنا و رنگ پوست میوه‌ها، مانع وضو است؟

همه مراجع: رنگ بدون جرم، مانع نیست. 66

موانع وضو

پرسش 34 . اگر بعد از وضو، در اعضا مانعی ببینیم، چه کنیم؟

همه مراجع (به جز سیستانی، مکارم و وحید): اگر ندانید موقع وضو بوده یا بعد پیدا شده، وضویتان صحیح است؛ ولی اگر در وقت وضو، به مانع توجه نداشته‌اید، بنا بر احتیاط واجب، دوباره وضو بگیرید. 67

آیات عظام مکارم و وحید: اگر ندانید موقع وضو بوده یا بعد پیدا شده، وضویتان صحیح است؛ ولی اگر در هنگام وضو به آن توجه نداشته‌اید، باید دوباره وضو بگیرید. 68

آیه‌الله سیستانی: اگر ندانید موقع وضو بوده یا بعد پیدا شده، وضویتان صحیح است؛ ولی اگر در وقت وضو، به مانع توجه نداشته‌اید، بنا بر احتیاط مستحب، دوباره وضو بگیرید. 69

مداد چشم

پرسش 35 . مداد چشم و ریمل، در هنگام وضو چه حکمی دارد؟

همه مراجع برای وضو، ریمل و مداد بیرون چشم - اگر جرم داشته باشد - باید برطرف شود؛ ولی مقداری که داخل چشم است، برطرف کردن آن لازم نیست. 70

تبصره. بعد از برطرف کردن جرم مواد آرایشی، باقی ماندن رنگ آن مانع وضو نیست.

چرک زیر ناخن

پرسش 36 . اگر چرکی زیر ناخن باشد که مانع رسیدن آب می‌شود، آیا وضو صحیح است؟

همه مراجع: اگر چرک ظاهر نباشد، وضو صحیح است. 71

جوهر خودکار

پرسش 37 . آیا رنگ خودکار مانع از صحت وضو است؟

همه مراجع: اگر جرم داشته باشد، مانع است و باید برای وضو، برطرف شود. 72
تبصره: آیه الله مکارم می گوید: در مورد جوهر خودکار به این نتیجه رسیده اند که جرم ضعیفی دارد و مانع از رسیدن آب به پوست نیست. 73

کرم پوست

پرسش 38. آیا مالیدن کرم به دست و صورت مانع وضو می شود؟
همه مراجع: اگر به حدی باشد که مانع رسیدن آب به پوست نباشد، اشکال ندارد. 74
تبصره: تشخیص این امر به عهده عرف است. 75

ژل مو

پرسش 39. مسح سر بر موهای روغن زده شده، چگونه است؟
همه مراجع: اگر روغن به قدری زیاد نباشد که مانع از رسیدن آب وضو در حال مسح، به پوست یا بیخ موهای جلوی سر یا موها باشد، اشکال ندارد. 76

وضو و نامحرم

پرسش 40. آیا نگاه به نامحرم در حال وضو، باعث بطلان وضو می شود؟
همه مراجع: نگاه عمدی به نامحرم حرام است؛ ولی باعث بطلان وضو نمی شود. 77

شیر آب وضو

پرسش 41. بستن شیر آب در حال وضو، چه حکمی دارد؟
همه مراجع: اشکال ندارد. 78
تبصره. اگر بعد از ریختن آب روی اعضای وضو، نخست شیر آب بسته شود و سپس وضوی اعضا کامل شود:
1. از اسراف جلوگیری خواهد شد، 2. برای مسح، اشکالی پیش نخواهد آمد.

شك در وضو

پرسش 42. در هنگام غسل و وضو زیاد شك می کنم، وظیفه ام چیست؟
همه مراجع (به جز تبریزی و وحید): نباید به شك خود اعتنا کنید [و مطابق متعارف مردم انجام دهید]. 79
آیات عظام تبریزی و وحید: اگر به حد وسواس برسید، نباید به شك خود اعتنا کنید [و مطابق متعارف مردم انجام دهید]. 80

پرسش 43. کسی که شك دارد وضو گرفته یا نه، آیا باید برای نماز وضو بگیرد؟
همه مراجع: آری، باید وضو بگیرد. 81

پرسش 44. کسی که شك دارد وضویش باطل شده است یا نه، چه حکمی دارد؟
همه مراجع: بنا می گذارد که وضویش باقی است. 82

شك بعد نماز

پرسش 45. تکلیف کسی که بعد از نماز شك می کند که در هنگام نماز وضو داشته یا نه، چیست؟
همه مراجع (به جز تبریزی، صافی، فاضل و وحید): نمازی که خوانده، صحیح است؛ ولی باید برای نمازهای بعدی، وضو بگیرد. 83
آیات عظام تبریزی، صافی، فاضل و وحید: چنانچه احتمال می دهد، پیش از نماز به گرفتن وضو توجه داشته، نمازی که خوانده صحیح است؛ ولی باید برای نمازهای بعدی، وضو بگیرد. 84

فراموشی در وضو

پرسش 46. اگر بعد از وضو یقین کنیم یکی از اعمال وضو را انجام نداده ایم، وظیفه چیست؟
همه مراجع: اگر موالات وضو از بین نرفته است، محل فراموش شده و بعد از آن را باید بشوید یا مسح کند و اگر

موالات از بین رفته، باید از نو وضو بگیرد. 85

وضو قبل از اذان

پرسش 47. آیا قبل از اذان می‌توان برای نماز وضو گرفت؟
همه مراجع اگر به قصد داشتن طهارت و انجام کار مطلوبی مانند خواندن قرآن و یا گفتن ذکر وضو بگیرد، می‌تواند نماز را نیز با همان وضو بخواند. 86

خشکی اعضای وضو

پرسش 48. آیا خشک بودن اعضای وضو، قبل از وضو لازم است؟
همه مراجع: خیر، لازم نیست؛ مگر جای مسح که باید خشک باشد. 87
تبصره: اگر رطوبت جای مسح به گونه‌ای کم باشد، که رطوبت کف دست بر آن غلبه کند و بگویند رطوبت مسح تنها از تری کف دست است، اشکال ندارد.

دست کشیدن وضو

پرسش 49. اگر هنگام وضو، به طور سهوی دست از پایین به بالا کشیده شود، آیا وضو صحیح است؟
همه مراجع: اگر عرفاً از بالا به پایین شسته شود، وضو صحیح است؛ هر چند به طور سهوی دست به طرف بالا کشیده شود. 88

راه رفتن در وضو

پرسش 50. اگر هنگام مسح کشیدن راه برویم، وضو باطل می‌شود؟
همه مراجع: راه رفتن در حال مسح اشکال ندارد. 89

خوردن در وضو

پرسش 51. اگر در حین وضو چیزی بخوریم، وضویمان درست است؟
همه مراجع: خوردن چیزی در حال وضو اشکال ندارد؛ ولی بهتر است از کارهایی که حضور قلب را هنگام وضو از بین می‌برد، پرهیز شود. 90

حفظ وضو

پرسش 52. وضوی کسی که از خروج باد معده خودداری می‌کند، چه حکمی دارد؟
همه مراجع: وضوی او باطل نیست. 91

خواب وضو دار

پرسش 53. خواب در چه حدی وضو را باطل می‌کند؟
همه مراجع: اینکه چشم نبیند و گوش نشنود و اگر یکی از این دو مشخصه نباشد، وضو باطل نمی‌شود. 92

وضوی خانم‌ها

پرسش 54. وضو گرفتن زن در جایی که مرد نامحرم او را می‌بیند، چگونه است؟
همه مراجع: گناه کرده؛ ولی وضویش صحیح است. 93

ترشحات زنانه

پرسش 55. آیا ترشحات معمولی خانم‌ها، وضو را باطل می‌کند؟
همه مراجع: خیر؛ مگر آنکه به منی یا بول بودن آن یقین کند. 94

وضوی جبیره

پرسش 56. کسی که دست راست یا چپش شکسته و داخل گچ است، چگونه وضو بگیرد؟
آیات عظام امام، خامنه‌ای، سیستانی، صافی، فاضل و نوری: باید وضوی جبیره‌ای بگیرد. 95

آیه الله بهجت: باید وضوی جبیره ای بگیرد و بنا بر احتیاط واجب، تیمم هم کند. 96
 آیات عظام تبریزی، مکارم و وحید: بنا بر احتیاط واجب، باید هم وضوی جبیره ای بگیرد و هم تیمم کند. 97
 تبصره 1. جبیره ؛ یعنی، پارچه و پمادی که روی محل زخم یا شکستگی گذاشته می شود. شخص یاد شده، می تواند وضوی جبیره ای را به روش زیر انجام دهد: ابتدا صورت را (با دست چپ یا با گرفتن زیر شپور و یا فرو بردن در آب) بشوید و سپس دست راست را وضوی جبیره ای دهد (با دست مرطوب بر روی آن باند یا گچ بکشد) بعد دست چپ را مانند صورت بشوید. آن گاه با رطوبت آن سر و روی پاها را مسح کند.
 تبصره 2. همه مراجع دست کشیدن با آب وضوی جبیره را لازم می دانند و آیه الله مکارم رساندن آب را نیز کافی می داند اگرچه با زیر شپور آب قرار گرفتن و پا در آب فرو بردن باشد.

احکام غسل

اهمیت غسل

پرسش 57. درباره غسل و اهمیت آن توضیح دهید؟
«وَإِنْ كُنْتُمْ جُنُبًا فَاطَّهَّرُوا» 98؛ «هنگامی که جنب شدید، خود را بشویید (غسل دهید)».
 غسل در لغت به معنای شستن چیزی برای از بین بردن چرك آن است و در اصطلاح فقه عبارت است از: «شستن تمام بدن، به قصد قربت و اطاعت از فرمان الهی».
 غسل دو نوع است: غسل واجب و غسل مستحبی.
 غسل های واجب عبارت است از: غسل جنابت، حیض، نفاس، استحاضه، مس میت، غسل میت و غسلی که به واسطه نذر و قسم و مانند آن واجب می شود.
 تعداد غسل های مستحبی فراوان است که در کتاب های مفصل از آنها نام برده شده است.
 در میان غسل های واجب مهم ترین آنها غسل جنابت است. اصل غسل جنابت به تنهایی واجب نیست ؛ بلکه برای انجام برخی کارها (مانند نماز، مس قرآن و...) به دستور شرع واجب شده است و انجام دادن این گونه اعمال بدون غسل، گناه است ؛ بلکه در برخی موارد عمل باطل خواهد بود.
 غسل جنابت دارای دو فایده و فلسفه مهم است:

1 طبق تحقیقات دانشمندان، در بدن انسان دو سلسله اعصاب نباتی وجود دارد که تمام فعالیت های بدن را کنترل می کند: اعصاب سمپاتیک و اعصاب پاراسمپاتیک. این دو رشته اعصاب در سراسر بدن انسان گسترده است. وظیفه اعصاب سمپاتیک، تند کردن و وظیفه اعصاب پاراسمپاتیک، کند کردن فعالیت دستگاه های مختلف بدن است. گاهی جریان هایی در بدن رخ می دهد که این تعادل را به هم می زند ؛ از جمله آنها حالت ارگاسم (اوج لذت جنسی) است که معمولاً مقارن خروج منی صورت می گیرد. از اموری که می تواند اعصاب سمپاتیک را به کار وادارد و تعادل از دست رفته را تأمین کند، تماس آب با بدن است و از آنجا که تأثیر ارگاسم روی تمام اعضای بدن به طور محسوس دیده می شود، دستور داده شده که بعد از آمیزش جنسی یا خروج منی، تمام بدن با آب شسته شود.
 2. غسل جنابت يك دستور اسلامی برای پاک نگه داشتن بدن و رعایت بهداشت، در طول زندگی است. همواره عده ای از نظافت خود غافل می شوند ؛ ولی این حکم اسلامی آنان را وادار می کند که در فاصله های مختلف خود را شست و شو دهند و بدن را پاک نگه دارند. البته موارد یاد شده، تنها به عنوان حکمت و فلسفه غسل به شمار می آید و به هیچ وجه ملاک اصلی وجوب غسل نیست ؛ چه اینکه غسل يك واجب تعبدی است و نیاز به قصد قربت دارد. از این رو کسی که تازه بدن خود را شسته ؛ ولی از او منی خارج شده است، باز باید غسل را انجام دهد. 99
 غسل را به دو صورت می توان انجام داد: ترتیبی و ارتماسی. در غسل ترتیبی ابتدا سر و گردن، سپس نیمه راست و بعد از آن نیمه چپ بدن شسته می شود. 100 در غسل ارتماسی بدن یکباره در آب قرار می گیرد (مانند غسل در استخر) در هر دو روش، دست کشیدن لازم نیست ؛ بلکه همین اندازه که به نیت غسل، آب به تمام نقاط بدن برسد، کافی است. تمام شرط هایی که برای صحیح بودن وضو لازم است، در صحیح بودن غسل نیز شرط است ؛ ولی در چند چیز با وضو تفاوت دارد:

1. در غسل موالات شرط نیست.
2. در غسل شستن از بالا به پایین لازم نیست. 101
3. در غسل باید آب به پوست بدن برسد ؛ ولی در وضو اگر پوست صورت از لای موها پیدا نباشد، لازم نیست. کیفیت انجام دادن غسل برای انواع واجب و مستحب آن، به يك شکل است و هیچ تفاوتی با هم ندارد.

غسل چند منظوره

پرسش 58. آیا کسی که چند غسل بر ذمه او هست، می‌تواند به نیت همه يك غسل انجام دهد؟
همه مراجع: آری، می‌تواند. 102

پرسش 59. اگر کسی برای انجام غسل خاصی (مانند غسل جنابت) نیت کند و آن را به جا آورد، آیا از سایر غسل‌ها کفایت می‌کند؟

آیات عظام امام، خامنه‌ای، صافی و مکارم: اگر غسل جنابت باشد و به قصد آن غسل کند، از سایر غسل‌ها کفایت می‌کند؛ ولی اگر غیر غسل جنابت باشد بنا بر احتیاط واجب از سایر غسل‌ها کفایت نمی‌کند. 103
آیه الله بهجت: اگر غسل واجب باشد و به قصد آن غسل کند، از سایر غسل‌ها کفایت می‌کند؛ ولی اگر غسل مستحبی را قصد کند، تنها از غسل‌های مستحبی کفایت می‌کند. 104
آیات عظام تبریزی، سیستانی، فاضل و وحید: به قصد هر کدام انجام دهد از سایر غسل‌ها کفایت می‌کند.

غسل زیر دوش

پرسش 60. آیا می‌توان با دوش حمام غسل ارتماسی گرفت؟
همه مراجع: خیر، غسل ارتماسی زیر دوش حمام صحیح نیست و باید غسل ترتیبی انجام داد. 105

مبطلات غسل

پرسش 61. آیا بعد از غسل، خارج شدن بول و باد معده آن را باطل می‌کند؟
همه مراجع: خیر، غسل باطل نمی‌شود؛ ولی باید برای نماز وضو بگیرد. 106

غسل و باد معده

پرسش 62. اگر در اثنای غسل جنابت، حدث اصغر (بول، باد معده و...) خارج شود، آیا غسل صحیح است؟
آیات عظام امام، خامنه‌ای، صافی، فاضل و نوری: غسل باطل نمی‌شود؛ و آن را تمام کند؛ ولی بهتر (احتیاط مستحب) است آن را به قصد آنچه بر ذمه او است (از اتمام یا اعاده) از سر گیرد. در هر صورت باید برای نماز و هر کاری که در آن طهارت لازم است، وضو نیز بگیرد. 107
آیه الله بهجت: لازم نیست غسل را تمام کند و بنا بر احتیاط واجب باید آن را به قصد آنچه بر ذمه او است (اتمام یا اعاده)، از سر گیرد و برای نماز و هر کاری که در آن طهارت لازم است، وضو نیز بگیرد. 108
آیه الله تبریزی: باید غسل را از سر گیرد و بنا بر احتیاط واجب، باید برای نماز و هر کاری که در آن طهارت لازم است، وضو نیز بگیرد. 109
آیه الله سیستانی: غسل باطل نمی‌شود؛ ولی بنا بر احتیاط واجب، باید برای نماز و هر کاری که در آن طهارت لازم است، وضو بگیرد. 110
آیه الله مکارم: بنا بر احتیاط واجب، باید غسل را از سر گیرد و برای نماز و هر کاری که در آن طهارت لازم است، وضو نیز بگیرد. 111
آیه الله وحید: بنا بر احتیاط واجب باید غسل را تمام کند و دوباره از سر گیرد و برای نماز و هر کاری که در آن طهارت لازم است، وضو نیز بگیرد. 112

غسل موهای بلند

پرسش 63. آیا در غسل شستن موهای بلند بدن واجب است؟
همه مراجع (به جز امام، فاضل، مکارم و نوری): خیر شستن موهای بلند واجب نیست. 113
آیات عظام امام، فاضل، مکارم و نوری: بنا بر احتیاط واجب شستن موهای بلند هم واجب است. 114
تبصره. اگر رساندن آب به پوست، بدون شستن آنها ممکن نباشد؛ باید موهای بلند را بشوید که آب به بدن برسد.

شك در غسل

پرسش 64. اگر بعد از اتمام غسل، در صحت غسل شك کنیم، تکلیف چیست؟
همه مراجع: غسل صحیح است. 115

فراموشی در غسل

پرسش 65. اگر پس از غسل بفهمد جایی از بدن را نشسته، تکلیف چیست؟
آیات عظام امام، بهجت، صافی، خامنه‌ای، فاضل و نوری: اگر از طرف چپ بدن باشد، شستن همان مقدار کافی است و اگر از سمت راست باشد، باید بعد از شستن آن مقدار، دوباره طرف چپ را بشوید و اگر از سر و گردن باشد، باید بعد از شستن آن مقدار، دوباره سمت راست و سپس سمت چپ بدن را بشوید. 116
آیه‌الله تیریزی: اگر از طرف چپ بدن باشد، شستن همان مقدار کافی است و اگر از سمت راست باشد، احتیاط مستحب آن است که بعد از شستن آن مقدار، دوباره طرف چپ را بشوید و اگر سر و گردن باشد، باید بعد از شستن آن مقدار، دوباره طرف راست و چپ را بشوید. 117
آیات عظام سیستانی و مکارم: اگر از طرف چپ بدن باشد، شستن همان مقدار کافی است و اگر از سمت راست باشد، احتیاط مستحب آن است که بعد از شستن آن مقدار، دوباره طرف چپ را بشوید و اگر از سر و گردن باشد، بنابر احتیاط واجب، باید بعد از شستن آن مقدار، دوباره بدن را بشوید. 118
آیه‌الله وحید: اگر از طرف چپ بدن باشد، شستن همان مقدار کافی است و اگر از سمت راست باشد، احتیاط (واجب) آن است که باید بعد از شستن آن مقدار، دوباره طرف چپ را بشوید و اگر از سر و گردن باشد، باید بعد از شستن آن، دوباره طرف راست و چپ را بشوید. 119

احکام جنابت

پرسش 66. راه‌های تشخیص جنابت چیست؟

همه مراجع: به دو چیز انسان جنب می‌شود:

1. آمیزش جنسی به مقدار دخول نسبت به مرد و زن [اگرچه منی بیرون نیاید].
2. بیرون آمدن منی، چه در خواب باشد یا بیداری، کم باشد یا زیاد، با شهوت باشد یا بی‌شهوت، با اختیار باشد یا بی‌اختیار. 120

پرسش 67. وذی، مذی و ودی را توضیح دهید؟

همه مراجع: «مذی» به آبی گویند که گاه بعد از ملاعبه و بازی کردن از انسان بیرون می‌آید.

«وذی» به آبی گویند که گاه بعد از منی بیرون می‌آید.

«ودی» به آبی گویند که گاه بعد از بول بیرون می‌آید و کمی سفید و چسبنده است.

همه این آب‌ها در صورتی که مجرا آلوده به بول و منی نباشد، پاک است. 121

تبصره. فایده استبرا از بول این است که اگر آب مشکوکی بعد از آن خارج شود، پاک است و وضو را هم باطل نمی‌کند؛ اما اگر استبرا نکرده، باید وضو را اعاده کند و محل را بشوید. فایده استبرا از منی این است که اگر رطوبت مشکوکی از او خارج شود و نداند منی است یا یکی از آب‌های پاک، غسل ندارد و اگر استبرا نکند و احتمال دهد ذرات منی در مجرا باقی بوده و همراه بول یا رطوبت دیگری خارج شده، باید دوباره غسل کند.

تشخیص منی

پرسش 68. راه تشخیص منی و احتلام در مرد چیست؟

همه مراجع (به جز بهجت، صافی و مکارم): خروج منی در مرد دارای سه نشانه است: 1. همراه با شهوت باشد. 2. با جستن بیرون آید. 3. بدن سست شود. اگر هیچ یک از نشانه‌های سه گانه و یا یکی از آنها را نداشت، حکم به منی نمی‌شود؛ مگر آنکه از راه دیگری یقین کند که منی است. 122
آیات عظام بهجت و مکارم: خروج منی در مرد دارای دو نشانه است:

1. همراه با شهوت باشد.
 2. با جستن بیرون آید. اگر هیچ یک از دو نشانه یا یکی از آن دو را نداشت، حکم به منی نمی‌شود؛ مگر آنکه از راه دیگری یقین کند که منی است. 123
- آیه‌الله صافی: اگر با شهوت و جستن بیرون آید و یا با جستن بیرون آید و بدن سست شود، آن رطوبت حکم منی را دارد و اگر هیچ یک از این دو نشانه را نداشت، حکم به منی نمی‌شود؛ مگر آنکه از راه دیگری اطمینان پیدا کند که

جنابت زن

پرسش 69. راه تشخیص منی و احتلام در زن چیست؟
همه مراجع (به جز تبریزی، بهجت و نوری): خروج ترشحات زن، اگر همراه با شهوت (اوج لذت جنسی) باشد، حکم به جنابت آنان می‌شود و لازم نیست با جستن بیرون آید و بدن سست شود و اگر بدون شهوت باشد، حکم به منی نمی‌شود؛ مگر آنکه از راه دیگری یقین کند منی است. 125
آیه‌الله بهجت: خروج ترشحات زن اگر همراه با شهوت (اوج لذت جنسی) باشد و با جستن بیرون آید، حکم به منی می‌شود و اگر هیچ یک از دو علامت و یا یکی از آنها را نداشت، حکم به منی نمی‌شود؛ مگر آنکه از راه دیگری یقین کند منی است. 126
آیات عظام تبریزی و نوری: خروج ترشحات زن اگر همراه با شهوت خاصی (اوج لذت جنسی) باشد و بدن پس از آن سست شود، حکم به منی می‌شود و اگر هیچ یک از دو نشانه یا یکی از آنها را نداشت، حکم به منی نمی‌شود؛ مگر آنکه از راه دیگری یقین کند منی است. 127

پاکی ترشحات زنانه

پرسش 70. آیا ترشحات و رطوبت‌هایی که از بانوان خارج می‌شود، پاک است؟
همه مراجع: ترشحات مزبور پاک است و غسل ندارد؛ مگر آنکه یقین کنند بول یا منی است. 128

محرمات جنب

پرسش 71. کارهایی که برای شخص جنب حرام است، کدامند؟
چند چیز بر شخص جنب حرام است:
1. گذاشتن چیزی در مسجد،
2. خواندن آیه‌های سجده واجب، 129
3. رفتن به مسجد الحرام و مسجد النبی، 130
4. رساندن جایی از بدن به خط قرآن و اسم خداوند،
5. توقف در سایر مساجد و حرم امامان (علیهم‌السلام) (احتیاط واجب). 131

مکروهات جنب

پرسش 72. کارهایی که برای شخص جنب مکروه است، کدامند؟
چند چیز بر شخص جنب مکروه است:
1. خوردن و آشامیدن،
2. خوابیدن بدون وضو، 132
3. همراه داشتن قرآن،
4. مالیدن روغن به بدن،
5. آمیزش بعد از احتلام،
6. خضاب با حنا و مانند آن،
7. تماس بدن با جلد یا حاشیه قرآن،
8. خواندن بیشتر از هفت آیه از سوره‌هایی که سجده واجب ندارد.

غسل جایگزین وضو

پرسش 73. با چه غسل‌هایی می‌توان نماز خواند؟
آیات عظام امام، بهجت، خامنه‌ای، صافی و فاضل: تنها با غسل جنابت می‌توان نماز خواند؛ ولی با غسل‌های دیگر باید وضو هم گرفت. 133
آیات عظام تبریزی، سیستانی، مکارم، نوری و وحید: با همه غسل‌های واجب و مستحب - غیر از غسل استحاضه متوسطه - می‌توان نماز خواند؛ اگر چه احتیاط مستحب آن است که [در غیر غسل جنابت] وضو هم بگیرد. 134

نیت غسل جنابت

پرسش 74 به قصد غسل جنابت به حمام رفتم ؛ ولی وقتی که بیرون آمدم شك كردم غسل را انجام داده‌ام یا نه، تکلیف چیست؟
همه مراجع: باید بنا را بر انجام ندادن بگذارید و غسل‌تان را با نیت مربوطه به جا آورید. 135

زمان غسل جنابت

پرسش 75. آیا غسل جنابت، فوری بر انسان واجب می‌شود؟
همه مراجع: خیر، غسل جنابت تنها برای نماز و کارهایی که در آن، طهارت شرط است، واجب می‌شود. 136

مدت غسل جنابت

پرسش 76. با غسل جنابت تا چه زمانی می‌توان نماز خواند؟
همه مراجع: تا زمانی که یکی از مبطلات وضو رخ ندهد، می‌توان با آن نماز خواند. 137

غسل پیش از وقت

پرسش 77. آیا می‌شود غسل جنابت را قبل از وقت نماز انجام داد؟
همه مراجع: اگر به قصد قربت و داشتن طهارت غسل کند، کافی است و با آن می‌تواند نماز بخواند. 138

تیمم و جنابت عمدی

پرسش 78 کسی که نمی‌تواند غسل کند، ولی تیمم برایش ممکن است ؛ آیا می‌تواند با همسر خود نزدیکی کند و با تیمم نماز بخواند؟
همه مراجع (به جز فاضل): آری، می‌تواند با همسر خود نزدیکی کند ؛ خواه بعد از داخل شدن وقت نماز باشد، یا پیش از آن. 139
آیه‌الله فاضل پیش از داخل شدن وقت نماز، مانعی ندارد و بعد از آن - اگر بدون جهت با عیال خود نزدیکی کند - اشکال دارد ؛ ولی اگر نزدیکی برای لذت بردن یا امر عقلائی دیگر باشد، اشکال ندارد. 140

شك در منی

پرسش 79. اگر در خواب مایعی از انسان خارج شود که نمی‌داند منی است یا نه، حکمش چیست؟
همه مراجع: اگر نشانه‌های منی را داشته باشد، غسل واجب می‌شود و در صورت شك غسل واجب نیست. 141

شك در جنابت

پرسش 80 صبح بعد از بیداری متوجه می‌شوم که محتلم شده‌ام ؛ در حالی که اصلاً هیچ گونه لذتی در خود حس نکرده‌ام، آیا غسل واجب است؟
همه مراجع (به جز صافی): اگر نشانه‌های منی یا یکی از آنها را نداشته باشد و یا در آنها شك کند، غسل واجب نمی‌شود ؛ مگر آنکه از راه دیگری یقین کند که منی است. 142
آیه‌الله صافی: اگر هیچ يك از نشانه‌های منی را نداشته باشد و یا در آنها شك پیدا نماید غسل واجب نمی‌شود ؛ مگر آنکه از راه دیگری اطمینان پیدا کند که منی است. 143

رطوبت بعد غسل

پرسش 81 بعد از غسل جنابت، آب مشکوکی از من خارج می‌شود، آیا نجس است و غسل لازم دارد؟
همه مراجع: اگر پیش از انجام دادن غسل، بول کرده باشد، این آب پاک است و غسل ندارد و در غیر این صورت حکم منی را دارد. 144
تبصره: فرض مسئله جایی است که شخص به دلیل بیرون آمدن منی، جنب شده و پس از غسل، رطوبت مشکوکی از وی خارج شده است. اما اگر جنابت او از راه آمیزش - بدون خروج منی - بوده و پس از غسل رطوبت مشکوکی مشاهده کرده، پاک است و غسل ندارد ؛ هر چند پیش از غسل بول نکرده باشد.

جنابت و تأخیر نماز

پرسش 82 کسی که بعد از اذان صبح با حالت احتلام از خواب بیدار می‌شود، آیا می‌تواند نماز خود را تا نزدیک طلوع آفتاب به تأخیر اندازد و با تیمم نماز بخواند؟
همه مراجع: اگر نماز خود را به تأخیر اندازد، تا جایی که وقت تنگ شود، گناه کرده است. در این صورت باید تیمم کند و نماز خود را بخواند و نماز او صحیح است. 145

احکام استمنا

تعریف استمنا

پرسش 83 . استمنا چیست؟
همه مراجع: «استمنا» آن است که انسان با خود یا دیگری کاری کند که از او منی بیرون آید. انجام دادن آن حرام است. 146 و در صورت خروج منی، غسل جنابت واجب می‌شود.

حرمت خودارضایی

پرسش 84 . آیا خودارضایی در صورتی که به حد خروج منی نرسد، باز هم حرام است؟
همه مراجع (به جز تبریزی، سیستانی و وحید): آری، حرام است؛ ولی غسل بر او واجب نمی‌شود. 147
آیات عظام تبریزی، سیستانی و وحید: بنا بر احتیاط واجب حرام است؛ ولی غسل بر او واجب نمی‌شود. 148
تبصره. فرض مسئله جایی است که با خودارضایی قصد خروج منی دارد.

استمنا در شرایط خاص

پرسش 85 برخی از روان‌شناسان، استمنا را در شرایطی که امکان حفظ تعادل روحی سالم وجود ندارد، توجیه می‌کنند؛ نظر مراجع چیست؟
همه مراجع: استمنا در هر شرایطی حرام است؛ مگر در جایی که برای معالجه و درمان بوده و درمان آن نیز تنها منحصر به استمنا باشد. 149

حرمت استمنا

پرسش 86 . کسی که شرایط ازدواج برایش فراهم نیست و از نظر غریزه جنسی در سختی به سر می‌برد، آیا می‌تواند استمنا کند؟
همه مراجع: خیر، استمنا در هیچ شرایطی جایز نیست. 150

استمنا و آزمایشگاه

پرسش 87 . برای تشخیص اینکه مرد قادر بر بچه‌دار شدن هست، آیا می‌تواند استمنا کند تا آزمایش‌های پزشکی بر روی منی او، انجام شود؟
همه مراجع: خیر، این کار جایز نیست؛ مگر آنکه ضرورتی ایجاب کند. 151
تبصره. چنانچه در موردی، ضرورت ایجاب نماید که شخص استمنا کند؛ در صورتی که همسر دارد، واجب است این عمل را به وسیله او انجام دهد (نه با اعضا و جوارح خود).

کفاره استمنا

پرسش 88 . آیا استمنا کفاره دارد؟ کفاره آن چیست؟
همه مراجع: خیر، کفاره ندارد؛ ولی باید توبه کند و از این کار دست بردارد. 152

استمنا با همسر

پرسش 89 . شخصی به قصد اینکه از همسرش منی خارج شود، او را با دست تحریک می‌کند؛ آیا این کار از نظر شرعی جایز است؟
همه مراجع: آری، استمنا به وسیله بدن همسر جایز است. 153

تصاویر تحریک کننده

پرسش 90 آبی که هنگام خواندن مطالب مهیج و یا دیدن تصاویر محرک از انسان خارج می‌شود، چه حکمی دارد؟ همه مراجع: اگر یقین کند که منی است یا نشانه‌های منی را داشته باشد، غسل واجب می‌شود و در صورت شك، آن رطوبت پاک است و غسل ندارد. 154

جلوگیری منی

پرسش 91 آیا بر کسی که خودارضایی می‌کند؛ ولی نمی‌گذارد منی خارج شود، غسل واجب است؟ همه مراجع: خیر، تا از او منی خارج نشود، غسل واجب نیست. 155

احکام تیمم

اهمیت تیمم

پرسش 92. درباره دلیل تیمم و فایده آن برایم توضیح دهید؟
«فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا» 156؛ «[اگر] آب [برای غسل یا وضو] نیابید، با خاک پاکی تیمم کنید». «تیمم» در لغت به معنای قصد و اراده کردن است و در اصطلاح فقه «عملی است که در شرایط خاص، جایگزین وضو و غسل می‌شود».
تیمم به این صورت انجام می‌گیرد: ابتدا کف دو دست را بر چیزی که تیمم بر آن جایز است، می‌زنیم. سپس هر دو دست را بر تمام پیشانی و دو طرف آن - از جایی که موی سر می‌روید - تا روی ابروها و بالای بینی می‌کشیم. بعد با کف دست چپ، بر تمام پشت دست راست - از مچ تا سر انگشتان - و در آخر کف دست راست را بر تمام پشت دست چپ می‌کشیم (انگشتان هم جزو کف دست است). 157
تیمم دو فایده و فلسفه مهم دارد:

1. فایده بهداشتی:

خاک به جهت داشتن باکتری‌های فراوان، می‌تواند آلودگی‌ها را از بین ببرد. این باکتری‌ها معمولاً در سطح زمین - که از هوا و نور آفتاب بهتر استفاده می‌کنند - فراوانند. از این نظر خاک می‌تواند تا حدودی جانسین آب شود. با این تفاوت که آب حلال است؛ یعنی، میکروب‌ها را حل کرده و با خود می‌برد؛ ولی خاک میکروب‌کش است و خاکی این اثر بخشی را دارد که کاملاً پاک باشد. از این رو قرآن از آن به «طیب» تعبیر کرده است.

2. فایده اخلاقی:

تیمم یکی از عبادات است؛ زیرا انسان پیشانی خود را - که شریف‌ترین عضو او است - با دستی که بر خاک زده، لمس می‌کند تا فروتنی و تواضع خود را در پیشگاه خداوند متعال آشکار سازد و به دنبال این کار، متوجه نماز و یا سایر عباداتی شود که در آن وضو و غسل شرط است. به این ترتیب تیمم در پرورش روح تواضع و عبودیت و شکرگزاری در بندگان اثر دارد. 158

تیمم بر دو نوع است:

تیمم بدل از وضو و تیمم بدل از غسل کسی که وظیفه‌اش تیمم است، تا هنگامی که عذر او باقی است، می‌تواند تمام کارهایی را که با وضو و غسل انجام می‌دهد، با تیمم به جا آورد. اگر یکی از امور باطل کننده وضو، از او سر بزند، تیممش باطل می‌شود. باید دانست که تیمم تنها بر زمین و هر چه که این عنوان بر آن صدق می‌کند (خاک، ریگ، کلوخ، سنگ مرمر و سایر اقسام سنگ‌ها) جایز است. 159

موارد تیمم

پرسش 93. در چه مواردی باید تیمم کنیم؟

1. وقت تنگ باشد.
2. دسترسی به آب نباشد.
3. آب برای انسان ضرر داشته باشد.
4. بدن یا لباس او نجس بوده و آب بیش از تطهیر آن نیست و لباس دیگری ندارد.
5. اگر آب را به مصرف وضو یا غسل برساند، افراد مرتبط با او از تشنگی یا هلاک یا بیمار می‌شوند و یا به سختی می‌افتند.

جنابت و میهمانی

پرسش 94 اگر شخص در جایی که مهمان است جنب شود، آیا به جهت خجالت می‌تواند به جای غسل، تیمم کند؟ همه مراجع: خجالت مجوز تیمم نیست و باید غسل کند. 160
تبصره: چنانچه صبر کند تا وقت نماز تنگ شود - اگر چه گناه کرده - تیمم او در آن هنگام صحیح است و می‌تواند پس از تطهیر بدن و لباس، با آن نماز بخواند.

تیمم بدل از وضو

پرسش 95. آیا فرقی بین تیمم بدل از وضو و غسل است؟ کیفیت هر دو را بیان کنید؟
آیات عظام امام، مکارم و نوری: کیفیت تیمم در هر دو به يك شکل است؛ ولی بهتر است در تیمم بدل از غسل، بعد از مسح صورت و دست‌ها يك بار دیگر دست‌ها را بر زمین زند و با آن پشت دست راست و سپس پشت دست چپ را مسح کند. 161
آیات عظام بهجت، تبریزی، سیستانی، صافی و وحید: کیفیت تیمم در هر دو به يك شکل است؛ ولی بهتر است در هر دو، بعد از مسح صورت و دست‌ها يك بار دیگر دست‌ها را بر زمین زند و با آن پشت دست راست و سپس پشت دست چپ را مسح کند. 162
آیه‌الله خامنه‌ای: کیفیت تیمم در هر دو به يك شکل است و احتیاط واجب آن است در هر دو، بعد از مسح صورت و دست‌ها يك بار دیگر دست‌ها را بر زمین زند و با آن پشت دست راست و سپس پشت دست چپ را مسح کند. 163
آیه‌الله فاضل: کیفیت تیمم در هر دو به يك شکل است؛ ولی بهتر است در هر دو، زدن دست‌ها بر زمین سه بار انجام گیرد، به این ترتیب که دو مرتبه پشت سر هم دست‌ها را بر زمین زند و بر پیشانی بکشد و يك مرتبه دیگر بر زمین زند و بر پشت دست‌ها بکشد. 164

تیمم بدل از غسل

پرسش 96. آیا بعد از تیمم بدل از غسل، تیمم بدل از وضو نیز لازم است؟
همه مراجع (به جز سیستانی، مکارم، نوری و وحید): در تیمم بدل از غسل جنابت، برای نماز، وضو یا تیمم بدل از وضو لازم نیست؛ ولی در تیمم بدل از سایر غسل‌ها، برای نماز وضو یا تیمم بدل از وضو نیز لازم است. 165
آیات عظام سیستانی، مکارم، نوری و وحید: خیر، لازم نیست برای نماز، وضو یا تیمم بدل از وضو بگیرد (خواه غسل جنابت باشد یا غسل‌های دیگر)، به جز غسل استحاضه متوسطه؛ ولی اگر به جا آورد، بهتر (احتیاط مستحب) است. 166

وقت تیمم

پرسش 97. کسی که شك دارد اگر غسل کند، وقت برای نماز او می‌ماند یا نه؛ تکلیفش چیست؟
همه مراجع: در این صورت، باید تیمم کند. 167

نماز با تیمم

پرسش 98. پس از بر طرف شدن عذر، آیا نمازهایی را که با تیمم خوانده‌ایم، باید دوباره قضا کنیم؟
همه مراجع: خیر، قضا لازم نیست. 168

پرسش 99. آیا کسی که برای جنابت، تیمم بدل از غسل کرده است، می‌تواند نمازهای بعدی را نیز با آن تیمم بخواند؟
همه مراجع‌آری، تا هنگامی که تیمم و عذرش باقی است، می‌تواند با همان تیمم نمازهای بعدی را بخواند. 169

محل تیمم

پرسش 100. آیا لازم است محل تیمم گردد و غبار هم داشته باشد؟
آیات عظام امام، بهجت، خامنه‌ای، صافی، فاضل، مکارم و نوری: خیر؛ ولی مستحب است گردی هم داشته باشد. 170
آیات عظام تبریزی، سیستانی و وحید: تا آنجا که امکان دارد، بنابر احتیاط واجب باید گردی هم داشته باشد. 171

تیمم و قرآن

پرسش 101. آیا کسی که وظیفه اش به جای غسل تیمم بوده، می تواند دست به قرآن بزند و یا به مسجد برود؟ آیات عظام امام و نوری: اگر به جهت ضرر داشتن آب و مانند آن، تیمم کرده - در صورتی که تیمم و عذرش باقی است - می تواند کارهای یاد شده را انجام دهد. اما اگر به جهت تنگی وقت، به جای غسل تیمم کرده است، بنا بر احتیاط واجب نمی تواند. 172

آیات عظام بهجت، تبریزی، سیستانی، خامنه ای، صافی، فاضل و وحید: اگر به جهت ضرر داشتن آب و مانند آن، تیمم کرده - در صورتی که تیمم و عذرش باقی است - می تواند کارهای یاد شده را انجام دهد. اما اگر به جهت تنگی وقت، به جای غسل تیمم کرده است، نمی تواند. 173

آیه الله مکارم: اگر تیمم و عذرش باقی است، می تواند کارهای یاد شده را انجام دهد. 174

احکام اسمای متبرکه

اسمای جلاله

پرسش 102. حکم تماس بدن با اسمای جلاله، بدون وضو چگونه است؟ آیات عظام امام، بهجت، خامنه ای، صافی و نوری: مس اسمای باری تعالی - به هر زبان و کیفیتی که نوشته شده باشد - بدون وضو جایز نیست. 175

آیات عظام تبریزی، سیستانی، فاضل، مکارم و وحید: مس اسمای باری تعالی - به هر زبان و کیفیتی که نوشته شده باشد - بنا بر احتیاط واجب، بدون وضو جایز نیست. 176

پرسش 103. لمس کردن کلمه «بسمه تعالی» و یا «ا...» - که به جای کلمه «الله» می نویسند - بدون وضو چه حکمی دارد؟

امام: مس اسمای باری تعالی یا جزئی از آنها - به هر زبان و کیفیتی که نوشته شده باشد - بدون وضو جایز نیست. 177

آیات عظام بهجت، صافی: بنا بر احتیاط واجب، بدون وضو مس نکنند. 178

آیات عظام تبریزی، خامنه ای، سیستانی، فاضل، مکارم و نوری: اشکال ندارد (هر چند بهتر است که مس نکنند). 179.

آیه الله وحید: مس «ا...» اشکال ندارد؛ ولی مس «بسمه تعالی» بنا بر احتیاط واجب جایز نیست. 180

آرم جمهوری اسلامی

پرسش 104. آیا مس کردن نقش آرم جمهوری اسلامی ایران - که روی نامه ها و... وجود دارد - حرام است؟ آیات عظام امام، تبریزی، سیستانی، صافی، وحید و نوری: بنا بر احتیاط واجب بدون طهارت مس نکنند. 181

آیه الله بهجت: مس آن، بدون طهارت جایز نیست. 182

آیه الله خامنه ای: چنانچه در نظر عرف اسم جلاله محسوب و خوانده شود، مس آن بدون طهارت حرام است. 183

آیات عظام فاضل و مکارم: اشکال ندارد؛ ولی بهتر است آن را مس نکنند. 184

اسامی معصومین

پرسش 105. لمس کردن نام نبی اکرم (صلی الله علیه و آله) و سلم، امامان (علیهم السلام) و حضرت زهرا علیها السلام بدون وضو چگونه است؟ آیات عظام امام، بهجت، خامنه ای، صافی، فاضل، مکارم و نوری: بنا بر احتیاط واجب اسمای آنان را بدون وضو مس نکند. 185

آیات عظام تبریزی، سیستانی و وحید: بهتر (احتیاط مستحب) است اسمای آنان را بدون وضو مس نکند. 186

اسم «عبدالله»

پرسش 106. افرادی که اسمشان «عبدالله» و «حبیب الله» و... است، اگر بدون وضو آن را بنویسند و مس کنند، چه حکمی دارد؟

آیات عظام امام، بهجت، خامنه‌ای، صافی و نوری: مس اسم «الله» بدون وضو جایز نیست؛ هر چند جزئی از اسم مرکب باشد. 187

آیات عظام تبریزی، سیستانی و فاضل: اشکال ندارد؛ هر چند بهتر است که مس نکنند. 188
آیات عظام مکارم و وحید: بنابر احتیاط واجب، مس اسم «الله» بدون وضو جایز نیست؛ هر چند جزئی از اسم مرکب باشد. 189

گردن بند اسمای جلاله

پرسش 107. استفاده از گردن بند منقش به نام خدا چه حکمی دارد؟
آیات عظام امام، بهجت، خامنه‌ای، صافی و نوری: استفاده از آن مانع ندارد؛ ولی بدون طهارت، آن را مس نکنند. 190
آیات عظام تبریزی، سیستانی، فاضل، مکارم و وحید: استفاده از آن مانع ندارد؛ ولی بنابر احتیاط واجب، مس اسم «الله» بدون وضو جایز نیست. 191
تبصره. استفاده از گردن بند یاد شده، غیر از تماس بدن با آن است. آنچه ممنوع است، تنها تماس است؛ نه استفاده از آن بنابر این اگر کسی آن را روی لباس خود ببندد و یا روکش برای آن بگذارد و بدون طهارت هم باشد، اشکال ندارد.

گردن بند قرآن

پرسش 108. آویختن گردن بندی که روی آن آیه قرآن نوشته شده است، در ایام عادت چه حکمی دارد؟
همه مراجع: استفاده از گردن بند مانع ندارد؛ باید نوشته آیه قرآن با بدن تماس پیدا نکند. 192

عقیق اسمای جلاله

پرسش 109. آیا می‌توان عقیقی که روی آن اسمای متبرکه نوشته شده، به گردن انداخت و با آن به دستشویی رفت؟
همه مراجع: اگر باعث هتک و بی‌حرمتی نشود، اشکال ندارد. 193

احکام نماز

اهمیت نماز

پرسش 110. درباره وجوب نماز و فواید آن توضیح دهید؟
«**أَقِمِ الصَّلَاةَ لِذِكْرِي**» 194؛ «نماز را به یاد من به پای دارید».
نماز تنها در شریعت اسلام تشریح نشده است؛ بلکه این عبادت در ادیان پیشین نیز به شکل‌های مختلفی وجود داشت. قرآن مجید، آن را از وصایای چند تن از پیامبران 195 و امام صادق (علیه‌السلام)، آن را آخرین و مهم‌ترین سفارش‌های پیامبران دانسته است. 196
نماز ستون دین و مهم‌ترین و با ارزش‌ترین عبادت‌ها است که اگر در درگاه خداوند پذیرفته شود، عبادت‌های دیگر نیز قبول می‌شود و اگر پذیرفته نشود، اعمال دیگر نیز ارزش نخواهد داشت. از این رو ترك آن، از بزرگ‌ترین گناهان کبیره است. پیامبر (صلی‌الله‌علیه‌وآله) فرمود: «کسی که به نماز اهمیت ندهد و آن را سبک بشمارد، سزاوار عذاب آخرت است».

نماز دارای آثار و برکاتی است؛ از جمله:

1. احیای ذکر خدا در فرد و جامعه «**أَقِمِ الصَّلَاةَ لِذِكْرِي**» 197؛
 2. کسب آرامش درونی «**أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ**» 198؛
 3. بهترین عامل باز دارنده از فحشا و منکر «**إِنَّ الصَّلَاةَ تَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ**» 199؛
 4. بهترین وسیله تقوا و پرهیزکاری «**يَا أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا... لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ**» 200.
- نماز یازده جزء واجب دارد: نیت، تکبیرة الاحرام، قیام (ایستادن هنگام تکبیرة الاحرام و قیام متصل به رکوع)، رکوع، سجود، قرائت، ذکر، تشهد، سلام، ترتیب، موالات. بعضی از این اجزا رکن نماز محسوب می‌شود؛ یعنی، اگر انسان آنها را به‌جا نیاورد یا در نماز اضافه کند، نمازش باطل می‌شود؛ خواه از روی عمد باشد یا به‌طور اشتباه (پنج مورد اول)؛ بر خلاف باقی اجزا که اگر انسان آنها را از روی اشتباه و فراموشی به‌جا نیاورد یا اضافه کند،

نمازش باطل نمی‌شود.
 رعایت بعضی از امور نیز حضور قلب را زیاد می‌کند و در نتیجه نماز در پیشگاه حق پذیرفته‌تر خواهد بود؛ مانند:
 الف. نمازگزار چشم‌ها را نبندد.
 ب. با انگشتان، دست‌ها و موی سر یا صورت بازی نکند.
 ج. در هنگام خواندن حمد یا سوره و یا ذکر، برای شنیدن حرف کسی سکوت نکند.
 د. از هر کاری که خضوع و خشوع را از بین می‌برد، اجتناب ورزد.
 نماز يك ترکیب و هیئت خاصی دارد که اگر نمازگزار به شکل و صورت آن خلل وارد سازد، نماز از بین رفته و در نتیجه باطل می‌شود. این موارد عبارت است از: سخن گفتن، خندیدن با صدا (نه لبخند)، گریستن برای کار دنیایی، روی از قبله برگرداندن، خوردن و آشامیدن، بر هم زدن صورت نماز و کم و زیاد کردن ارکان نماز. اینها را مبطلات نماز نیز می‌گویند.

نمازهای واجب

پرسش 111. نمازهای واجب کدام است؟

1. نماز یومیه،
2. نماز آیات،
3. نماز میت،
4. نماز قضای پدر،
5. نماز طواف واجب،
6. نمازی که به سبب اجاره، نذر، عهد و قسم واجب می‌شود.

نمازهای مستحب

پرسش 112. نمازهای مستحب کدام است؟

1. نماز عید فطر [در زمان غیبت]،
2. نماز عید قربان [در زمان غیبت]،
3. نماز وحشت،
4. نماز جعفر طیار،
5. نماز غفیله،
6. نماز اول ماه،
7. نوافل یومیه (نافله‌های شبانه روزی)،
8. نماز شب،
9. نماز زیارت،
10. نماز تحیت مسجد،
11. نماز شکر،
12. نماز باران،
13. نماز برآورده شدن حاجت.

لباس نمازگزار

پرسش 113. شرایط لباس نمازگزار کدام است؟

1. پاک باشد (نجس نباشد).
2. مباح باشد.
3. از اجزای مردار نباشد (حتی کمر بند و کلاه).
4. از حیوان حرام گوشت نباشد (به عنوان مثال از پوست پلنگ یا روباه تهیه نشده باشد).
5. اگر نمازگزار مرد است، لباس او طلا یا ابریشم خالص نباشد و زینت طلا (حتی انگشتر طلا) نپوشد.

مکان نمازگزار

پرسش 114. شرایط مکان نمازگزار کدام است؟

1. مباح باشد (غصبی نباشد).
2. بی حرکت باشد (مانند اتومبیل در حال حرکت نباشد).
3. جای آن تنگ و سقف آن کوتاه نباشد تا بتواند قیام و رکوع و سجود را به طور صحیح انجام دهد.
4. جایی که پیشانی را می‌گذارد (در حال سجده)، پاک باشد.
5. مکان نماز گزار اگر نجس است، تر نباشد که به بدن یا لباس وی سرایت کند (و اگر خشک باشد، مانعی ندارد).
6. جایی که پیشانی را در حال سجده می‌گذارد، از جای قدم‌های او بیش از چهار انگشت بسته، پست‌تر یا بلندتر نباشد؛ ولی اگر شیب زمین کم باشد اشکال ندارد.

حجاب در نماز

- پرسش 115. اگر خانمی در بین نماز متوجه شود که موهای او از چادر بیرون آمده، تکلیفش چیست؟ اگر بعد از نماز بفهمد، آیا درست است؟
- همه مراجع (به جز بهجت، تبریزی و وحید): اگر در بین نماز بفهمد، باید آن را بلافاصله بپوشاند و نمازش صحیح است؛ به شرط آنکه پوشاندن زیاد طول نکشد. اگر بعد از نماز بفهمد، نمازش صحیح است. 201
- آیات عظام بهجت و وحید: اگر در بین نماز بفهمد، باید آن را بلافاصله بپوشاند و بنابر احتیاط واجب نماز را تمام کند و دوباره بخواند. و اگر بعد از نماز بفهمد، نمازش صحیح است. 202
- آیه‌الله تبریزی: اگر در بین نماز بفهمد، نمازش باطل است و اگر بعد از نماز بفهمد، نمازش صحیح است. 203

نماز با مانتو

- پرسش 116. نماز خواندن با مانتو و روسری چه حکمی دارد؟
- همه مراجع: اگر مقدار واجب پوشش و شرایط لباس نماز گزار در آن رعایت شود، اشکال ندارد؛ هر چند نماز با چادر برای رعایت پوشش در نماز، آسان‌تر و بهتر است. 204
- تبصره. مقدار واجب پوشش برای زن در حال نماز، پوشاندن تمام بدن حتی موی سر به جز صورت (به مقداری که در وضو شسته می‌شود) و دست‌ها تا مچ و پاها تا مچ است. اما برای آنکه یقین کند مقدار واجب را پوشانده است، باید 205 مقداری از اطراف صورت و قدری پایین‌تر از مچ را هم بپوشاند.

پوشش پا

- پرسش 117. آیا پوشاندن کف پا هنگام سجده کردن واجب است؟
- همه مراجع: خیر، پوشاندن روی پا و کف آن واجب نیست. 206

لباس نجس

- پرسش 118. بعد از نماز فهمیدم که لباس یا بدنم نجس بوده است؛ نمازم چه حکمی دارد؟
- همه مراجع: اگر بعد از نماز متوجه نجس بودن بدن یا لباس شده‌اید، نماز صحیح است. 207

فراموشی نجاست لباس

- پرسش 119. اگر شخصی نجاست لباس یا بدن را فراموش کرده و نماز خوانده باشد، قضا دارد یا خیر؟
- همه مراجع (به جز سیستانی): باید نماز را دوباره بخواند و اگر وقت آن گذشته است، قضا کند. 208
- آیه‌الله سیستانی: اگر فراموشی او از روی بی‌اعتنایی باشد، بنابر احتیاط واجب دوباره بخواند و اگر وقت گذشته است، قضا کند. در غیر این صورت، لازم نیست نماز را دوباره بخواند. 209

نماز بر روزنامه

- پرسش 120. اگر در نماز جمعه از روزنامه‌ای که اسم خدا در آن نوشته شده، به عنوان زیر انداز استفاده کنیم، چطور است؟
- همه مراجع: نباید بر روی چیزی که ایستادن و نشستن بر آن حرام است (مثل روزنامه یا فرش) که اسم خدا بر آن نوشته شده، نماز خواند. 210

رکوع نماز

پرسش 121 . آیا در رکوع نماز باید دست‌ها روی زانو باشد ؛ یا اگر بالاتر از زانو هم گذاشته شود، اشکال ندارد؟ آیات عظام امام، بهجت، تبریزی، فاضل، صافی و نوری: در رکوع واجب است، به مقداری خم شود که بتواند کف دست‌ها را بر زانو بگذارد ؛ ولی گذاشتن دست‌ها بر زانو‌ها واجب نیست. 211
آیات عظام سیستانی و وحید: در رکوع واجب است به مقداری خم شود که بتواند سر انگشت‌ها را بر زانو بگذارد ؛ ولی گذاشتن دست‌ها بر زانو‌ها واجب نیست. 212
آیه‌الله مکارم: در رکوع واجب است به اندازه‌ای خم شود که بتواند کف دست‌ها را بر زانو بگذارد و گذاشتن کف دست‌ها بر زانو، بنابر احتیاط، واجب است. 213

نجاست فرش نمازگزار

پرسش 122 . اگر فرش اتاق نجس باشد، آیا نماز بر روی آن صحیح است؟
همه مراجع: اگر فرش نجس، خشک باشد و رطوبت آن به بدن یا لباس نمازگزار نرسد، اشکال ندارد. 214

نجاست مهر

پرسش 123 . اگر مهر نماز و یا محل سجده نجس باشد، نماز بر آن صحیح است؟
همه مراجع: خیر، باید مهر و جای سجده پاک باشد، هر چند خشک شده باشد. 215

موانع سجده

پرسش 124 . اگر هنگام گذاشتن پیشانی روی مهر، قسمتی از موی سر یا چادر بین پیشانی و مهر حایل شود، وظیفه چیست؟
همه مراجع: باید به طوری که پیشانی از روی مهر بلند نشود، موی سر یا چادر را کنار بزند و بعد از استقرار پیشانی روی مهر، ذکر سجده را بگوید. البته اگر پیشانی به مقداری که در سجده لازم است، روی مهر باشد، کنار زدن چادر یا موی سر از پیشانی لازم نیست. 216

مهر نماز

پرسش 125 . سجده بر مهر چرک دار چگونه است؟
همه مراجع: باید بین پیشانی و چیزی که سجده بر آن صحیح است، چیزی حایل نشود. پس اگر مهر به قدری چرک باشد که پیشانی به خود مهر نرسد، سجده باطل است. اما اگر رنگ مهر تغییر کرده است، اشکال ندارد. 217

زخم پیشانی

پرسش 126 . وسط پیشانی جوش زده، در سجده خونی می‌شود، چگونه سجده کنیم؟
همه مراجع: تمام پیشانی جای سجده است و در مورد سؤال، باید با قسمت سالم پیشانی، سجده کنید که مهر خونی نشود. 218

تکرار ذکر نماز

پرسش 127 . اگر جملات «حمد» و سوره یا اذکار نماز چند مرتبه تکرار شود، برای نماز اشکالی ایجاد می‌کند؟
همه مراجع: تکرار کردن آیات «حمد» و سوره یا ذکرهای رکوع و سجود و تسبیحات اربعه، بدون قصد جزئیت - بلکه برای ثواب یا احتیاط - مانعی ندارد ؛ به شرط آنکه به حد وسواس نرسد. 219

تکرار سر بر مهر

پرسش 128 . اگر دو بار سر به مهر بخورد، وظیفه چیست؟
همه مراجع (به جز وحید): اگر مرتبه دوم بی‌اختیار باشد، روی هم يك سجده محسوب می‌شود. 220
آیه‌الله وحید: اگر نتواند سر را ننگه دارد و بی‌اختیار دوباره به جای سجده برسد، بنابر احتیاط واجب روی هم يك سجده محسوب نمی‌شود (اگر چه يك سجده آورده شده است). پس اگر ذکر نگفته باشد، بنابر احتیاط واجب به قصد آنچه به او امر دارد - اعم از واجب و مستحب - ذکر بگوید. 221

تسبیحات نماز

پرسش 129. آیا می‌توان به عمد تسبیحات اربعه را کمتر یا بیشتر از سه بار خواند؟
همه مراجع (به جز فاضل): ذکر تسبیحات اربعه يك مرتبه كافی است؛ ولی بهتر است سه بار بگوید و خواندن آن
بیش از سه مرتبه به قصد ذکر، اشکال ندارد. 222
آیه‌الله فاضل: احتیاط واجب آن است که تسبیحات اربعه را سه بار بگوید. 223

سلام نماز

پرسش 130. اگر برای سلام نماز فقط جمله «السلام علیکم ورحمة الله و برکاته» بگوییم، کافی است، یا دو سلام
قبلی هم لازم است؟
همه مراجع: آری، کافی است؛ ولی بهتر است دو سلام قبلی را نیز بگوید. 224

طلا در نماز

پرسش 131. نماز مرد با زنجیر و انگشتر طلا چه حکمی دارد؟
همه مراجع (به جز خامنه‌ای): نماز با آن باطل است. 225
آیه‌الله خامنه‌ای: بنا بر احتیاط واجب، نماز با آن باطل است. 226

نماز زنان

پرسش 132. آیا محل ایستادن خانم‌ها در نماز، باید عقب‌تر از مردها باشد؟
آیات عظام امام، بهجت، صافی و نوری: خیر، اگر جلوتر از مرد هم بایستد اشکال ندارد؛ ولی بهتر است زن عقب‌تر
از مرد بایستد. 227
آیه‌الله تبریزی: باید حداقل بین زن و مرد يك وجب فاصله باشد و با رعایت فاصله، اگر زن هم جلوتر بایستد، نمازش
صحیح است. 228
آیه‌الله خامنه‌ای: بنا بر احتیاط واجب باید حداقل بین زن و مرد يك وجب فاصله باشد و با رعایت فاصله، اگر زن هم
جلوتر بایستد، نمازش صحیح است. 229
آیات عظام فاضل و مکارم: زن باید عقب‌تر از مرد بایستد؛ وگرنه نماز او باطل است و فرقی بین محرم و نامحرم
نیست. 230
آیه‌الله سیستانی: بنا بر احتیاط لازم، زن باید عقب‌تر از مرد بایستد و فرقی بین محرم و نامحرم نیست. 231
آیه‌الله وحید: باید بین مرد و زن در حال نماز، حداقل يك وجب فاصله باشد؛ ولی اگر زن برابر مرد یا جلوتر - در
کمتر از فاصله‌ای که ذکر شد - بایستد و هر دو با هم وارد نماز شوند، باید نماز را دوباره بخوانند. 232

حرکت در نماز

پرسش 133. اگر در حال خواندن «حمد» و سوره، به انسان تنه بزنند و او بی اختیار قدری حرکت کند، نمازش چه
حکمی دارد؟
همه مراجع: اگر از حال نماز گزار خارج نشود، نمازش باطل نیست و ذکر را که در حال حرکت گفته است - بنا بر
احتیاط واجب - دوباره در حال آرامش بدن تکرار کند. 233
تبصره. تکرار ذکر به نظر آیه‌الله سیستانی، تبریزی و وحید، بنا بر احتیاط مستحب است.

نماز روی تخت

پرسش 134. آیا نماز خواندن روی تخت و تشك ابری صحیح است؟
همه مراجع: اگر هنگام نماز، تخت حرکت زیادی نداشته و بدن در موقع قرائت و ذکر روی آن آرام باشد، نماز
صحیح است. 234

نماز در هواپیما

پرسش 135. نماز خواندن در هواپیما و قطار در حال حرکت چگونه است؟
همه مراجع: مکان نماز گزار باید بی حرکت باشد. بلی، اگر به واسطه تنگی وقت یا ضرورت دیگری، ناچار باشد که
در هواپیما یا ترن در حال حرکت نماز بخواند، باید استقرار و قبله را در حد ممکن رعایت کند و در حال چرخش به
طرف قبله، چیزی نخواند. 235

شرایط نامساعد نماز

پرسش 136 . در چه صورتی تکلیف نماز از انسان برداشته می‌شود؟
همه مراجع: در هیچ حالتی تکلیف نماز از شخص مگلف ساقط نمی‌شود. اگر نمی‌تواند ایستاده نماز بگزارد، باید نشسته بخواند و اگر نشسته نمی‌تواند، خوابیده و به پهلو راست رو به قبله بخواند. اگر به پهلو راست نمی‌تواند، به پهلو چپ بخواند. در غیر این صورت به پشت بخوابد، به طوری که کف پای او رو به قبله باشد. حتی در اتوبوس یا هواپیما اگر وقت نماز تنگ باشد، باید در حد مقدور نسبت به قبله و رکوع و سجود اقدام کند. 236

خوردن در نماز

پرسش 137 . اگر در حین نماز غذای بین دندان‌ها را فرو برد، اشکالی به نماز می‌رسد؟
همه مراجع (به جز امام، فاضل و نوری) فرو بردن ذرات غذای مانده در لای دندان‌ها، موجب بطلان نماز نمی‌شود. همچنین اگر قند یا شکر و مانند اینها در دهان مانده باشد و در حال نماز کم‌کم آب شود و فرو رود، نمازش اشکال پیدا نمی‌کند. 237
آیات عظام امام و فاضل‌فرو بردن ذرات غذای مانده در لای دندان‌ها، موجب بطلان نماز نمی‌شود؛ ولی اگر قند یا شکر و مانند اینها در دهان مانده باشد و در حال نماز کم‌کم آب شود و فرو رود، نمازش اشکال پیدا می‌کند. 238
آیه‌الله نوری احتیاط واجب آن است که در بین نماز، غذای مانده در لای دندان‌ها را فرو ندهد؛ ولی اگر قند و شکر و مانند اینها در دهان مانده باشد و در حال نماز کم‌کم آب شود و فرو رود، اشکال ندارد. 239

حواس پرتی در نماز

پرسش 138 پرت شدن حواس در نماز - در حالی که حمد و سوره می‌خواند - نماز را باطل می‌کند یا خیر؟
همه مراجع حواس پرتی و غرق شدن در افکار مختلف، نماز را باطل نمی‌کند؛ مگر به حدی غافل شود که اگر از او بپرسند چه می‌کنی، نتواند پاسخ دهد که نماز می‌خوانم. 240

شك در نماز

پرسش 139 . شك بعد از محل را با مثال توضیح دهید؟
همه مراجع: شك بعد از محل، مانند آن است که در حال خواندن سوره، شك کند «حمد» را خوانده یا نه؛ در رکوع شك کند سوره را خوانده یا نه؛ در سجده شك کند رکوع را انجام داده یا نه؛ بعد از سلام شك کند تشهد را خوانده یا نه و... در تمام این موارد نباید به شك خود اعتنا کند؛ بلکه باید نماز را ادامه دهد و نماز صحیح است. 241

كثير الشك

پرسش 140 . کسانی که زیاد شك می‌کنند، در نماز چه تکلیفی دارند؟
همه مراجع: كثير الشك به کسی می‌گویند که نمی‌تواند، سه نماز پشت سر هم را بدون شك بخواند در این صورت نباید به شك خود اعتنا کند؛ یعنی، هر طرف را که به نفع او است، انتخاب کند. برای مثال اگر در نماز صبح بین دو و سه شك کند، بگوید دو رکعت خوانده‌ام و اگر در به جای آوردن سجده و رکوع شك کند، بگوید انجام داده‌ام. 242

نماز احتیاط

پرسش 141 . کیفیت نماز احتیاط را توضیح دهید؟
همه مراجع: کسی که نماز احتیاط بر او واجب شد، بعد از سلام نماز، باید فوری نیت نماز احتیاط کند و تکبیرة الاحرام بگوید و فقط «حمد» را بخواند و به رکوع و سجده رود. پس از سجده دوم، اگر يك رکعت نماز احتیاط بر او واجب است، تشهد و سلام دهد و اگر دو رکعت بر او واجب است، رکعت دوم را مانند رکعت اول انجام دهد و پس از تشهد، سلام دهد.
نماز احتیاط سوره و قنوت ندارد و باید نیت آن را به زبان نیورد و بنابر احتیاط واجب «حمد» و حتی «بسم الله» آن را هم آهسته بگوید. در بین نماز اصلی و نماز احتیاط، کاری که نماز را باطل می‌کند، انجام ندهد. 243

سجده سهو

پرسش 142 . دستور سجده سهو را بیان دارید؟

همه مراجع: برای سجده سهو، بعد از نماز فوری نیت سجده سهو کند و پیشانی را بر چیزی که سجده بر آن صحیح است، بگذارد و بگوید: «بسم الله و بالله السلام عليك ايها النبي و رحمة الله و بركاته». بعد بنشیند و دوباره سجده رود و ذکر را که گفته شد، بخواند و بنشیند و پس از تشهد بگوید: «السلام عليكم و رحمة الله و بركاته». 244 تبصره. آیه الله مکارم: رعایت پوشش بدن، قبله و داشتن وضو نیز لازم است. آیه الله بهجت: بنا بر احتیاط واجب رعایت پوشش، قبله و وضو لازم است.

نماز قضا

پرسش 143. کسی که نماز و روزه قضا بر گردن دارد، آیا می تواند نماز و روزه مستحبی به جا آورد؟ همه مراجع: می تواند نماز مستحبی بخواند؛ ولی نمی تواند روزه مستحبی بگیرد. 245

پرسش 144. آیا برای خواندن نماز قضا، می توانیم به جماعت اقتدا کنیم؟ همه مراجع: بلی، اقتدا به جماعت در نماز قضا، اشکال ندارد و لازم نیست هر دو يك نماز بخوانند؛ بلکه قضای نماز صبح را می توان به نماز ظهر یا عصر امام جماعت اقتدا کرد. 246

نماز قضای پدر

پرسش 145. آیا قضای نماز پدر را باید پسر بزرگ بخواند یا دیگری هم می تواند انجام دهد؟ همه مراجع: نماز قضای پدر تنها بر عهده پسر بزرگ خانواده (بعد از فوت پدر) است. اما اگر کس دیگری هم به جا آورد، اشکال ندارد و رفع تکلیف از پسر می شود. پسر بزرگ نیز می تواند کسی را برای خواندن نماز پدر اجیر کند. اگر پدر وصیت کند که از ثلث مالش برای قضای نماز او اجیر بگیرند، پس از خواندن اجیر، قضای نماز از عهده پسر بزرگ ساقط می شود. 247

فضیلت نماز جماعت

پرسش 146. در نماز فرادا بهتر می توانم به مستحبات عمل کنم، در این صورت باز هم جماعت را توصیه می کنید؟ همه مراجع: بلی، نماز جماعت مختصر، از نماز فرادایی که طول داده شود، بهتر است. در روایتی آمده است: اگر يك نفر به امام جماعت اقتدا کند، هر رکعت از آن نماز ثواب 150 نماز دارد و اگر دو نفر اقتدا کنند، ثواب ششصد نماز دارد. و اگر عدد آنها از ده تجاوز کند؛ چنانچه تمام آسمان ها کاغذ، دریاها مرکب، درخت ها قلم و جن و انس و ملائکه نویسنده شوند، نمی توانند ثواب يك رکعت آن را بنویسند. 248

اقتدای نماز جماعت

پرسش 147. پس از تکبیر امام جماعت هنوز صف های جلو تکبیر نگفته اند؛ کسی در صف های بعدی تکبیره الاحرام می گوید، نمازش چه حکمی دارد؟ همه مراجع (به جز بهجت): اگر صف های جلو آماده نماز هستند و تکبیر گفتن آنها نزدیک است، افراد در صف های بعدی می توانند «تکبیره الاحرام» بگویند و وارد نماز شوند. 249 آیه الله بهجت: احتیاط واجب آن است که پیش از تکبیر، کسانی که در صف های جلو هستند، تکبیر نگویند. 250

محل نماز آیات

پرسش 148. اگر خورشید گرفتگی در شهر ما قابل رؤیت نباشد و یا در شهر دیگری زلزله شود، نماز آیات بر ما واجب می شود؟ همه مراجع: اموری که نماز آیات برای آنها واجب است، در هر محلی که اتفاق بیفتد، فقط مردم همان جا باید نماز آیات بخوانند و بر مردم شهرهای مجاور آن، واجب نیست. 251

نماز استیجاری

پرسش 149. آیا می توانم برای نماز و روزه هایی که از من قضا شده، کسی را اجیر بگیرم و یا دوستانم به من کمک کنند؟ همه مراجع: شخص مکلف تا زمانی که زنده است، نمی تواند دیگری را برای انجام دادن نماز و روزه های قضا، اجیر کند و یا به کمک بگیرد؛ بلکه واجب است به هر صورت که می تواند، خود آنها را به جا آورد. 252

نماز شب

پرسش 150. کیفیت خواندن نماز شب چگونه است؟
همه مراجع: نافله شب در مجموع یازده رکعت است که چهار نماز دو رکعتی آن، به نیت نافله «شب» و دو رکعت آن به نیت نماز «شفع» و یک رکعت آن به نیت نماز «وتر» خوانده می‌شود.
نافله شب از مهم‌ترین نمازهای مستحبی است که در آیات و روایات، بر آن تأکید شده است و تأثیر عمیقی در صفای روح و پاکی قلب و تربیت نفوس انسانی و حل مشکلات دارد. آدابی برای آن در کتاب‌های دعا ذکر شده است که رعایت آن خوب است؛ ولی می‌توان نماز شب را بدون این آداب و مثل نمازهای معمولی نیز انجام داد. اگر شخص به هر علتی نتواند آخر شب بیدار شود، می‌تواند قبل از خواب آنها را به جای آورد. 253

سوره نماز مستحبی

پرسش 151. آیا خواندن سوره در نمازهای مستحبی لازم است؟
همه مراجع: خواندن سوره در نمازهای مستحبی لازم نیست؛ ولی در بعضی از نمازهای مستحبی (مثل نماز جعفر طیار که سوره مخصوصی دارد)، اگر بخواهد به دستور آن رفتار کند، باید همان سوره را بخواند. 254

نماز مستحبی

پرسش 152. آیا نماز مستحبی را می‌توان در حال حرکت خواند؟ رعایت قبله در نمازهای مستحبی چگونه است؟
همه مراجع (به جز بهجت): نماز مستحبی در حال حرکت صحیح است و در هنگام راه رفتن و سواری، برای نماز مستحبی رعایت قبله لازم نیست. 255
آیه‌الله بهجت: ولی در حال کار کردن در منزل، بنابر احتیاط واجب، مراعات قبله لازم است. 256

نماز جمعه

پرسش 153. نماز جمعه واجب است یا مستحب و به جای نماز ظهر محسوب می‌شود یا خیر؟
همه مراجع (به جز تبریزی، صافی و مکارم): در زمان غیبت ولی عصر (عج) نماز جمعه واجب تخییری است و بهتر است انسان در این نماز شرکت کند برای کسی که آن را به جا می‌آورد، کفایت از نماز ظهر می‌کند؛ ولی احتیاط آن است که هر دو را بخواند. 257
آیه‌الله تبریزی: اگر نماز جمعه با شرایطش اقامه شود، شرکت در آن احتیاط واجب است و برای کسی که آن را به جا آورد، کفایت از نماز ظهر می‌کند. 258
آیه‌الله صافی: شرکت در اقامه نماز جمعه، بسیار خوب است؛ ولی کسی که نماز جمعه را به جا می‌آورد، بنابر احتیاط واجب باید نماز ظهر را بخواند و به نماز جمعه اکتفا نکند. 259
آیه‌الله مکارم: در زمان غیبت ولی عصر (عج) نماز جمعه واجب تخییری است و برای کسی که آن را به جا می‌آورد، کفایت از نماز ظهر می‌کند؛ ولی به هنگام تشکیل حکومت اسلامی، احتیاط در خواندن نماز جمعه است. 260

نماز غفیله

پرسش 154. نماز غفیله چیست؟
همه مراجع: یکی از نمازهای مستحبی «نماز غفیله» است که بین نماز مغرب و عشا خوانده می‌شود. در رکعت اول بعد از حمد، به جای سوره این آیه را بگوید:
« وَ ذَا النُّونِ إِذْ ذُهِبَ مُغَاضِبًا فَظَنَّ أَنْ لَنْ نَقْدِرَ عَلَيْهِ فَنَادَى فِي الظُّلُمَاتِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ فَاسْتَجَبْنَا لَهُ وَجَنَّبَاهُ مِنَ الْعَمِّ وَكَذَلِكَ نُجَجِي الْمُؤْمِنِينَ .»
در رکعت دوم نیز بعد از حمد این آیه را بخواند: **« وَ عِنْدَهُ مَفَاتِحُ الْغَيْبِ لَا يَعْلَمُهَا إِلَّا هُوَ وَ يَعْلَمُ مَا فِي الْبُرِّ وَ الْبَحْرِ وَ مَا تَسْفُطُ مِنْ وَرْقَةٍ إِلَّا يَعْلَمُهَا وَ لَا حَبَّةٌ فِي ظِلْمَاتِ الْأَرْضِ وَ لَا رَطْبٍ وَ لَا يَابِسٍ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ .»**
و در قنوت آن بگوید: **« اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِمَفَاتِحِ الْغَيْبِ الَّتِي لَا يَعْلَمُهَا إِلَّا أَنْتَ أَنْ تُصَلِّيَ عَلَيَّ مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ وَ أَنْ تَفْعَلَ بِي كَذَا وَ كَذَا»** [و به جای این کلمه حاجت خود را ذکر و سپس بگوید: **« اللَّهُمَّ أَنْتَ وَلِيُّ نِعْمَتِي وَ الْقَادِرُ عَلَيَّ طَلِبْتَنِي تَعْلَمُ حَاجَتِي فَاسْأَلْكَ بِحَقِّ مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ - عَلَيْهِ وَ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ - لِمَا قَضَيْتَهَا لِي.»**
می‌توان نماز غفیله را به جای دو رکعت نافله نماز مغرب به جای آورد. 261

احکام نماز و روزه اساتید و دانشجویان

روزه اساتید و دانشجویان

پرسش 155. اساتید و دانشجویان در صورتی که کمتر از ده روز در محل تحصیل و خوابگاه می‌مانند، تکلیف نماز و روزه‌شان چیست؟

امام: نماز شکسته است و روزه صحیح نیست.

آیات عظام بهجت، صافی، فاضل و نوری: اساتید و دانشجویان، اگر در کمتر از ده روز، حداقل يك بار، بین وطن و دانشگاه رفت و آمد داشته باشند و این وضعیت، تا مدتی ادامه داشته باشد - به طوری که نزد عرف «سفر» کار آنان شمرده شود - نماز ایشان در محل تحصیل و بین راه تمام و روزه صحیح است.

تبصره 1: آیه‌الله صافی مدت لازم برای صدق شغل سفر را حداقل چهار ماه رفت و آمد می‌داند.

تبصره 2 (سفر اول): تمامی دانشجویان و اساتید مذکور، هرگاه بیش از ده روز در وطن خود بمانند، در اولین

مسافرت به محل درس و تدریس، باید نماز را شکسته بخوانند و روزه نگیرند. اما پس از يك رفت و برگشت میان

وطن و محل تحصیل، به وظیفه خود، مانند کثیر السفر عمل کنند و نماز را کامل بخوانند و روزه را بگیرند.

تبصره 3: به فتوای آیه‌الله بهجت، سفر اول با طی مسیر هشت فرسخ، تحقق می‌یابد. از این رو اگر فاصله محل درس

و تدریس از وطن، بیش از هشت فرسخ باشد، در همان اولین مسافرت نیز نمازشان در محل تحصیل، کامل و روزه

صحیح است.

آیه‌الله تبریزی: دانشجویان اگر در مدت کمتر از ده روز، بین وطن و دانشگاه رفت و آمد کند، باید احتیاط کند؛ یعنی،

نماز را تمام و شکسته بخواند و اگر روزه گرفت، صحیح است و قضا ندارد. استاد اگر هر هفته، برای تدریس، به حدّ

مسافت شرعی مسافرت می‌کند - چنانچه مدت تدریس، دو ماه یا زیادتر باشد - باید نماز را تمام بخواند و روزه بگیرد.

تبصره‌ها توجه به اینکه آیت الله تبریزی در این مسئله احتیاط واجب دارند، مقلدان ایشان می‌توانند در این مسئله به

فتوای مرجع تقلید مساوی و یا علم بعدی رجوع کنند و نمازشان را تمام بخوانند و روزه بگیرند.

آیه‌الله سیستانی: 1. کسانی که حداقل سه روز در هفته و یا ده روز در ماه [اگرچه به طور پراکنده] در رفت و آمد

باشند و این برنامه برای مدتی [به طور مثال شش ماه در يك سال و یا حداقل سه ماه در چندسال تحصیلی] ادامه یابد،

کثیر السفر محسوب می‌شوند و نمازشان در محل تحصیل و بین راه تمام و روزه‌شان صحیح است.

2. کسانی که سه سال یا بیشتر و هر سال حداقل 15 روز در ماه و یا 6 ماه در سال [اگرچه به طور پراکنده] در

محل تحصیل و خوابگاه اقامت داشته باشند، آنجا در حکم وطن آنهاست و تا ادامه این وضعیت همواره در محل

تحصیل، نمازشان کامل و روزه‌شان صحیح است [در بین راه نماز شکسته است].

تبصره 1: در هر دو صورت اگر در دو هفته اول، قصد اقامت ده روز نکنند، باید احتیاط نمایند؛ یعنی، نمازشان را

هم تمام و هم شکسته بخوانند و روزه را هم بگیرند و هم قضا نمایند.

تبصره 2: یا توجه به اینکه آیه‌الله سیستانی، رجوع به مرجع تقلید مساوی را جایز می‌داند، مقلدان ایشان می‌توانند در

این مسئله به مرجع مساوی دیگر، مراجعه کنند؛ [به شرط اینکه مرجع تقلید جدید] رجوع به مرجع مساوی

آیه‌الله خامنه‌ای: اساتید و دانشجویان بورسیه و مأمور به تحصیل، اگر در کمتر از ده روز، حداقل يك بار بین وطن و

دانشگاه رفت و آمد داشته باشند، نماز آنان تمام و روزه ایشان صحیح است؛ اما دیگر دانشجویان، نمازشان شکسته و

روزه آنها صحیح نیست.

تبصره‌ها توجه به اینکه آیه‌الله خامنه‌ای در مسئله رجوع به مرجع مساوی، احتیاط واجب دارند، دانشجویان می‌توانند

در این مسئله به مرجع تقلید مساوی دیگر، مراجعه کنند؛ [به شرط اینکه مرجع تقلید جدید] رجوع به مرجع مساوی

را جایز دانسته باشد و نماز دانشجوی مسافر را تمام و روزه او را صحیح بداند (مانند آیه‌الله بهجت).

آیه‌الله مکارم: 1 کسانی که حداقل سه روز در هفته در رفت و آمد باشند و این برنامه حداقل دو ماه ادامه می‌یابد،

کثیر السفر محسوب می‌شوند و نمازشان در محل تحصیل و بین راه تمام و روزه‌شان صحیح است.

2. کسانی که دو سال یا بیشتر و هر سال حدود سه - چهار ماه [اگرچه به طور پراکنده] در محل تحصیل یا تدریس و

خوابگاه اقامت داشته باشند، آنجا در حکم وطن آنهاست و تا ادامه این وضعیت همواره نمازشان کامل و روزه‌شان

صحیح است [در بین راه نماز شکسته است].

آیه‌الله وحید: اگر در هفته حداقل چهار روز بین وطن و دانشگاه رفت و آمد کند و این کار برای مدت يك سال یا بیشتر

ادامه داشته باشد، آنجا در حکم وطن است. نماز در آنجا تمام و روزه صحیح است و در بین راه باید احتیاط کند؛

یعنی، نماز را تمام و شکسته بخواند و روزه بگیرد و قضای آن را نیز به جا آورد و اگر رفت و آمد سه روز باشد، در این مورد نیز باید احتیاط کند. 262

پرسش 156. اساتید و دانشجویان، در صورتی که بیش از ده روز با قصد اقامت در محل درس و تدریس می‌مانند، تکلیف نماز و روزه‌شان چیست؟

همه مراجع: برای این گونه افراد، نماز تمام و روزه صحیح است. 263
تبصره: در صورتی که از ابتدا به طور جدّ، قصد ماندن ده روز داشته باشند و بعد از خواندن يك نماز چهار رکعتی، به دلیلی تصمیم بر بازگشت به وطن بگیرند؛ نماز و روزه آنها در محل تحصیل کامل خواهد بود.

پرسش 157. دانشجویانی که در خوابگاه ده روز یا بیشتر می‌مانند و بین آنجا و محل تحصیل رفت و آمد می‌کنند و فاصله بین آن دو، کمتر از چهار فرسخ شرعی (22/5 کیلومتر) است، حکم نماز و روزه‌شان چگونه است؟
امام: اگر در مدت ده روز، تنها يك مرتبه و به اندازه دو ساعت، از خوابگاه به دانشگاه بروند، نماز تمام و روزه صحیح است و در غیر این صورت شکسته است و روزه صحیح نیست. 264

آیات عظام بهجت، سیستانی، فاضل، صافی، مکارم، نوری و وحید: در فرض یاد شده، نماز تمام و روزه صحیح است. 265
آیه‌الله تبریزی: بنابر احتیاط واجب، باید نماز را بین شکسته و تمام جمع کنند و اگر روزه بگیرند، صحیح است و قضا ندارد. 266

آیه‌الله خامنه‌ای: اگر در مدت ده روز، به اندازه يك تا دو ساعت در روز - یا چند روز که مجموع آن به مقدار يك سوم روز یا يك سوم شب باشد - از خوابگاه به دانشگاه بروند، نماز تمام و روزه صحیح است و در غیر این صورت نماز شکسته است و روزه صحیح نیست. 267

پرسش 158. اگر استاد یا دانشجو به طور اتفاقی، به شهری غیر از محل درس مسافرت کند، نماز و روزه او چگونه است؟

همه مراجع (به جز سیستانی): نماز شکسته است و روزه صحیح نیست. 268
آیه‌الله سیستانی: نماز تمام و روزه صحیح است. 269

پرسش 159. حکم نماز و روزه اساتیدی که يك یا چند روز در هفته، به محل تدریس (که فاصله آن با وطن بیش از مسافت شرعی است) رفت و آمد دارند؛ در دو صورت زیر در محل تدریس و بین راه چگونه است؟
الف. محل تدریس يك شهر است.
ب. محل تدریس شهرهای مختلف است.

امام: نماز شکسته است و روزه صحیح نیست. 270
آیات عظام بهجت، خامنه‌ای، فاضل و نوری: اگر رفت و آمد حداقل تا مدتی ادامه داشته باشد - که عرف این کار را شغل او بداند - نماز تمام و روزه صحیح است. 271

آیه‌الله تبریزی: اگر در هفته حداقل يك بار برای تدریس، بین وطن و دانشگاه رفت و آمد می‌کنند، نماز تمام و روزه صحیح است. اگر رفت و آمدشان در مدت هشت یا نه روز، يك بار انجام می‌گیرد، باید احتیاط کنند؛ یعنی، نماز را تمام و شکسته بخوانند و اگر روزه بگیرند، صحیح است و قضا ندارد. 272

آیه‌الله سیستانی: اگر در ماه، ده روز یا بیشتر در سفر باشند و این امر در مدت يك سال، شش ماه و در مدت بیش از يك سال، تا سه ماه ادامه داشته باشد، نماز تمام و روزه صحیح است. اگر در ماه نه یا هشت روز در سفر باشند، باید احتیاط کنند؛ یعنی، نماز را تمام و شکسته بخوانند و روزه بگیرند و قضای آن را نیز به جا آورند. 273

آیه‌الله وحید: اگر چهار روز در هفته را به محل تدریس رفت و آمد داشته باشند، نماز آنان تمام و روزه‌شان صحیح است. اگر سه روز در سفر باشند، بنابر احتیاط بین نماز شکسته و تمام جمع کنند و بنابر احتیاط روزه بگیرند و قضای آن را نیز به جا آورند و اگر کمتر از سه روز باشد، نماز شکسته است و روزه صحیح نیست. 274

آیه‌الله صافی: اگر رفت و آمد حد اقل برای مدت چهار ماه ادامه داشته باشد، نماز تمام و روزه صحیح است. 275

سفر اول

پرسش 160. حکم نماز و روزه دانشجوی مسافر، در سفر اول چگونه است؟

آیه‌الله خامنه‌ای: اساتید و دانشجویان بورسیه در سفر اول و دوم نمازشان شکسته است و نباید روزه بگیرند و از سفر سوم نمازشان کامل و روزه‌شان صحیح است [دیگر دانشجویان بنا بر فتوای مرجع انتخابی عمل نمایند]. آیات عظام صافی، فاضل و نوری: در سفر اول نمازشان شکسته است و نباید روزه بگیرند و از سفر دوم نمازشان کامل و روزه‌شان صحیح است. آیه‌الله بهجت: اگر فاصله محل تحصیل بیش از 45 کیلومتر باشد از همان سفر اول نماز کامل و روزه صحیح است. آیه‌الله مکارم: سه یا چهار روز سفر اول را احتیاط کنند؛ یعنی نماز را هم کامل و هم شکسته بخوانند و روزه را بگیرند و بعد هم قضا کنند ولی در روزهای بعد، نمازشان کامل و روزه‌شان صحیح است [مقلدین ایشان در این احتیاط می‌توانند به مرجع دیگری رجوع کنند]. آیه‌الله سیستانی: دو هفته اول شروع سفر احتیاط کنند [مقلدین ایشان در این احتیاط می‌توانند به مرجع دیگری رجوع کنند].

مسافت شرعی

پرسش 161. مقدار مسافت شرعی چند کیلومتر است؟ آیات عظام امام، بهجت، خامنه‌ای، فاضل، صافی و نوری: مسافت شرعی تقریباً 22/5 کیلومتر است. 276 آیات عظام تبریزی، سیستانی و وحید: مسافت شرعی تقریباً 22 کیلومتر است. 277 آیه‌الله مکارم: مسافت شرعی تقریباً 21/5 کیلومتر است.

احکام روزه

اهمیت روزه

پرسش 162. درباره اهمیت روزه و فواید آن توضیح دهید؟ «**يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ**» 278؛ «ای کسانی که ایمان آورده‌اید! روزه بر شما مقرر شده است؛ همان گونه که بر کسانی که پیش از شما [بودند] مقرر شده بود؛ باشد که پرهیزکاری کنید».

«روزه» در لغت به معنای امساک و خودداری از هر چیز است و در اصطلاح فقه عبارت است از: «امساک و خودداری از موارد هشت‌گانه 279 از هنگام اذان صبح تا اذان مغرب - به قصد انجام دادن فرمان خداوند». شواهد فراوانی در تاریخ به چشم می‌خورد که روزه در میان یهود و مسیحیت و اقوام و ملت‌های دیگر نیز بوده است. آنان به هنگام مواجهه با غم و اندوه و توبه و طلب خشنودی خداوند، روزه می‌گرفتند تا با این کار در پیشگاه او اظهار عجز و تواضع نموده و به گناهان خود اعتراف کنند. از انجیل استفاده می‌شود که مسیح (علیه‌السلام) چهل شبانه روز، روزه داشته است. 280 قرآن مجید به صراحت بیان می‌کند: این فریضه الهی، در امت‌های پیشین نیز واجب بوده است. 281

روزه ابعاد گوناگون و تأثیرات مفیدی بر وجود انسان دارد. مهم‌ترین این آثار عبارت است:

1. روزه روح انسان را تلطیف و اراده او را قوی و غریزه‌هایش را تعدیل می‌کند «**لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ**».

2. روزه برای برقراری مساوات میان فقیر و غنی است تا مردم با چشیدن طعم گرسنگی، به یاد فقیران و محرومان بیفتند و حق آنان را ادا کنند. 282

3. روزه اثر بهداشتی و درمانی فراوان دارد و باعث سلامتی و تندرستی جسم می‌گردد. 283 الکسی سوفورین (دانشمند روسی) روزه‌داری را طریق درمان بسیاری از بیماری‌ها - از جمله کم‌خونی، ضعف روده‌ها، رماتیسم، نقرس، بیماری‌های چشم، مرض قند و بیماری‌های کلیه و کبد - می‌داند. 284

«روزه» عبادت است و باید برای انجام دادن فرمان خداوند، از اذان صبح تا مغروب کاری که روزه را باطل می‌کند، انجام ندهد. این همان نیت روزه است و لازم نیست آن را از قلب خود بگذرانند و یا بر زبان جاری کند. نیت برای روزه ماه رمضان و نذر معین، از اول شب تا اذان صبح و برای روزه غیرمعین (مانند روزه قضا و نذر مطلق) از اول شب تا ظهر روز بعد است. نیت روزه مستحبی، از اول شب شروع شده و تمام روز ادامه دارد تا موقعی که به اندازه نیت کردن به مغرب وقت مانده باشد.

اگر انسان از روی عمد و اختیار کاری که روزه را باطل می‌کند انجام دهد، روزه‌اش باطل می‌شود و باید علاوه بر قضا، کفاره نیز بدهد. کفاره روزه، دو ماه روزه است که 31 روز آن باید پی در پی باشد و یا شصت فقیر را سیر کند

و اگر به هر کدام يك مد (تقریباً 750 گرم گندم یا جو یا مانند آنها) بدهد، کافی است. دادن پول به فقیر کفایت نمی‌کند؛ مگر اینکه اطمینان داشته باشد فقیر به وکالت از او، طعام خریده، سپس آن را به عنوان کفاره قبول می‌کند. همچنین می‌تواند پول کفاره را به یکی از مراکز و نهادهای مطمئن بدهد که به مصارف یاد شده می‌رسانند (مانند دفاتر مراجع بزرگوار تقلید و کمیته امداد).

روزه‌های واجب

پرسش 163. روزه‌های واجب کدام است؟

روزه‌های واجب عبارت است از:

1. روزه ماه رمضان،
2. روزه کفاره،
3. روزه قضا،
4. روزه نذر و عهد و یمین،
5. روزه استیجاری،
6. روزه روز سوم اعتکاف،
7. روزه جایگزین قربانی در حج تمتع.

روزه‌های حرام

پرسش 164. روزه‌های حرام کدام است؟

روزه‌های حرام (روزه‌هایی که نباید گرفت) عبارت است از:

1. روزه عید قربان،
2. روزه عید فطر،
3. روزه ایام تشریق برای کسی که در منا است،
4. روزه یوم‌الشک (روزی که نمی‌داند آخر شعبان است یا اول رمضان) به نیت ماه رمضان،
5. روزه سکوت،
6. روزه وصال (شب را نیز تا سحر روزه بگیرد)،
7. روزه مستحبی زن در جایی که با حق شوهر منافات داشته باشد،
8. روزه مستحبی فرزند در جایی که باعث آزار و اذیت پدر و مادر گردد،
9. روزه مریض و هر کس که روزه برای او ضرر دارد،
10. روزه مسافر، به جز مواردی که استثنا شده است.

روزه‌های مکروه

پرسش 165. روزه‌های مکروه کدام است؟

1. روزه روز عاشورا،
2. روزه روز عرفه برای کسی که او را از خواندن دعا باز دارد،
3. روزه مستحبی مهمان بدون اجازه میزبان،
4. روزه مستحبی فرزند بدون اجازه پدر و مادر.

روزه خواران

پرسش 166. برای چه کسانی روزه‌خواری جایز است؟

همه مراجع بر چند دسته روزه واجب نیست، آنان عبارتند از:

1. پیرمرد و پیرزنی که گرفتن روزه برای آنان مشقت دارد.
2. زن بارداری که گرفتن روزه برای حمل یا خودش ضرر دارد.
3. زن شیردهی که گرفتن روزه باری بچه یا خودش ضرر دارد.
4. بیماری که گرفتن روزه برای او ضرر دارد.
5. کسی که بیماری دارد که زیاد تشنه می‌شود و نمی‌تواند تشنگی را تحمل کند.
6. کسی که به سن بلوغ نرسیده است.

7. زنی که خون حیض و نفاس می بیند.
8. کسی که به مسافرت می رود و در جایی قصد اقامت ده روز نمی کند.
9. دختری که به جهت ضعف بنیه گرفتن روزه برای او مشقت فراوان و ضرر دارد.
10. کسی که بی هوش است و یا در کما به سر می برد.
11. دیوانگان. 285

خون لثه روزه دار

- پرسش 167. گاهی از لثه هایم خون بیرون می آید و با آب دهان مخلوط می شود، اگر آن را فرو ببرم روزه باطل می شود؟
- همه مراجع (به جز تبریزی، صافی و نوری): اگر خون لثه در آب دهان مستهک شود، فرو بردن آن روزه را باطل نمی کند. 286
- آیات عظام تبریزی و صافی: اگر خون لثه در آب دهان مستهک شود؛ بنا بر احتیاط واجب فرو نبرد و بیرون بریزد. 287
- آیه الله نوری: فرو بردن آن جایز نیست؛ هر چند در آب دهان مستهک شود. 288

روزه دار و دندان پزشکی

- پرسش 168. پرکردن دندان در ماه رمضان چگونه است؟
- همه مراجع: پر کردن یا جرم گیری و کشیدن دندان در ماه رمضان، برای پزشکان جایز است و برای شخص روزه دار زمانی جایز است که مطمئن باشد خون یا آبی که به وسیله دستگاه وارد فضای دهان می شود، فرو نخواهد رفت. 289

خلط روزه دار

- پرسش 169. آیا فرو بردن خلط، روزه را باطل می کند؟
- همه مراجع (به جز بهجت و سیستانی): فرو بردن خلط - چنانچه به فضای دهان نیامده باشد - اشکال ندارد؛ ولی اگر به فضای دهان برسد، احتیاط واجب آن است که فرو نبرد. 290
- آیه الله بهجت: فرو بردن خلط اگر در حال غیر روزه امر عادی باشد و به فضای دهان نیز نیامده باشد، اشکال ندارد؛ ولی اگر به فضای دهان برسد، احتیاط واجب آن است که فرو نبرد. 291
- آیه الله سیستانی: فرو بردن خلط - چنانچه به فضای دهان نیامده باشد - اشکال ندارد؛ ولی اگر به فضای دهان برسد، احتیاط مستحب آن است که فرو نبرد. 292
- تبصره. مرز فضای دهان و حلق، مخرج حرف (خ) می باشد.

عطر روزه دار

- پرسش 170. آیا استفاده از عطر، شامپو، کرم و رژ لب در ماه مبارك رمضان مجاز است؟
- همه مراجع: هیچ يك از موارد ذکر شده روزه را باطل نمی کند؛ مگر آنکه رژ لب، وارد دهان شده و فرو داده شود. 293

دود وسیله نقلیه

- پرسش 171. گاهی انسان روزه دار در کنار وسیله نقلیه قرار می گیرد و دود آن به حلق او می رسد آیا روزه اش باطل می شود؟
- همه مراجع: اگر با این اعتقاد که دود غلیظ به حلقش نمی رسد در کنار وسیله نقلیه بایستد و به طور اتفاق دود به حلقش برسد روزه اش صحیح است. 294

بخار حمام

- پرسش 172. تنفس بخار آب در حمام، برای روزه دار چه حکمی دارد؟
- همه مراجع: بخار آب حمام، روزه را باطل نمی کند. 295

شستن سر روزه‌دار

پرسش 173 . شستن سر در زیر شیر آب در حال روزه، چه حکمی دارد؟
همه مراجع (به جز سیستانی): آنچه روزه را باطل می‌کند، فرو بردن سر زیر آب است؛ به طوری که يك مرتبه آب، همه سر را فراگیرد؛ اما شستن سر زیر شیر و زیر دوش اشکالی ندارد. 296
آیه‌الله سیستانی: فرو بردن تمام سر در آب، روزه را باطل نمی‌کند؛ ولی کراهت شدید دارد و شستن سر زیر شیر و زیر دوش حکم آن را ندارد. 297

نگاه روزه‌دار

پرسش 174 . اگر روزه‌دار به نامحرم نگاه کند، آیا روزه‌اش باطل می‌شود؟
همه مراجع: خیر، روزه‌اش صحیح است 298
تبصره: با این عمل از ثواب و ارزش روزه کاسته می‌شود؛ از این رو واجب است چشم، گوش، زبان، قلب و همه اعضا، از ارتکاب خلاف و گناه حفظ شوند.

روابط زناشویی روزه‌دار

پرسش 175 . آیا ملاعبه با همسر - به جز نزدیکی - در حال روزه جایز است؟
همه مراجع: اگر بدون قصد بیرون آمدن منی با همسر خود ملاعبه کند - چنانچه اطمینان دارد منی از او خارج نمی‌شود - اشکال ندارد و روزه هر دو نیز صحیح است؛ هر چند اتفاقاً از او منی بیرون آید. البته اگر ملاعبه را ادامه بدهند تا آنجا که احتمال خروج منی پیش آید و خودداری نکند و منی خارج شود روزه او باطل است و قضا و کفاره دارد. 299

پرسش 176 . چه نوع دروغی روزه را باطل می‌کند؟
همه مراجع (به جز بهجت، سیستانی و مکارم): دروغ بستن به خدا، پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)، امامان (علیهم السلام) و بنابر احتیاط واجب پیامبران و جانشینان آنان و حضرت زهرا (علیها السلام).
آیه‌الله بهجت: دروغ بستن به خدا، پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) و امامان (علیهم السلام)، پیامبران، جانشینان آنان و حضرت زهرا (علیها السلام).
آیه‌الله سیستانی: بنابر احتیاط واجب دروغ بستن به خدا، پیامبر اسلام و امامان (علیهم السلام). 300
آیه‌الله مکارم: بنابر احتیاط واجب دروغ بستن به خدا، پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) و امامان (علیهم السلام)، پیامبران و جانشینان آنان و حضرت زهرا (علیها السلام).

سحری و اذان

پرسش 177 . کسی که در سحر تا پایان اذان غذا بخورد، روزه‌اش چه حکمی دارد؟
همه مراجع: ملاک امساک برای روزه، طلوع فجر صادق است. بنابراین اگر با شروع اذان، اطمینان به طلوع فجر پیدا کند، نباید چیزی بخورد و اگر لقمه‌ای در دهان دارد، نباید فرو برد. اما اگر اطمینان به دخول وقت ندارد، می‌تواند چیزی بخورد. 301
تبصره: البته برای آنکه دچار شبهه بطلان روزه و وجوب قضا نشود، احتیاط آن است که چند دقیقه قبل از اذان صبح، از خوردن و آشامیدن امساک کند.

پرسش 178 . اگر شخصی با اعتقاد به اینکه هنوز اذان صبح را نگفته‌اند، مشغول سحری بشود؛ سپس متوجه گردد که اذان صبح گذشته است حکم روزه او چیست؟
همه مراجع (به جز بهجت): اگر بدون بررسی و تحقیق در طلوع فجر، مشغول سحری شده، روزه‌اش باطل است و باید قضا کند. 302
آیه‌الله بهجت: اگر بدون بررسی و تحقیق در طلوع فجر مشغول سحری شده، بنابر احتیاط واجب روزه‌اش باطل است و باید قضا کند. 303
تبصره: فرد یاد شده با وجود اینکه روزه‌اش باطل شده، حق ندارد افطار کند؛ بلکه باید تا شب از مفطرات امساک نماید.

ضعف بدن روزه دار

پرسش 179 . چشم من ضعیف است و می ترسم روزه برابم ضرر داشته باشد، تکلیف من چیست؟
همه مراجع: اگر خوف ضرر عقلایی باشد، روزه بر شما واجب نیست و اگر تا ماه رمضان سال بعد بیماری ادامه یافت، قضا هم واجب نیست. تنها برای هر روز 750 گرم گندم، جو و یا آرد و ... را به عنوان کفاره به فقیر بدهید. 304
تبصره. ملاک ضرر، تشخیص خود شخص است؛ یعنی، همین اندازه که ترس شما نسبت به ضرر، عقلایی باشد، کافی است. احتمال ضرر گاهی از قول متخصص و زمانی از تجربه مریض های مشابه و گاهی از تجربه خود انسان، به دست می آید.

پی نوشت ها :

1. این منابع عبارت است از: کتاب، سنت، اجماع و عقل.
2. لسان العرب، ماده، جهد؛ التفتیح فی شرح العروة الوثقی، الاجتهاد و التقليد، ص 20.
3. التفتیح فی شرح العروة الوثقی، الاجتهاد و التقليد، ص 88 - 85.
4. انبیاء 21، آیه 7.
5. توبه 9، آیه 122.
6. وسائل الشیعه، ج 27، باب 4 و 7.
7. مورخان می نویسند: امام صادق (علیه السلام) چهار هزار شاگرد داشتند که از بلاد مختلف به حوزه آن حضرت کوچ کرده بودند. رک: اسد، حیدر، الامام الصادق و الصادق و المذاهب الاربعه، ج 1، ص 69.
8. مستدرک الوسائل، ج 17، باب 11.
9. وسائل الشیعه، ج 27، باب 11.
10. همان.
11. همان.
12. عده الاصول.
13. توضیح المسائل، م 5؛ العروة الوثقی، ج 1، م 36؛ خامنه ای، اجوبه الاستفتائات، س 25؛ بهجت، وسیله النجاة، ج 1، م 27؛ نوری و وحید، توضیح المسائل، م 5.
14. خامنه ای، اجوبه الاستفتائات، س 34؛ توضیح المسائل مراجع، م 2؛ نوری و وحید، توضیح المسائل، م 2.
15. صافی، توضیح المسائل، م 2.
16. خامنه ای، اجوبه الاستفتائات، س 6؛ توضیح المسائل مراجع، م 11؛ نوری و وحید، توضیح المسائل، م 11؛ العروة الوثقی، ج 1، التقليد، م 62.
17. خامنه ای، اجوبه الاستفتائات، س 9؛ توضیح المسائل مراجع، م 2؛ نوری و وحید، توضیح المسائل، م 2.
18. خامنه ای، اجوبه الاستفتائات، س 25؛ توضیح المسائل مراجع، م 3؛ نوری، توضیح المسائل، م 3 و وحید، توضیح المسائل، م 3.
19. توضیح المسائل مراجع، م 4 و 3؛ وحید، توضیح المسائل، م 3 و 4؛ نوری، توضیح المسائل، م 3 و 4.
20. سیستانی، تعلیقات علی العروة، م 13 و 20 و 21 و تبریزی، توضیح المسائل، م 3 و 4؛ استفتائات، س 32.
21. امام، نوری، فاضل، مکارم و سیستانی، تعلیقات علی العروة، ج 1، التقليد، م 47 و دفتر: همه مراجع.
22. وسائل الشیعه، ج 27، ص 62.
23. امام، استفتائات، ج 1، س 24؛ صافی، جامع الاحکام، ج 1، س 7؛ فاضل، جامع المسائل، ج 2، س 24؛ نوری، استفتائات، ج 1، س 14؛ دفتر: بهجت، سیستانی، خامنه ای، مکارم، وحید و تبریزی.
24. نوری، استفتائات، ج 2، س 11 و ج 1، س 4؛ امام، استفتائات، ج 1، س 8 و 9؛ مکارم، استفتائات، ج 2، س 11؛ تبریزی، استفتائات، س 42؛ فاضل، جامع المسائل، ج 1، س 11 و 12؛ صافی، جامع الاحکام، ج 13، 1 و 14، خامنه ای، اجوبه الاستفتائات، س 18؛ بهجت، وسیله النجاة، ج 1، م 4 و توضیح المسائل، م 5؛ سیستانی، تعلیقات علی العروة، م 13 و 33.
25. وحید، توضیح المسائل، م 4.
26. فاضل، توضیح المسائل، م 11؛ امام، تحریر الوسيله، ج 1، م 4.
27. وسیله النجاة، ج 1، م 4؛ سیستانی، تعلیقات علی العروة، م 11 و 13.

28. استفتانات، س 11.
29. جامع الاحکام، ج 1، س 18.
30. خامنه‌ای، اجوبه الاستفتانات، س 31.
31. مکارم، استفتانات، ج 2، س 14 و ج 1، ص 26؛ استفتانات، ج 2، س 12.
32. توضیح المسائل، م 4.
33. بقصود آن است که مقلد، می‌تواند به فتوای مجتهد دیگری که علمش از مرجع تقلید خودش کمتر و از مراجع تقلید دیگر بیشتر است، عمل کند، اگر مرجع دوم نیز در همان مسئله احتیاط واجب داشت، باز می‌تواند به مرجع سومی که علمش از مرجع دوم کمتر و از مرجع دیگر بیشتر است رجوع کند و ...
34. توضیح المسائل مراجع، م 7 و 8.
35. دفتر: همه مراجع؛ عروه الوثقی، ج 1، باب التقلید، م 63.
36. توضیح المسائل مراجع، م 9؛ نوری، توضیح المسائل، م 9؛ خامنه‌ای، اجوبه الاستفتانات، س 23؛ دفتر: وحید.
37. خامنه‌ای، اجوبه الاستفتانات، س 34 و 41؛ نوری، توضیح المسائل، م 9؛ امام، توضیح المسائل، م 9؛ فاضل، توضیح المسائل، م 10.
38. مکارم، توضیح المسائل، م 10؛ توضیح المسائل، م 12 و 13.
39. توضیح المسائل، م 9.
40. استفتانات، س 14 و 50.
41. جامع الاحکام، ج 1، س 20.
42. توضیح المسائل، م 8.
43. نوری، استفتانات، ج 1، س 8؛ امام، استفتانات، س 20؛ خامنه‌ای، اجوبه الاستفتانات، س 35.
44. توضیح المسائل، م 12 و 13؛ وسیله النجاة، ج 1، م 14.
45. استفتانات، س 26.
46. توضیح المسائل، م 9؛ جامع الاحکام، ج 1، س 20.
47. توضیح المسائل مراجع، م 9؛ وحید، توضیح المسائل، م 9.
48. توضیح المسائل، م 10.
49. فرائد الاصول، ج 2، صص 374-379؛ التنقیح فی شرح العروه الوثقی کتاب الاجتهاد و التقلید م 16، صص 195-202.
50. مائده 5، آیه 6.
51. مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، ج 4، ص 291.
52. توضیح المسائل مراجع، م 248.
53. نوری، توضیح المسائل، م 249؛ وحید، توضیح المسائل، م 254؛ توضیح المسائل مراجع، م 248 و خامنه‌ای، اجوبه الاستفتانات، س 102.
54. العروة الوثقی، ج 1، افعال الوضوء، م 13؛ توضیح المسائل مراجع، م 247؛ وحید، توضیح المسائل، م 253؛ نوری، توضیح المسائل، م 248؛ دفتر: خامنه‌ای.
55. العروة الوثقی، ج 1، افعال الوضوء، الاول و مسئله 47.
56. امام، فاضل و نوری، توضیح المسائل مراجع، م 248 و خامنه‌ای، اجوبه الاستفتانات، س 102.
57. بهجت، صافی و سیستانی، توضیح المسائل مراجع، م 248؛ وحید، توضیح المسائل، م 254.
58. تبریزی، توضیح المسائل مراجع، م 248.
59. مکارم، توضیح المسائل مراجع، م 248.
60. امام، استفتانات، ج 1، س 35؛ صافی، جامع الاحکام، ج 1، س 90؛ فاضل، جامع المسائل، ج 1، س 113؛ مکارم، استفتانات، ج 1، س 61 و 64؛ نوری، استفتانات، ج 2، س 39؛ دفتر: سیستانی، بهجت، خامنه‌ای و وحید.
61. توضیح المسائل مراجع، م 251؛ وحید، توضیح المسائل، م 257؛ نوری، توضیح المسائل، م 252 و دفتر: خامنه‌ای.
62. توضیح المسائل مراجع، م 252؛ نوری، توضیح المسائل، م 253 و وحید، توضیح المسائل، م 258.
63. توضیح المسائل مراجع، 252.
64. همان؛ خامنه‌ای، اجوبه الاستفتانات، س 111.
65. توضیح المسائل مراجع، م 253؛ وحید، توضیح المسائل، م 258؛ نوری، توضیح المسائل، م 254؛ دفتر:

- خامنه‌ای.
66. امام، استفتائات، ج 1، س 42؛ فاضل، جامع المسائل، ج 1، س 127؛ خامنه‌ای، اجوبة الاستفتائات، س 140؛ تبریزی، استفتائات، س 176؛ دفتر: سیستانی، بهجت، صافی، نوری، مکارم و وحید.
67. توضیح المسائل مراجع، م 297؛ نوری، توضیح المسائل، م 298؛ دفتر: خامنه‌ای.
68. وحید، توضیح المسائل، م 303 و مکارم، توضیح المسائل، م 321.
69. توضیح المسائل مراجع، م 297.
70. همان، م 242؛ نوری، توضیح المسائل، م 243؛ وحید، توضیح المسائل، م 248؛ دفتر: خامنه‌ای.
71. توضیح المسائل مراجع، م 291؛ وحید، توضیح المسائل، م 297؛ نوری، توضیح المسائل، م 292؛ دفتر: خامنه‌ای.
72. امام، استفتائات، ج 1، س 41؛ صافی، جامع الاحکام، ج 1، س 93؛ فاضل، جامع المسائل، ج 1، س 124؛ خامنه‌ای، اجوبة الاستفتائات، س 141؛ تبریزی، استفتائات، س 176؛ مکارم، استفتائات، ج 2، س 55؛ دفتر: بهجت، وحید، سیستانی و نوری.
73. استفتائات، ج 2، س 55.
- 74
75. تبریزی، استفتائات، س 152؛ سیستانی، Sistani.org، وضو؛ خامنه‌ای، اجوبة الاستفتائات، س 104؛ فاضل، جامع المسائل، ج 1، س 125؛ امام، استفتائات، ج 1، وضو، س 40؛ صافی، جامع الاحکام، ج 1، س 91 و 106؛ دفتر: نوری، وحید، مکارم و بهجت.
76. تبریزی، استفتائات، س 154؛ صافی، جامع الاحکام، ج 1، س 106؛ فاضل، جامع المسائل، ج 1، س 125 و 127؛ امام، استفتائات، ج 1 وضو، س 42 و 43؛ خامنه‌ای، اجوبة الاستفتائات، س 104 و 114 و 140؛ مکارم، استفتائات، ج 1، س 69؛ سیستانی، Sistani.org، وضو: دفتر: نوری، بهجت و وحید.
77. امام، استفتائات، ج 1، س 71 و دفتر: همه مراجع.
78. امام، استفتائات، ج 1، س 34؛ العروة الوثقی، ج 1، افعال الوضوء، م 43؛ نوری، استفتائات، ج 2، س 43؛ خامنه‌ای، اجوبة الاستفتائات، س 112.
79. توضیح المسائل مراجع، م 299؛ نوری، توضیح المسائل، 300.
80. وحید، توضیح المسائل، م 305؛ تبریزی، توضیح المسائل مراجع، م 299.
81. توضیح المسائل مراجع، ج 1، م 301؛ وحید، توضیح المسائل، م 307؛ نوری، توضیح المسائل، م 302؛ دفتر: خامنه‌ای.
82. توضیح المسائل مراجع، م 300؛ وحید، توضیح المسائل، م 306؛ نوری، توضیح المسائل، م 301؛ دفتر: خامنه‌ای.
83. توضیح المسائل مراجع، م 303؛ نوری، توضیح المسائل، م 304؛ دفتر: خامنه‌ای.
84. توضیح المسائل مراجع، م 303؛ وحید، توضیح المسائل، م 310.
85. العروة الوثقی، ج 1، شرایط الوضوء، م 45.
86. توضیح المسائل مراجع، م 320؛ وحید، توضیح المسائل، م 326؛ نوری، استفتائات، ج 1، س 42.
87. توضیح المسائل مراجع، م 256؛ وحید، توضیح المسائل، م 362؛ نوری، توضیح المسائل، م 257؛ دفتر: خامنه‌ای.
88. امام، استفتائات، ج 1، س 16؛ صافی، جامع الاحکام، ج 1، س 97؛ فاضل، جامع المسائل، ج 2، س 110؛ دفتر: مکارم، سیستانی، تبریزی، نوری و خامنه‌ای.
89. العروة الوثقی، ج 1، م 25، شرایط الوضوء، الحادی عشر.
90. العروة الوثقی، ج 1، شرایط الوضوء و مستحبات الوضوء، الرابع عشر.
91. العروة الوثقی، ج 1، موجبات الوضوء، الثالث.
92. توضیح المسائل مراجع، ج 1، م 323؛ وحید، توضیح المسائل، م 329؛ نوری، توضیح المسائل، م 324؛ دفتر: خامنه‌ای.
93. امام، سیستانی، نوری، مکارم و فاضل، تعلیقات علی العروة، ج 1، شرایط الوضوء، م 30 و تبریزی، استفتائات، س 158 و دفتر: خامنه‌ای، بهجت، صافی و وحید.
94. العروة الوثقی، ج 1، باب الاستبراء؛ توضیح المسائل مراجع، م 73.
95. توضیح المسائل مراجع، م 330؛ نوری، توضیح المسائل، م 331؛ دفتر: خامنه‌ای.

96. توضیح المسائل مراجع، م 330.
97. توضیح المسائل مراجع، م 330؛ وحید، توضیح المسائل، م 336.
98. مائده 5، آیه 6.
99. تفسیر نمونه، ج 4، ص 294.
100. باید دانست که برخی مراجع در ترتیب شستن اعضا احتیاط واجب دارند.
101. البته برخی مراجع آیه الله بهجت شستن از بالا به پایین را احتیاط واجب می دانند.
102. توضیح المسائل مراجع، م 389؛ نوری، توضیح المسائل، م 390؛ وحید، توضیح المسائل، م 395 و خامنه ای، اجوبه الاستفتائات، س 187.
103. توضیح المسائل مراجع، م 389؛ وحید، توضیح المسائل، م 395؛ فاضل، تعلیقات علی العروة، ج 1، مستحبات غسل الجنابة، م 15.
104. بهجت، وسیله النجاة، ج 1، م 221.
105. توضیح المسائل مراجع، م 361؛ نوری، توضیح المسائل، م 362؛ دفتر: خامنه ای.
106. العروة الوثقی، فصل فی مستحبات غسل الجنابه، م 10.
107. امام، تحریر الوسیلة، ج 1، واجبات الغسل، م 19؛ توضیح المسائل مراجع، م 386؛ خامنه ای، اجوبه الاستفتائات، س 185 و نوری، توضیح المسائل، م 387 و تعلیقات علی العروة، فصل فی مستحبات الغسل، م 8.
108. بهجت، وسیله النجاة، ج 1، م 218.
109. تبریزی، منهاج الصالحین، ج 1، م 204.
110. توضیح المسائل مراجع، م 386.
111. همان، م 386.
112. وحید، توضیح المسائل، م 392.
113. توضیح المسائل مراجع، م 379 و وحید، توضیح المسائل، م 385.
114. توضیح المسائل مراجع، م 379 و نوری، توضیح المسائل، م 380.
115. بهجت، وسیله النجاة، ج 1، م 675؛ صافی، هداية العباد، ج 1، م 178؛ وحید، منهاج الصالحین، ج 2، م 193؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج 1، م 193؛ امام، فاضل، نوری و مکارم، تعلیقات علی العروة، احکام الغسل، م 14 و دفتر: خامنه ای.
116. توضیح المسائل مراجع، م 365؛ خامنه ای، اجوبه الاستفتائات، س 191؛ نوری، توضیح المسائل، م 366.
117. توضیح المسائل مراجع، م 365.
118. توضیح المسائل مراجع، م 365.
119. وحید، توضیح المسائل، م 370.
120. توضیح المسائل مراجع، م 345؛ وحید، توضیح المسائل، م 351؛ وحید، توضیح المسائل، م 351؛ نوری، توضیح المسائل، م 346 و خامنه ای، اجوبه الاستفتائات، احکام غسل جنابت.
121. توضیح المسائل مراجع، م 73 و 348؛ العروة الوثقی، ج 1، مستحبات غسل الجنابه، م 2 و 3؛ نوری، توضیح المسائل، م 349 و 73؛ وحید، توضیح المسائل، م 74 و 354 و دفتر: خامنه ای.
122. توضیح المسائل مراجع، م 346؛ وحید، توضیح المسائل، م 352؛ نوری، توضیح المسائل، م 347؛ خامنه ای، اجوبه الاستفتائات، س 180.
123. بهجت، توضیح المسائل مراجع، م 346 و مکارم، تعلیقات علی العروة، غسل الجنابة.
124. توضیح المسائل، م 1352.
125. توضیح المسائل مراجع، م 346؛ وحید، توضیح المسائل، م 352؛ سیستانی، تعلیقات علی العروة، ج 1، غسل الجنابة، الاول؛ خامنه ای، اجوبه الاستفتائات، س 171. صافی، هداية العباد، ج 1، م 175.
126. بهجت، توضیح المسائل مراجع، م 346.
127. تبریزی، استفتائات، س 248.
128. العروة الوثقی، ج 1، مستحبات غسل الجنابه، م 6.
129. این آیه ها در چهار سوره قرآن آمده است: سجده، فصلت، نجم و علق. البته برخی مراجع تقلید خواندن سوره هایی که سجده واجب در آن است را حرام می دانند.
130. هر چند از يك در وارد شود و از در دیگر بیرون رود.
131. ولی اگر از يك در برود و از در دیگر خارج شود، مانعی ندارد.

132. ولی اگر وضو بگیرد یا به واسطه نداشتن آب بدل از غسل تیمم کند، مکروه نیست.
133. توضیح المسائل مراجع، 391 و 646.
134. توضیح المسائل مراجع، م 391 و 646؛ وحید، توضیح المسائل، م 397؛ نوری، توضیح المسائل، م 392 و 647؛ مکارم، توضیح المسائل، م 391 و 646.
135. بهجت، وسیله النجاة، ج 1، م 675؛ صافی، هدایة العباد، ج 1، م 178؛ وحید، منهاج الصالحین، ج 2، م 193؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج 1، م 193؛ امام، فاضل، نوری و مکارم، تعلیقات علی العروة، احکام الغسل، م 14 و دفتر: خامنه‌ای.
136. العروة الوثقی، ج 1، احکام الغسل.
137. توضیح المسائل مراجع، م 323؛ نوری، توضیح المسائل، م 324.
138. العروة الوثقی، فصل فی غسل الجنابه.
139. توضیح المسائل مراجع، م 353؛ امام، تحریر الوسيلة، ج 1 غسل الجنابه، م 3 نوری، توضیح المسائل، م 354؛ وحید، توضیح المسائل، م 359 و خامنه‌ای، اجوبة الاستفتائات، س 190.
140. فاضل، تعلیقات علی العروة، غسل الجنابه، م 8.
141. توضیح المسائل مراجع، م 346؛ وحید، توضیح المسائل، م 352؛ نوری، توضیح المسائل، م 347؛ خامنه‌ای، اجوبة الاستفتائات، س 180.
142. توضیح المسائل مراجع، م 346؛ وحید، توضیح المسائل، م 352؛ نوری، توضیح المسائل، م 347؛ خامنه‌ای، اجوبة الاستفتائات، س 180.
143. توضیح المسائل، م 352.
144. توضیح المسائل مراجع، م 348؛ وحید، توضیح المسائل، م 354؛ نوری، توضیح المسائل، م 349؛ دفتر: خامنه‌ای.
145. العروة الوثقی، فصل فی التیمم، م 26.
146. توضیح المسائل مراجع، م 1572؛ وحید، توضیح المسائل، م 1580 و دفتر: خامنه‌ای.
147. صافی، جامع الاحکام، ج 2، س 1330؛ فاضل، جامع المسائل، ج 1، س 984؛ تبریزی، استفتائات س 211؛ دفتر: بهجت، مکارم، امام، نوری و خامنه‌ای.
148. تبریزی، استفتائات، س 83 و دفتر: سیستانی و وحید.
149. دفتر: همه مراجع.
150. مکارم، استفتائات، ج 2، 1073 و دفتر: همه مراجع.
151. خامنه‌ای، اجوبة الاستفتائات، س 790؛ امام، استفتائات، ج 1، غسل جنابت، س 96 و دفتر: همه مراجع.
152. سیستانی، Sistani.org، استمنا و دفتر: همه مراجع.
153. العروة الوثقی، 19؛ فاضل، جامع المسائل، ج 1، س 986؛ مکارم، استفتائات، ج 1، س 1246؛ تبریزی، صراط النجاة، ج 5، س 656؛ سیستانی، Sistani.org، استمنا و خامنه‌ای، اجوبة الاستفتائات، س 788.
154. توضیح المسائل مراجع، م 346؛ وحید، توضیح المسائل، م 352؛ نوری، توضیح المسائل، م 347؛ خامنه‌ای، اجوبة الاستفتائات، س 180.
155. توضیح المسائل مراجع، م 352؛ وحید، توضیح المسائل، م 358؛ نوری، توضیح المسائل، م 353؛ خامنه‌ای، اجوبة الاستفتائات، احکام غسل جنابت.
156. نساء 4، آیه 43.
157. بنا بر نظر آیه الله خامنه‌ای، احتیاط واجب آن است که بار دیگر دست‌ها را به زمین بزند و سپس کف دست چپ را بر پشت دست راست و کف دست راست را به پشت دست چپ بکشد خامنه‌ای، اجوبة الاستفتائات، 209.
158. تفسیر نمونه، ج 3، ص 443.
159. البته در مواردی میان مراجع تقلید اختلاف نظر هست مانند تیمم بر آجر، گچ و مانند آن که هر کس باید بر طیفقوای مرجع تقلید خود عمل کند.
160. امام، استفتائات، ج 1، تیمم، س 236؛ خامنه‌ای، اجوبة الاستفتائات، س 215؛ فاضل، جامع المسائل، ج 184، 2 و دفتر: همه مراجع.
161. امام و نوری، تعلیقة علی العروة، ج 1، شرایط التیمم، م 18؛ توضیح المسائل مراجع، م 701.
162. توضیح المسائل مراجع، م 701؛ وحید، توضیح المسائل، م 708.
163. خامنه‌ای، اجوبة، س 209.

164. توضیح المسائل مراجع، م 701.
165. توضیح المسائل مراجع، م 723 ؛ دفتر: خامنه‌ای.
166. سیستانی و مکارم، توضیح المسائل مراجع، م 723 ؛ وحید، توضیح المسائل، م 730 و نوری، توضیح المسائل، م 724.
167. توضیح المسائل مراجع، م 680 ؛ نوری، توضیح المسائل، م 681 ؛ وحید، توضیح المسائل، م 687 ؛ دفتر: خامنه‌ای.
168. توضیح المسائل مراجع، م 727 ؛ نوری، توضیح المسائل، م 728 ؛ وحید، توضیح المسائل، م 734 ؛ دفتر: خامنه‌ای.
169. توضیح المسائل مراجع، م 726 ؛ نوری، توضیح المسائل، م 726 ؛ وحید، توضیح المسائل، م 733 و خامنه‌ای، اجوبه الاستفتائات، س 202 و 204.
170. توضیح المسائل مراجع، م 698 ؛ نوری، توضیح المسائل، م 699 ؛ دفتر: خامنه‌ای.
171. توضیح المسائل مراجع، م 698 و وحید، توضیح المسائل، م 705.
172. امام، توضیح المسائل مراجع، م 726 و نوری، توضیح المسائل، م 727.
173. توضیح المسائل مراجع، م 726 ؛ وحید، توضیح المسائل، م 733 و خامنه‌ای، اجوبه الاستفتائات، س 202.
174. مکارم، توضیح المسائل مراجع، م 726.
175. توضیح المسائل مراجع، م 319 و خامنه‌ای، اجوبه، س 157.
176. توضیح المسائل مراجع، م 319 و وحید، توضیح المسائل، م 315.
177. امام، استفتائات، ج 1، وضو، س 79.
178. جامع الاحکام، ج 1، س 53 و 54 و دفتر: بهجت.
179. تبریزی، صراط النجاة، ج 5، س 990 ؛ خامنه‌ای، اجوبه الاستفتائات، س 147 و 148 و نوری، استفتائات، 1 س 52. فاضل، جامع المسائل، ج 1، س 184 و دفتر: سیستانی و مکارم.
180. دفتر: وحید.
181. تبریزی، صراط النجاة، ج 5، س 987 ؛ امام، استفتائات، ج 1، وضو، س 80 ؛ صافی، جامع الاحکام، ج 1، س 54 و دفتر: سیستانی، وحید و نوری.
182. دفتر: بهجت.
183. خامنه‌ای، اجوبه الاستفتائات، س 157.
184. فاضل، جامع المسائل، ج 1، س 184 ؛ مکارم، استفتائات، ج 2، س 75.
185. توضیح المسائل مراجع، م 319 ؛ مکارم، استفتائات، ج 3، س 126 ؛ نوری، توضیح المسائل، م 320 و خامنه‌ای، اجوبه، س 164.
186. توضیح المسائل مراجع، م 319 و وحید، توضیح المسائل، م 325.
187. امام، استفتائات، ج 1، وضو، س 82 ؛ نوری، استفتائات، ج 1، س 53 ؛ خامنه‌ای، اجوبه الاستفتائات، س 152 ؛ صافی، جامع الاحکام، ج 1، س 54 و دفتر: بهجت.
188. فاضل، جامع المسائل، ج 1، س 184 ؛ تبریزی، صراط النجاة، ج 5، س 990 و دفتر: سیستانی.
189. دفتر: مکارم و وحید.
190. خامنه‌ای، اجوبه الاستفتائات، س 152 و 153 ؛ توضیح المسائل مراجع، م 319 ؛ نوری، توضیح المسائل، 320.
191. توضیح المسائل مراجع، م 319 و وحید، توضیح المسائل، م 325.
192. همان، م 319 ؛ وحید، توضیح المسائل، م 323 ؛ نوری، توضیح المسائل، م 318 و خامنه‌ای، اجوبه الاستفتائات، س 153 و 154.
193. دفتر: همه مراجع.
194. طه 20، آیه 14.
195. پیامبران یاد شده عبارت اند از: اسماعیل، لقمان، موسی، عیسی و پیامبر اسلام.
196. «أَحَبُّ الْأَعْمَالِ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ الصَّلَاةُ وَهِيَ آخِرُ وَصَايَا الْأَنْبِيَاءِ»: کافی، ج 3.
197. طه 20، آیه 14.
198. رعد 13، آیه 28.
199. عنکبوت 29، آیه 45.

200. بقره 2، آیه 21 .
201. توضیح المسائل مراجع، م 792 ؛ خامنه‌ای، اجوبه الاستفتائات، س 432 و نوری، توضیح المسائل، م 793 .
202. توضیح المسائل، م 798 و بهجت، توضیح المسائل، م 665 .
203. توضیح المسائل مراجع، م 792 .
204. توضیح المسائل مراجع، م 897 .
205. آیت الله مکارم احتیاط واجب دارند.
206. امام، نوری، مکارم و فاضل، تعلیقات علی العروة، ج 2، فصل فی الستر والساتر ؛ وحید، سیستانی و تبریزی، منهاج الصالحین، م 518 ؛ صافی، هدایة العباد، ج 1، م 661 ؛ بهجت، وسیله النجاة، ح 1، م 625 ؛ دفتر: خامنه‌ای.
207. توضیح المسائل مراجع، م 802 ؛ خامنه‌ای، اجوبه الاستفتائات، س 430 ؛ نوری، توضیح المسائل، م 803 و وحید، توضیح المسائل، م 808 .
208. توضیح المسائل مراجع، م 803 ؛ نوری، توضیح المسائل، م 804 و وحید، توضیح المسائل، م 809 .
209. توضیح المسائل مراجع، م 803 .
210. همان، م 883 ؛ نوری، توضیح المسائل، م 884 و وحید، توضیح المسائل، م 892 ؛ دفتر: خامنه‌ای.
211. توضیح المسائل مراجع، م 1022 و 1023 و نوری توضیح المسائل، م 1023 و 1024 .
212. سیستانی، توضیح المسائل مراجع، م 1022 و 1023 و وحید، توضیح المسائل، م 1031 و 1032 .
213. توضیح المسائل مراجع، م 1023 .
214. توضیح المسائل مراجع، م 885 ؛ نوری، توضیح المسائل، م 886 و وحید، توضیح المسائل، م 895 ؛ دفتر: خامنه‌ای.
215. توضیح المسائل مراجع، م 885 ؛ نوری، توضیح المسائل، م 886 و وحید، توضیح المسائل، م 895 ؛ دفتر: خامنه‌ای.
216. توضیح المسائل مراجع، م 1060 .
217. همان، م 1060 ؛ نوری، توضیح المسائل، م 1061 ؛ وحید، توضیح المسائل، م 1069 و خامنه‌ای، اجوبه الاستفتائات، س 491 .
218. توضیح المسائل مراجع، م 1066 ؛ نوری، توضیح المسائل، م 1067 و وحید، توضیح المسائل، م 1075 .
219. توضیح المسائل مراجع، م 1136 ؛ نوری، توضیح المسائل، م 1137 و وحید، توضیح المسائل، م 1145 .
220. توضیح المسائل مراجع، م 1071 ؛ نوری، استفتائات، ج 1، س 130 .
221. توضیح المسائل، م 1080 .
222. توضیح المسائل مراجع، م 1005 و نوری، توضیح المسائل، م 1006 و وحید، توضیح المسائل، م 1014 .
- خامنه‌ای، اجوبه الاستفتائات، س 483 .
223. توضیح المسائل مراجع، م 1005 .
224. توضیح المسائل مراجع، م 1105 ؛ وحید، توضیح المسائل، م 1114 و نوری، توضیح المسائل، م 1106 ؛ دفتر: خامنه‌ای.
225. توضیح المسائل مراجع، م 832 ؛ نوری، توضیح المسائل، م 833 و وحید، توضیح المسائل، م 838 .
226. اجوبه الاستفتائات، س 442 .
227. توضیح المسائل مراجع، م 886 و نوری، توضیح المسائل، م 887-9 .
228. توضیح المسائل مراجع، م 886 .
229. توضیح المسائل مراجع، م 886 و خامنه‌ای، اجوبه الاستفتائات، س 374 .
230. توضیح المسائل مراجع، م 886 .
231. توضیح المسائل مراجع، م 886 .
232. وحید، توضیح المسائل، م 895 - 896 .
233. توضیح المسائل مراجع، م 968 ؛ نوری، توضیح المسائل، م 965 و وحید، توضیح المسائل، م 977 .
234. توضیح المسائل مراجع، م 880 .
235. توضیح المسائل مراجع، م 880، اجوبه الاستفتائات، س 388 ؛ نوری، توضیح المسائل، م 881 ؛ وحید، توضیح المسائل، م 887 .
236. توضیح المسائل مراجع، م 971 ؛ نوری، توضیح المسائل، م 971 ؛ وحید، توضیح المسائل، م 978 ؛ دفتر: خامنه‌ای.

237. توضیح المسائل مراجع، م 1155 ؛ وحید، توضیح المسائل، م 1163 و دفتر: خامنه‌ای.
238. توضیح المسائل مراجع، م 1155.
239. نوری، توضیح المسائل، م 1156.
240. توضیح المسائل مراجع، م 945 ؛ نوری، توضیح المسائل، م 946 و وحید، توضیح المسائل، م 954.
241. توضیح المسائل مراجع، م 9 - 1168 ؛ نوری، توضیح المسائل، م 1170.
242. توضیح المسائل مراجع، م 6 - 1185 ؛ خامنه‌ای، اجوبة الاستفتائات، س 518 ؛ وحید، توضیح المسائل، م 1193، نوری، توضیح المسائل، م 6 - 1185.
243. توضیح المسائل مراجع، م 1215 و 1216 ؛ وحید، توضیح المسائل، م 5 - 1224 ؛ نوری، توضیح المسائل، م 7 - 1216 و دفتر: خامنه‌ای.
244. توضیح المسائل مراجع، م 1250 ؛ وحید، توضیح المسائل، م 1259 ؛ نوری، توضیح المسائل، م 1251 ؛ دفتر: خامنه‌ای.
245. توضیح المسائل مراجع، م 1373، نوری، توضیح المسائل، م 1373، وحید، توضیح المسائل، م 1381 ؛ خامنه‌ای، اجوبة الاستفتائات، س 743.
246. توضیح المسائل مراجع 1388، نوری، توضیح المسائل، م 1387 ؛ وحید، توضیح المسائل، م 1396 ؛ دفتر: خامنه‌ای.
247. توضیح المسائل مراجع، م 1394 و 1390، نوری، توضیح المسائل، م 1393 - 1390 ؛ وحید، توضیح المسائل، م 1402 - 1398 ؛ دفتر: خامنه‌ای.
248. توضیح المسائل مراجع، م 1400 و 1402 ؛ نوری، توضیح المسائل، م 1399 ؛ وحید، توضیح المسائل، 1410 ؛ دفتر: خامنه‌ای.
249. توضیح المسائل مراجع، م 1418 ؛ نوری، توضیح المسائل، م 1415 ؛ وحید، توضیح المسائل، 1426 ؛ دفتر: خامنه‌ای.
250. استفتائات، ج 1، س 2672.
251. توضیح المسائل مراجع، م 1494 ؛ نوری، توضیح المسائل، م 1491 ؛ وحید، توضیح المسائل، م 1502 و خامنه‌ای، اجوبة الاستفتائات، س 713.
252. توضیح المسائل مراجع، 1533 ؛ نوری، توضیح المسائل، م 1530، وحید، توضیح المسائل، م 1541 و خامنه‌ای، اجوبة الاستفتائات، س 709.
253. توضیح المسائل مراجع، م 765 ؛ نوری، توضیح المسائل، م 766 ؛ وحید، توضیح المسائل، م 771 ؛ خامنه‌ای، اجوبة الاستفتائات، س 722.
254. توضیح المسائل مراجع، م 986 ؛ نوری، توضیح المسائل، م 995.
255. توضیح المسائل مراجع، م 781 ؛ نوری، توضیح المسائل، م 782 و وحید، توضیح المسائل، م 787.
256. توضیح المسائل مراجع، م 781.
257. امام، فاضل، توضیح المسائل مراجع، بخش احکام نماز جمعه ؛ خامنه‌ای، اجوبة الاستفتائات، س 606 و 611 ؛ نوری، استفتائات، ج 2، س 215 و 216 ؛ بهجت، توضیح المسائل، نماز جمعه، م 2 ؛ سیستانی، توضیح المسائل مراجع، بخش دوم احکام نماز جمعه و وحید، منهاج الصالحین، ج 2، الفصل الثالث عشر فی صلاة الجمعة، الثالث.
258. استفتائات، س 627 و 630.
259. جامع الاحکام، ج 1، س 353.
260. استفتائات، ج 2، س 356 و 357.
261. توضیح المسائل مراجع، م 775، نوری، توضیح المسائل، م 776، وحید، توضیح المسائل، م 781 ؛ دفتر: خامنه‌ای.
262. دفتر: همه مراجع.
263. توضیح المسائل مراجع، م 1335.
264. توضیح المسائل مراجع، م 1338.
265. دفتر: نوری، سیستانی، مکارم، بهجت، صافی، فاضل و وحید.
266. دفتر: تبریزی.
267. اجوبة الاستفتائات، س 659.
268. توضیح المسائل مراجع، م 1307 و وحید، توضیح المسائل، م 1316 و خامنه‌ای، اجوبة الاستفتائات، س 645.

269. توضیح المسائل مراجع، م 1307.
270. امام، استفتائات، ج 2، احکام مسافر، س 267.
271. نوری، استفتائات، ج 1 و 2، نماز مسافر؛ بهجت، توضیح المسائل، نماز مسافر، شرط پنجم.
272. استفتائات، س 498، 472.
273. سیستانی، منهاج الصالحین، ج 1، صلاة المسافر، الخامس و sistani.org، نماز مسافر.
274. دفتر: وحید.
275. صافی، جامع الاحکام، ج 1، نماز مسافر.
276. توضیح المسائل مراجع، م 1272.
277. تبریزی، سیستانی و وحید، منهاج الصالحین، م 884.
278. بقره 2، آیه 183.
279. خوردن و آشامیدن، نزدیکی، استمناء، دروغ بستن بر خدا و پیغمبر و جانشینان او، رساندن غبار غلیظ به حلق، فرو بردن تمام سر در آب، باقی ماندن بر جنابت، حیض و نفاس تا اذان صبح، اماله کردن با چیز روان و قی کردن.
280. ر.ک: تفسیر نمونه، ج 1، ص 633.
281. یٰلٰٓئِهٖمَّ الَّذِیْنَ اٰمَنُوْا کُتِبَ عَلَیْکُمُ الصَّیَّامُ کَمَا کُتِبَ عَلَی الَّذِیْنَ مِنْ قَبْلِکُمْ لَعَلَّکُمْ تَتَّقُوْنَ: بقره 2، آیه 183.
282. احادیث بسیاری در این زمینه آمده است، ر.ک: من لایحضره الفقیه، ج 2، ح 1766-1769.
283. رسول خدا (صلی الله علیه و آله) «صُومُوا تَصِحُّوْا»؛ «روزه بگیرید تا سالم شوید».
284. به نقل از: تفسیر نمونه، ج 1، ص 632.
285. توضیح المسائل مراجع، 1729، 1725، العروة الوثقی، ج 2؛ کتاب الصوم، فصل فی طرق ثبوت الهلال.
286. امام، سیستانی، فاضل و مکارم، تعلیقات علی العروه، الفصل الرابع، م 1؛ خامنه‌ای، اجوبة الاستفتائات، 763 و دفتر: وحید، بهجت.
287. تبریزی، استفتائات، س 640 و دفتر: صافی.
288. نوری، تعلیقات علی العروه، الفصل الرابع، م 1.
289. توضیح المسائل مراجع، م 1583-1573.
290. توضیح المسائل مراجع، م 1580؛ وحید، توضیح المسائل، م 1588 و دفتر: خامنه‌ای.
291. توضیح المسائل مراجع، م 1580.
292. همان، م 1580.
293. العروة الوثقی، احکام المفطرات، فصل 4 و 5.
294. سیستانی و نوری، تعلیقات علی العروه، ج 2، المفطرات، السادس؛ امام، تبریزی، فاضل و مکارم، توضیح المسائل مراجع، م 1605؛ بهجت، وسیلة النجاة، ج 1، م 1132 و دفتر: خامنه‌ای.
295. توضیح المسائل مراجع، م 1605.
296. توضیح المسائل مراجع، م 1608 و 1609 و 1610.
297. توضیح المسائل مراجع، م 1608 و 1609 و 1610.
298. دفتر: همه مراجع.
299. توضیح المسائل مراجع، م 1595؛ وحید، توضیح المسائل، م 1603 و دفتر: امام، خامنه‌ای و بهجت.
300. ر.ک: توضیح المسائل مراجع، م 1596؛ وحید، توضیح المسائل، م 1604.
301. توضیح المسائل مراجع، م 742 و 1574.
302. امام، نوری، فاضل و مکارم: تعلیقات علی العروه، ج 3، فصل فیما تعلیق بالقضاء، الرابع؛ سیستانی، وحید، تبریزی، منهاج الصالحین، م 1023؛ صافی، هدایة العباد، ج 1، م 1336 و دفتر: خامنه‌ای.
303. بهجت، وسیلة النجاة، ج 1، م 1132.
304. توضیح المسائل مراجع، م 1703 و 1744.